

YLIOPISTOT JA YRITTÄJYYS – PELKKÄÄ YRITYSTÄ?

**Diskurssianalyysi yrittäjyyden
rakentumisesta yliopistojen sidosryhmälehdissä**

**Viitala Anna-Mari
Tampereen yliopisto
Kasvatustieteiden laitos
Pro gradu -tutkielma
Aikuiskasvatus
Elokuu 2007**

TIIVISTELMÄ

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan sitä, millaisia merkityksiä yrittäjyys saa suomalaisten yliopistojen sidosryhmälehdissä. Yrittäjyys on nykyään paljon esillä julkisessa keskustelussa ja sen edistäminen nähdään myös yliopistojen tehtäväksi. Yliopistojen yrittäjyydestä käyttämät puhuvat voivat osaltaan vaikuttaa siihen, kuinka potentiaalisena työllistymistapana yliopistojen opiskelijat pitävät yrittäjyyttä. Tutkimusaineistoa lähestytään diskurssianalyysin avulla. Metodologisesti tutkimus nojaa sosiaalisen konstruktionismin traditioon, jossa kieli ymmärretään todellisuutta rakentavana toimintana.

Tutkimusaineisto on kerätty suomalaisten yliopistojen julkaisemista sidosryhmälehdistä, jotka sisältävät yrittäjyyttä jollain lailla käsitteleviä artikkeleita. Yliopistojen sidosryhmälehdet ovat suunnattu sekä yliopistojen ulkopuoliselle että sisäiselle lukijakunnalle, joita opiskelijat yhtenä tahona edustavat.

Analyysin tuloksena tutkimusaineistosta hahmottuu neljä yrittäjyyden diskurssia. *Tekninen diskurssi* puhuu yrittäjyydestä korostaen siihen liitettyjä positiivisia piirteitä. Yrittäjyys nähdään vapauden tuojana perinteiseen palkkatyöhön verrattuna. Yrittäjä poikkeaa ominaisuuksiltaan muista ihmisistä, jolloin kaikkia kansalaisia ei pidetä potentiaalisina yrittäjinä. Yliopistojen opiskelijoilla koetaan kuitenkin olevan valmiudet ryhtyä yrittäjiksi. *Tieteellisessä diskurssissa* yrittäjyyttä tarkastellaan puolestaan hyvin kriittisesti. Yrittäjyyttä ei pidetä yhteensopivana yliopistojen kanssa, vaan sen nähdään pohjautuvan tieteellisen ajattelun kanssa vastakkaisiin arvoihin. Yliopistosta vastavalmistuneiden ei katsota omaavan yrittäjyyden edellyttämiä valmiuksia. *Ihannediskurssi* näkee yrittäjyyden edistämisen taasen erääksi yliopistojen keskeisistä tehtävistä. Yrittäjänä toimimiselle ei aseteta mitään yksilöiden ominaisuuksiin tai valmiuksiin sidottuja vaatimuksia, vaan universaalin yrittäjämäisyyden nähdään koskevan kaikkia kansalaisia, myös yliopistojen opiskelijoita. *Realiteettidiskurssi* on ainoa tässä tutkimuksessa löydettyistä diskursseista, joka tuo esille yrittäjyyttä rajoittavia tekijöitä ja joka näkee yrittäjän olevan sidoksissa häntä ympäröivään todellisuuteen. Yrittäjyys nähdään yhtenä tasavertaisena työllistymismahdollisuutena muiden mahdollisuuksien joukossa. Kaikkien yksilöiden ei katsota olevan tarpeellista ryhtyä yrittäjäksi.

Tutkimustulosten perusteella voidaan todeta, etteivät yliopistot anna yrittäjyydelle vain yhtä, yhteisesti jaettua merkitystä, vaan siitä puhutaan monin eri tavoin. Sidosryhmälehdet yhtenä tiedotusvälineenä vaikuttavat osaltaan siihen, mistä puhetavoista tulee vallitsevia ja mistä ei. Jos yliopistot haluavat edistää yrittäjyyttä, tulisi niiden tiedostaa ylläpitämänsä yrittäjyyden merkitykset ja niiden mahdolliset seuraukset.

Avainsanat: yrittäjyys, yliopisto, sidosryhmälehti, merkitys, diskurssianalyysi

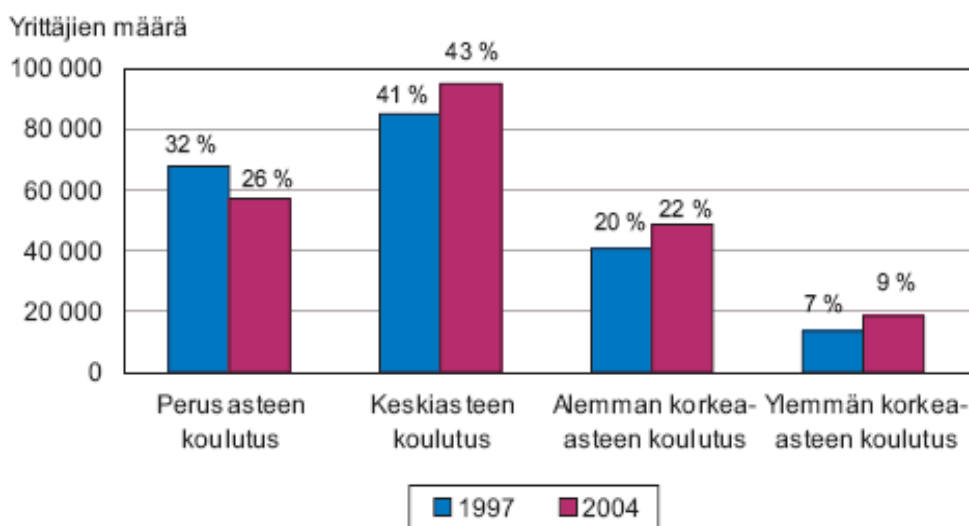
SISÄLLYSLUETTELO

1 Johdanto.....	4
2 Yrittäjyys tutkimuksen kohteena.....	7
2.1 Yrittäjän ja yrittäjyyden määrittelyä.....	7
2.2 Yliopistot ja yrittäjyys	10
2.3 Yrittäjyyskasvatus ja sen asema yliopistoissa	12
3 Tutkimuskysymykset ja teoreettinen viitekehys.....	14
3.1 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset.....	14
3.2 Diskurssianalyysi ja sosiaalinen konstruktionismi sen viitekehyksenä.....	16
3.2.1 Merkityssystemi ja diskurssi.....	18
3.2.2 Identiteetti ja subjektipositio.....	19
3.2.3 Diskurssin funktio.....	20
3.2.4 Diskurssin kontekstuaalisuus.....	20
3.2.5 Retorisuus.....	21
3.3 Diskurssianalyttistä tutkimusta yrittäjyydestä.....	23
4 Tutkimuksen suorittaminen.....	25
4.1. Yliopistojen sidosryhmälehdet.....	25
4.2 Aineiston valinta ja tutkimuksen suorittaminen.....	27
4.3 Lehtiartikkelit diskurssianalyysin kohteena.....	31
5 Yrittäjyys yliopistojen sidosryhmälehdissä.....	33
5.1 Diskursseja etsimässä.....	33
5.2 Tekninen diskurssi.....	34
5.2.1 Teknistä diskurssia tukevat retoriset keinot.....	38
5.2.2 Mitä seurauksia teknisellä diskurssilla voi olla?.....	40
5.3 Tieteellinen diskurssi.....	42
5.3.1 Tieteellistä diskurssia tukevat retoriset keinot.....	45
5.3.2 Mitä seurauksia tieteellisellä diskurssilla voi olla?.....	48
5.4 Ihannediskurssi.....	49
5.4.1 Ihannediskurssia tukevat retoriset keinot.....	53
5.4.2 Mitä seurauksia ihannediskurssilla voi olla?.....	56
5.5 Realiteetidiskurssi.....	57
5.5.1 Realiteetidiskurssia tukevat retoriset keinot.....	60
5.5.2 Mitä seurauksia realiteetidiskurssilla voi olla?.....	63
6 Tulosten tarkastelua.....	64
6.1 Johtopäätökset ja jatkotutkimusaiheita.....	64
6.2 Yrittäjyyden kontekstuaalisuus.....	69
6.3 Loppuarvio.....	70
Lähteet.....	73
Liitteet.....	78

1 JOHDANTO

Yrittäjyys ja sen edistäminen ovat olleet viime vuosina Suomessa paljon esillä yhteiskunnallisessa keskustelussa. Myös valtionhallinto on panostanut yrittäjyyden kehittämiseen. Esimerkiksi Vanhasen ensimmäinen hallitus loi vuonna 2003 yrittäjyyden politiikkaohjelman, jonka tavoitteena on lisätä yrittäjyyden houkuttelevuutta yhtenä uravaihtoehtona. Poliitiikkaohjelmaan liittyvässä opetusministeriön julkaisussa ”Yrittäjyyskasvatuksen linjaukset ja toimenpideohjelma” (2004) yrittäjyyden edistäminen on katsottu kaikkien eri koulutusasteiden tehtäväksi. Yliopistojen osalta siinä nähdään tärkeäksi muun muassa akateemisen yrittäjyyden edistäminen, opinnäytetöiden toteuttaminen yhteistyössä elinkeinoelämän kanssa sekä opettajankoulutuksen kehittäminen. (Yrittäjyyskasvatuksen linjaukset ja toimenpideohjelma 2004, 7-9.)

Yliopistoille annettu tehtävä edistää yrittäjyyttä on haasteellinen, sillä akateemisesti koulutettuja yrittäjiä on varsin vähän verrattuna muihin koulutusasteisiin, kuten kuviosta 1 voi havaita. Akateemisten yrittäjien prosentuaalinen määrä koko yrittäjäkannasta on kuitenkin noussut siirtymävuodesta 1997 vuoteen 2004, kun perusasteen jälkeistä koulutusta vailla olevat ikääntyneet yrittäjät ovat lopettaneet yritystoimintansa ja jääneet eläkkeelle. Siten yrittäjien keskimääräinen koulutustaso on noussut jättäen silti akateemisesti koulutetut yrittäjät edelleen selvään vähemmistöön. (Hyrsky 2006a, 71.)

Kuvio 1. Yrittäjät (pl. alkutuotanto) koulutusasteen mukaan (Hyrsky 2006a, 71).

Syitä akateemisesti koulutettujen yrittäjien vähyteen on useita. Yliopistollisen opetuksen on ensinnäkin katsottu olevan luonteeltaan teoreettispainotteista, jolloin konkreettiseksi miellettyä yrittäjyyttä ei ole pidetty siihen sopivana. Lisäksi yliopiston työntekijän on oletettu olevan ennen muuta virkamies, joka ei voi toimia yrittäjänä akateemisen työnsä ohella. Lakisääteinen sivutoimilupajärjestely on selkiinnyttänyt tilannetta, mutta siitä huolimatta virkamiesammatin ja yrittäjyyden rinnakkaiselo näyttää herättävän yliopistoissa edelleen kriittistä keskustelua. (Paasio 2005, 13.) Myös Nyysölä (1997) on todennut useiden syiden vaikuttavan siihen, miksi akateemisesti koulutetut päätyvät harvoin yrittäjäksi. Ensinnäkin pitkälle koulutettujen alhaisempi työttömyysaste on vähentänyt yksilöiden kokemaa tarvetta työllistää itsensä yrittäjänä. Lisäksi pitkälle koulutettujen keskimääräistä suuremmat tulot ovat nostaneet yrittäjyyden kynnyksestä siihen liittyvien taloudellisten riskien johdosta. Tutkimuksissa on tullut myös esille yrittäjyyden olevan pitkälti periytyvää, jolloin yrittäjiksi ryhtyvät yleensä yrittäjien lapset. Korkeakouluihin valikoituu sen sijaan edelleen suhteellisen paljon ylempien toimihenkilöiden jälkeläisiä. Lisäksi yhtenä syynä akateemisesti koulutettujen vähäiseen kiinnostukseen yrittäjyyttä kohtaan on ollut yliopistojen yritysdiskurssissa vaalittu kuva sankariyrittäjästä, joka on vaikeuttanut sen mieltämistä normaaliksi tavaksi hankkia elanto. (Nyysölä 1997, 101.)

Yliopistojen olisi siis tärkeä tiedostaa ylläpitämänsä kuva yrittäjyydestä (ks. Nyysölä 1997). Myös Komulainen (2004, 555) painottaa, että on tärkeää miettiä kriittisesti, millaista käsitystä yrittäjyydestä tuotetaan koulutuksessa. Aihe on tärkeä ja siksi tämän tutkimuksen kohteena. Yrittäjyyttä tarkastellaan tässä tutkimuksessa diskurssianalyysin avulla. Diskurssianalyysi keskittyy tutkimaan, mitä merkityksiä asioille luodaan niin puhutussa kuin kirjoitetussa tekstissä. Sen teoreettinen viitekehys on sosiaalinen konstruktionismi, jonka mukaan kielen käyttö nähdään osana todellisuutta itsessään eikä vain siltana kielen käytön ulkopuoliseen todellisuuteen. Kiinnostus on kielen käytön funktionaalisuudessa, eli siinä, miten ja millaista todellisuutta kielen käytöllä tuotetaan. Kielen käyttäminen ei ole pelkkää asioiden neutraalia kuvaamista, vaan sillä myös aktiivisesti luodaan, uusinnetaan ja muunnetaan sosiaalista todellisuutta. Siten myös yrittäjyyden saamat kuvaukset voidaan nähdä sosiaalisesti luotuina käsitteinä, joiden merkitykset vaihtelevat ajan, paikan ja määrittelijöiden mukaan. (Suoninen 1999, 18-19.)

Tämän tutkimuksen tutkimusaineisto on kerätty suomalaisten yliopistojen julkaisemista sidosryhmälehdistä, jotka on suunnattu sekä yliopistojen ulkopuoliselle että sisäpuoliselle lukijakunnalle. Esimerkiksi Tampereen yliopistossa tällaista edustaa tiede- ja kulttuurilehti *Aikalainen*.

Sidosryhmälehdistä voi muun muassa havaita, onko yrittäjyys mielletty yliopistoissa edes sellaiseksi aiheeksi, että siitä katsotaan tarpeelliseksi kirjoittaa. Jonkin asian puuttuminen kertoo jo jotain sen saamasta merkityksestä kyseisessä yhteisössä. Sen lisäksi tiedotusvälineet voivat vaikuttaa todellisuuden määrittelytapoihin ja siihen, mistä määrittelytavoista tulee vakiintuneita ja mistä ei (Fairclough 1997, 10). Koska diskurssien tai erilaisten kulttuuristen määrittelytapojen ajatellaan saavan aikaan erilaisia asiantiloja, ei ole mitenkään merkityksetöntä, miten yliopistojen sidosryhmälehdet kirjoittavat yrittäjyydestä. Diskurssin seuraukset ovat usein tietoisia, mutta ne voivat olla myös tiedostamattomia ja ei-toivottuja. Tämän tutkimuksen tarkoituksena on siten selvittää, millaisena yrittäjyys kuvataan yliopistojen sidosryhmälehdissä ja tutkia niitä retorisia keinoja, joita käytetään näiden merkitysten tukemiseen. Lisäksi pohditaan, mitä seurauksia kyseisillä merkityksillä voi olla.

Tutkimus rakentuu siten, että tarkastelen ensin teoriaosassa käsitteellisesti yrittäjää, yrittäjyyttä ja yrittäjyyskasvatusta. Käyn läpi myös diskurssianalyttistä lähestymistapaa ja siihen liittyviä, tämän tutkimuksen kannalta oleellisia käsitteitä. Tarkastelen sitten yliopistojen sidosryhmiä ja yliopistojen julkaisemia sidosryhmälehtiä. Esittelen myös lehtiartikkelien luonnetta tutkimusaineistona. Tutkimuksen analyysiosassa tarkastelen erikseen jokaista identifioimaani diskurssia. Pohdintaosuudessa pyrin suhteuttamaan tutkimuksen tulokset osaksi laajempaa suomalaista poliittista ja kasvatuksellista keskustelua.

Kyrön (2004) mukaan kasvatustieteen traditioista nousevaa yrittäjyyden tutkimusta on tehty vielä varsin vähän ja se on ollut melko pirstaleista. Yrittäjyyttä on perinteisesti tutkittu vain johtamisen ja yritystoiminnan näkökulmista. Kasvatustieteelliselle tutkimukselle tarjoaa kuitenkin hyvän kasvualustan nousemassa oleva uusi eurooppalainen, monitieteellinen tutkimusaalto, joka painottaa muun muassa yrittäjyyden kulttuurista taustaa. (Kyrö 2004, 157-158.) Vallitsevat kulttuuriset tekijät vaikuttavat osaltaan myös yrittäjyyden saamiin merkityksiin. Katson siten oman kasvatustieteellisen näkökulmani auttavan yliopistoja tiedostamaan ylläpitämänsä yrittäjyyden merkitykset. Niiden tiedostaminen on tärkeää, jos yliopistot haluavat tukea opiskelijoidensa valmiuksia ryhtyä yrittäjäksi opetusministeriön toimenpideohjelman mukaisesti.

2 YRITTÄJYYS TUTKIMUKSEN KOHTEENA

2.1 Yrittäjän ja yrittäjyyden määrittelyä

Käsitteillä 'yrittäjä' ja 'yrittäjyys' ei ole mitään selkeitä, yhteisesti jaettuja määritelmiä. Leskisen (2000, 25) mukaan niiden saamat merkitykset ovat seuranneet aina sen hetkistä yhteiskunnallista kehitystä sekä muutosta ja niissä voi havaita kunkin aikakauden ihmiskäsitykset ja arvot. Esimerkiksi 1960-1970-lukujen yrittäjävastaisina aikoina yrittäjä nähtiin työntekijöiden voimavaroja riistävänä, itsekkäänä ja omaa voittoa tavoittelevana (Paajanen 2001, 30). Termien 'yrittäjä' ja 'yrittäjyys' merkityssisällöt muuttuvat myös sen mukaan, minkä tieteenalan lähtökohdista niitä tarkastellaan. Taloustieteelliset ja sosiologiset lähestymistavat ovat tarkastelleet niitä pitkälti makrotason ilmiöinä kun taas käyttäytymis- ja liiketaloustieteet ovat nähneet ne enempi mikrotason ilmiöinä. Tällöin painopiste on ollut joko liiketoiminnan, organisaation tai yksilön tarkastelussa. (Ristimäki 1998, 12.)

Myös eri kielissä sanoilla yrittäjä ja yrittäjyys on ollut toisistaan poikkeavia merkityksiä. Englanninkielinen termi 'entrepreneurship' on saanut alkunsa latinan kielestä tarkoittaen henkilöä, joka menee eteenpäin, ottaa aloitteen. Termiä pidetään usein suomenkielisen yrittäjyys-sanan vastineena. Silti niiden yhteneväisyys ei ole täysin yksiselitteinen termien sivumerkitysten vuoksi. Brittiläinen versio sanasta 'entrepreneurship' on usein laatumääre, jolla viitataan yritystään tietyllä tavalla hoitaviin yrittäjätyyppeihin, kun taas amerikkalaisessa kirjallisuudessa se yhdistetään usein yksilön ominaisuuksiin. Suomessa yrittäjyys on liitetty aina liiketoimintaan ja se on ymmärretty aineellisia tavoitteita palvelevaksi toiminnaksi, jolle on ominaista pakottomuus, riippuvuus omasta tahdosta ja ennustamattomuus. (Huuskonen 1992, 38-39.)

Yrittäjää on määritelty Suomessa siis monella eri tavalla. Huuskosen (1992) mukaan yrittäjäksi on luettu laajimmillaan kuka tahansa, joka kantaa riskiä, kokoaa resursseja ja osoittaa aloitteellisuutta ja/tai riippumattomuutta. Suppeimmillaan yrittäjäksi on nähty puolestaan vain menestyvät, omaa yritystään johtavat, kasvuhakuiset ”liikemiehet”. Huuskosen omassa määritelmässä yrittäjä voidaan tunnistaa vain tämän toimintojen avulla, sillä vain ne erottavat yrittäjän muusta väestöstä ja muista johtajista. Yrittäjä on henkilö, joka on kokonaisvastuussa hoidossaan olevasta yrityksestä ja käyttää siinä ylintä päätäntävaltaa. Useimmat muut määritelmät ovat vain laadullisia lisämääreitä, eivätkä yrittäjälle ehdottomasti tarpeellisia tekijöitä. Yrittäjiä ei voi siis erotella heidän toimintansa

laajuuden, innovatiivisuuden, tavoitteiden, kasvuhakuisuuden tai johtamismenetelmän suhteen. (Huuskonen 1992, 44-47.)

Yrittäjän tavoin myös termi 'yrittäjyys' on perinteisesti määritelty taloudellisista lähtökohdista käsin. Esimerkiksi Leskisen (2000, 35) mukaan yrittäjyydellä tarkoitetaan yksityisyrittäjyydeksi määriteltyä taloudellista toimintaa, jossa yrittäjä pyrkii voittoon. Gibb (1998) kuitenkin laajentaa yrittäjyyden määrittelyä ja näkee sen toiminnaksi, taidoiksi ja ominaisuuksiksi, joiden soveltaminen auttaa yksilöitä tai organisaatioita aikaansaamaan ja kehittämään innovaatioita sekä selviytymään epävarmuutta ja monimutkaisuutta sisältävistä muutoksista. Organisaation ei tarvitse olla bisnes-orientoitunut, vaan se voi toimia myös ei-kaupallisten tavoitteiden hyväksi. (Gibb 1998, 33-34.) Paajasen (2001, 31) mukaan yrittäjyyttä voidaankin pitää erilaisia ilmenemismuotoja omaavana yläkäsitteenä, jolloin sitä voi ilmetä ilman oman yrityksen perustamista. Yrittäjyydestä käytetäänkin nykyään lisämääreitä ulkoinen yrittäjyys, sisäinen yrittäjyys, omaehtoinen yrittäjyys ja organisaation yrittäjyys.

Ulkoisella yrittäjyydellä tarkoitetaan yrittäjänä toimimista omassa omistuksessa olevassa yrityksessä. Yrittäjyyden ei tarvitse kuitenkaan kanavoitua vain oman yrityksen perustamiseen, vaan se voi ilmetä myös toisen palveluksessa. Sisäisen yrittäjyyden käsite syntyi 1980-luvulla kun yrittäjämäinen asenne haluttiin tuoda osaksi normaalia palkkatyötä. Uudenlaisen yrityskulttuurin haluttiin korostavan sisäistä yrittäjämäistä toimintaa, jossa työntekijät sitoutuvat yrityksen tavoitteisiin (Tonttila 2001, 21). Ristimäki (1998) toteaa sisäisen yrittäjän olevan turhautunut byrokraattisiin systeemeihin ollen samalla kunnianhimoinen ja kilpailukykyinen. Sisäistä yrittäjyyttä voivat siten osoittaa kaikki ihmiset luovalla, rohkealla, ahkeralla, tuottavalla ja määrätietoisella työnteolla toimivat he sitten omassa yrityksessä tai toisen palveluksessa. (Ristimäki 1998, 19.)

Kyrön (2004, 153-154) mukaan sisäisen yrittäjyyden käsitettä voidaan täsmentää erottamalla toisistaan yksilön yrittäjämäinen ja organisaation kollektiivinen toimintatapa. Yrittäjyyttä voidaan siten pitää yksilön ohella myös organisaation ominaispiirteenä. Yrittäjyyttä on organisaatiossa sitä enemmän, mitä enemmän kulttuuri sisältää sille suotuisia arvoja ja perinteitä. Eri yritysten yrittäjämäisyydessä voi havaita suuria eroja johtuen niiden kulttuurisista eroista, johtamisjärjestelmistä, työyhteisön tulevaisuuden näkymistä, ilmapiiristä ja ryhmähengestä. (Paajanen 2001, 44.)

Vaikka ulkoista ja sisäistä yrittäjyyttä pidetään yrittäjyyden eri muotoina, voi niiden välillä nähdä lukuisia yhtymäkohtia. Paajanen viittaa Lähteenmäkeen (1997), jonka mukaan yrittäjyysmotiivit

ovat palautettava yksilön ura-ankkureihin ja arvoihin. Ne ilmentävät sitä, mitä yksilö työltään sisällöllisesti odottaa, millaisessa toimintaympäristössä viihtyy ja millaisesta tekemisestä innostuu. Yksilö voi siten löytää työn sisällöllisen palkitsevuuden niin itsenäiseksi yrittäjäksi ryhtymisessä kuin toisen lukuun yrittämisessä. Samat motiivit ajavat ihmisiä yhtä hyvin itsenäiseen kuin organisaation sisäiseen yrittäjyyteen. Siksi ei ole järkevää tehdä tiukkaa jakoa itsenäisen yrittämisen ja sisäisen yrittäjyyden välille. (Paajanen 2001, 36.)

Myös Kyrö (1998) näkee jaottelun ulkoisen ja sisäisen yrittäjyyden välillä ongelmallisena sen jättäessä suuren osan yrittäjämäistä toimintaa yrittäjyyden käsitteen ulkopuolelle. Kyrön mukaan sisäinen yrittäjyys viittaa yksilön ja organisaation yrittäjämäisen toimintatavan dynamiikkaan. Miten sitten asemoidaan yrittäjämäinen toiminta työyhteisön ulkopuolella? Ratkaisuksi tähän Kyrö tuo esille omaehtoisen yrittäjyyden, joka merkitsee yksilön yrittäjämäistä toimintatapaa ilman, että se olisi sidoksissa yrityksen tai organisaation toimintaan. (Kyrö 1998, 116-118.) Ristimäki (1998) toteaa omaehtoiseen yrittäjyyteen liittyvän vastuu omasta työllistyvyydestä ja toimeentulosta sekä näihin liittyvistä etuisuuksista ja riskeistä. Ristimäen sanoin omaehtoinen yrittäjyys on ”manifesti yksilön omasta vaikuttamisesta itseensä ja ympäristöönsä, yksilön toimimisesta objektin sijasta subjektina ja oman yhteisön jäsenenä”. (Ristimäki 1998, 20.)

Vielä 1980-luvulla tehdyissä tutkimuksissa yrittäjyys oli kiinnitetty voimakkaasti yksilön persoonallisuuteen ja henkilökohtaisiin ominaisuuksiin. Vesalainen, Ristimäki, Luoto ja Kohtamäki (2006) toteavat kuitenkin, että yrittäjän henkilöön liittyvässä tutkimuksessa on nykyään siirrytty pois behavioristisesta persoonallisuusnäkökulmasta kohti kognitiivisen psykologian näkökulmaa. Käyttäytymistä ei pyritä selittämään enää nojautumalla käsitteisiin 'persoonaa' tai 'persoonallisuus', vaan kognitiivisella tulkintakehyksellä eli yrittäjämäisellä ajattelutavalla. Kasvatustieteen näkökulmasta siirtymä on ollut hyödyksi sen avatessa uusia mahdollisuuksia ymmärtää yrittäjyyteen liittyvää kasvatus- ja oppimistapahtumaa; onhan ajattelutapaa helpompi kehittää kuin persoonallisuutta. (Vesalainen, Ristimäki, Luoto & Kohtamäki 2006, 64.)

Kaiken edellä mainitun perusteella voi todeta, että yrittäjää ja yrittäjyyttä voi tarkastella monesta eri näkökulmasta. Siitä huolimatta on kuitenkin tärkeä tiedostaa, etteivät yrittäjänä toimivat ihmiset ole mikään homogeeninen ryhmä. Menestyviä yrittäjiä on erilaisten taustojensa, ominaisuuksiensa ja motivaatioidensa johdosta hyvin monenlaisia, eikä heille voi nimetä yhtä yhteistä piirrettä. Tonttilan (2001) mukaan yrittäjyyden kuvauksissa on perinteisesti tukeuduttu liikaa yleistyksiin, jolloin yrittäjäympäristöjen ja yrittäjyyden erilaisia luonteita ei ole huomioitu. Yrittäjyys on nähty

raskaaksi elämäksi, jolle on luonteenomaista pitkä käytännön perehtyminen, kova kilpailu, pitkät työpäivät, epävarmat tulot sekä uhka konkurssista ja perhe-elämän näivettymisestä. Yrittäjyyttä voidaan tarkastella kuitenkin myös toimintaympäristöönä sidottuna ilmiönä. Oikeassa toimintaympäristössä yrittäjyydellä voi olla luonteenomaista esimerkiksi alhainen riski ja vähäinen pääoman tarve. Eri toimintaympäristöt huomioiva yrittäjyyden kuvaus helpottaa osaltaan myös yrittäjyyden markkinointia yliopistojen opiskelijoille. (Tonttila 2001 39-40.) Siirrynkkin seuraavaksi tarkastelemaan suomalaisten yliopistojen näkemyksiä yrittäjyydestä.

2.2 Yliopistot ja yrittäjyys

Yrittäjyys on ollut pitkään vieras käsite yliopistomaailmassa. Siten Suomen yliopistoilla ei ole Paasion ja Nurmen (2006) mukaan selvää yhtenäistä yrittäjyyden määritelmää. Monitieteellisten yliopistojen yrittäjyystulkinnat vaihtelevat niin yliopistojen sisällä kuin välillä, jolloin yhtä kattavaa näkemystä on mahdotonta esittää. Teknillistieteellisillä ja kauppatieteellisillä yliopistoilla on puolestaan tiiviit yhteydet elinkeinoelämän kanssa, jolloin yrittäjyys ei ole niille vieras käsite. Yrittäjyydellä on tarkoitettu niissä yleisesti aina ulkoista yrittäjyyttä. Tosin nykyään kauppatieteellisten puolella sisäisen yrittäjyyden tulkinta on yleistymässä. Taideyliopistoissa asennoituminen yrittäjyyteen vaihtelee. Huolimatta siitä, että moni taidealoilta valmistunut työllistää itsensä esimerkiksi freelancerina, eivät he välttämättä miellä toimivansa yrittäjinä. Taideyliopistoissa yrittäjyys ymmärretäänkin usein kasvuyrittäjyytenä tai muuten suuren yrityksen puitteissa tapahtuvana liiketoimintana. (Paasio & Nurmi 2006, 40-46.)

Yliopistojen lähellä oleva akateeminen yrittäjyys on yksi näkökulma yrittäjyyteen ja sillä voidaan tarkoittaa monia asioita. Akateemista yrittäjyyttä voidaan tarkastella esimerkiksi yksilön eli akateemisen tutkinnon suorittaneen kannalta tai vaihtoehtoisesti yliopiston näkökulmasta, jolloin yrittäjyysaktiviteetit syntyvät yliopistojen sisällä. Akateemisen yrittäjyyden kapeimmassa määritelmässä sillä tarkoitetaan (akateemisten) tutkijoiden perustamia, omaan tieteenalaan sidoksissa olevia, yliopistojen sivutuotteina syntyviä spin-off -yrityksiä. Yliopistoon sidoksissa olevaa yritystoimintaa voi olla myös teknologian ja osaamisen siirto yliopiston ulkopuolelle, konsultointi, koulutus tai erilaiset tilaustutkimukset. (Paasio 2005, 23.) Tässä tutkimuksessa akateemisella yrittäjyydellä tarkoitetaan akateemisen koulutuksen hankkineiden henkilöiden yrittäjyyttä. Paasion (2005, 23) tutkimuksen mukaan akateemisesti koulutettujen perustamista yrityksistä Suomessa neljä viidestä tuottaa liike-elämän palveluja tai toimii rahoitus- ja vakuutusaloilla.

Akateemisen yrittäjyyden saama kiinnostus yhtenä uravaihtoehtona on ollut kuitenkin vähäistä eri tieteenalojen opiskelijoiden keskuudessa (ks. Tonttila 2001). Kiinnostuneimpia siitä ovat olleet oikeustieteiden, tekniikan ja lääketieteen opiskelijat ja vähiten kasvatustieteen sekä humanististen ja luonnontieteiden opiskelijat. Yhtenä syynä eroihin on akateemisen yrittäjyyden käytäntöjen selkeä vaihtelu eri alojen välillä. Ne akateemiset alat, joissa yrittäjyyttä on tavallista enemmän, ovat perinteisiä ja pitkälle professioituneita. Näillä aloilla yrittäjyys on vakiintunut omaksi instituutiokseen, jolle on suhteellisen helppoa siirtyä julkisen sektorin palveluksesta. Professionaalisilla aloilla yrittäjyyden ilmenemismuoto lähentelee palkkatyötä, koska suhteellisen vähäinen kilpailu ja ammatin harjoittamisen monopolisointi takaavat kaikille alalle tuleville kohtuullisen tulotason ilman suuria riskejä. Yleissivistävillä ja vähän professioituneilla aloilla, kuten yhteiskuntatieteissä ja humanistisissa tieteissä, yrittämisen perinteet sen sijaan puuttuvat, mikä selittää näiden alojen lähes marginaalisen yrittäjyyden. (Tonttila 2001, 35.)

Sen lisäksi, että joiltakin aloilta puuttuu yrittämisen perinteet, ohjaavat yliopistojen opetussuunnitelmat ja koulutusmuodot Vesalaisen, Ristimäen, Luodon ja Kohtamäen (2006) mukaan opiskelijoita normaaliin palkkatyöhön ja omaksumaan työntekijän identiteetin. Tällöin yrittäjämäisen ajattelutavan kehittyminen jää yliopisto-opintojen aikana vähäiseksi. Siten yrittäjyyteen liitetyt mielikuvat ovat opiskelijoille vieraita ja sisältävät usein negatiivissävyyisiä merkityksiä, kuten riskit, kova työnteko ja vaikeudet yritystoiminnan alussa. Ongelmallista on, että näistä merkityksistä tulee vahvasti kiinnittyneitä ja opiskelijoiden käyttäytymistä suuntaavia sulkien yrittäjyyden pois vaihtoehtoisena urapolkuna. Vesalainen ym. toteavat kuitenkin tilanteen olevan osin ristiriitainen verrattaessa yrittäjyyttä tämän päivän akateemisten normaaliin palkkatyöhön, jolle on tyypillistä pitkät työpäivät ja työsuhteiden epävarmuus. Siksi yliopistojen tuottamaa yrittäjyyden kuvaa tulisi heidän mukaansa lähestyä diskurssianalyttisen viitekehyksen kautta ja pohtia, liittyykö kulttuurissamme yrittäjyyteen ja palkkatyöläisyyteen toisistaan selvästi poikkeavia merkityksiä, vaikka ne faktisesti usein muistuttavatkin toisiaan. Yliopisto-opetuksen yksi haaste on siten miettiä, kuinka väljentää ja monimuotoistaa opiskelijoiden yrittäjyyteen liittämiä merkityksiä osaksi heidän elämismaailmaansa. (Vesalainen ym. 2006, 60-62.) Tässä yrittäjyyskasvatuksella on keskeinen tehtävä ja pohdin seuraavaksi sen asemaa yliopistoissa.

2.3 Yrittäjyyskasvatus ja sen asema yliopistoissa

Yrittäjyyskasvatus on vielä melko uusi ilmiö suomalaisessa koulutuspolitiikassa ja siten siihen liittyvät käsitteet ovat varsin monisyisiä muiden yrittäjyyttä koskevien käsitteiden tapaan (Paasio 2005, 24). Yleisestä kiinnostuksesta ja vilkkaasta keskustelusta huolimatta yrittäjyyskasvatuksen sisällöstä ja tehtävästä ei ole syntynyt yhteistä ymmärrystä (Ristimäki 1998, 11). Koska yrittäjyys ja kasvatus voivat saada erilaisia määritelmiä eri tilanteissa, on Kyrön ja Ripatin (2006, 16) mukaan tärkeä ymmärtää, mistä kulttuurista ja millaisista lähtökohdista niitä kulloinkin määritellään. Esimerkiksi eri maiden käyttämät termit sekä niiden merkitykset vaihtelevat paljon. Kun Pohjois-Amerikassa tavallisimmin käytetty termi on 'entrepreneurship education' (yrittäjyyskoulutus), jossa on sisäänrakennettuna idea yrittäjäksi ryhtymisen edistämisestä, käytetään. Iso-Britanniassa taas termiä 'enterprise education' (yrittäjyyskasvatus), joka viittaa henkilökohtaisten ominaisuuksien kehittämiseen. Se ei siten välttämättä käsitä yrityksen perustamista ja johtamista. (Paasio 2005, 24.)

Paasion ja Nurmen (2006) tekemässä selvityksessä suomalaisten yliopistojen järjestämästä yrittäjyyskasvatuksesta nousi esille kolme sen eri tavoitetta: oppia ymmärtämään yrittäjyyttä, oppia yritteliästä toimintatapaa sekä oppia yrittäjäksi. Siten yrittäjyyskasvatuksen tavoitteiden perusteella yliopistoja ei voi taaskaan jaotella vain yhteen kategoriaan, vaan tavoitteita on useita ja ne vaihtelevat sekä yliopistojen sisällä että välillä. Vaikka yrittäjyys mielletään monessa yliopistossa ulkoiseksi yrittäjyydeksi, keskittyy yliopistojen järjestämä yrittäjyyskasvatus lähinnä yrittäjyyden ymmärtämiseen ja sisäisen yrittäjyyden edistämiseen. (Paasio & Nurmi 2006, 52.)

Paasion ja Nurmen (2006) mukaan yliopistokontekstissa annettavaa yrittäjyyttä edistävää koulutusta on luontevaa kutsua yrittäjyysopinnoiksi. Käsite kattaa tällöin sisällöistä tai toteutustavoista riippuen sekä yrittäjyyskasvatuksen että yrittäjyyskoulutuksen. Yrittäjyyskasvatuksen voi katsoa kohdistuvan suurelle yleisölle ja sen tehtävänä on luoda pohjaa sitä seuraaville toimenpiteille. Yrittäjyysopinnot ovat puolestaan suunnattu yrittäjyydestä kiinnostuneille tai sitä jo harkitseville. (Paasio & Nurmi 2006, 37-39.) Myös Koironen ja Peltonen (1995) erottavat yrittäjyyskasvatuksen ja -koulutuksen toisistaan. Yrittäjyyskasvatuksella pyritään heidän mukaansa luomaan perustaa aikaisempaa yrittäjämäisemmälle toiminnalle riippumatta siitä, toimiiko yksilö tulevaisuudessa itsenäisenä yrittäjänä vai vieraan palveluksessa. Kasvatus tulkitaan siinä eettiseksi toiminnaksi, joka pyrkii ihmisen ja yhteiskunnan kehittämiseen sekä edistämään sisäistä ja ulkoista yrittäjyyttä. Yrittäjyyskoulutuksessa kehitetään puolestaan ulkoisen yrittäjyyden vaatimia valmiuksia ja edistetään olemassa olevan yrittäjäpotentiaalin realisoitumista. (Koironen & Peltonen 1995, 80.)

Utriainen (2003, 17) painottaa, ettei yrittäjyyskasvatus ole pelkästään erillinen oppiaine, vaan eri oppiaineiden sisällä olevaa asennekasvatusta ja vastuun antamista. Keskeisiä kasvatuslementtejä ovat siinä opiskelijan minäkuvan ja ammatillisen identiteetin vahvistaminen (Leskinen 2000, 52). Yllä olevista yrittäjyyskasvatuksen, -koulutuksen ja -opintojen määritelmistä huolimatta tämän tutkimuksen viitekehyksessä asiaa yksinkertaistaakseen niistä kaikista käytetään yhteisesti nimikettä yrittäjyyskasvatus. Yrittäjyyskasvatuksella tarkoitetaan tässä sekä sisäisen että ulkoisen yrittäjyyden, yrittäjämäisen käyttäytymisen sekä yritystoiminnan tuntemisen lisäämistä.

Yrittäjyyskasvatus miellettiin yliopistoissa aikaisemmin vain osaksi aikuisten ammatillista täydennyskoulutusta ja sitä järjestettiin ei-akateemisille suunnattuina työvoimapolitiittisina kursseina. Vasta 1990-luvun lama lisäsi yliopistoissa myös akateemisille tarkoitettujen yrittäjyyskursseiden tarjontaa. (Tonttila 2001, 37.) Siirryttäessä 2000-luvulle on yrittäjyyskasvatus selvästi yleistynyt yliopistoissa. Muutos on tuonut mukanaan myös haasteita. Paasio (2005) painottaa lisääntyneen akateemisille suunnatun yrittäjyyskasvatuksen asettavan uusia vaatimuksia menetelmien ja pedagogiikan kehittämiseksi. Kasvatuksen ei voi katsoa tarjoavan ainoastaan tietoja ja taitoja, vaan sen tulee itsessään mallintaa yrittäjämäistä toimintatapaa. Römer-Paakkanen (2001, 146) toteaa, että koska itse yrittäjäksi ryhtyminen on prosessi, on yrittäjyyskasvatuksenkin oltava prosessi-
maista. Yrittäjyyttä ei voida siten opettaa kuten muita aineita. Yrittäjyyskasvatuksen erityislaatuisuus ei määrity opetettavan sisällön näkökulmasta, vaan oppimis- ja opetustapojen piirteistä. Lisäksi yrittäjäksi ryhtymisen tai yrittäjyyteen liittyvien tietojen ja taitojen opettelu ei ole todettu automaattisesti edistävän yrittäjyyttä. Yrittäjyyskasvatuksen toteutuksessa tulisikin pohtia opetuksen tavoitteita ja käydä sitä kautta keskustelua opetuksen sisältöjen ja menetelmien kanssa. (Paasio, 2005, 27.)

Yliopistojen järjestämän yrittäjyyskasvatuksen tuoma hyöty opiskelijoille on Turusen (1997) selvityksen mukaan ollut lähinnä itsetunnon kohottaminen ja yleisen aktiivisuuden lisääntyminen, mitkä ovat toki jo sinänsä hyödyllisiä ominaisuuksia. Koulutukseen osallistuneet ovat pitäneet tärkeinä oppimistuloksina oman tilanteen analyysitaitojen oppimista, ryhmätyö- ja tiedonhankintataitojen parantamista ja omien kykyjen markkinataitojen kehittymistä. (Turunen 1997, 84.) Vaikkei yliopistojen järjestämän yrittäjyyskasvatuksen tuomia suoria vaikutuksia olekaan vielä havaittavissa, voidaan sen keskeisenä tavoitteena silti pitää yrittäjyyden esilletuomista yhtenä varteenotettavana työllistymisvaihtoehtona. Tonttila (2001, 41) muistuttaa, että jo Kurt Lewin totesi aikoinaan ihmisten toiminnan riippuvan maailmasta, joka tiedetään, eikä maailmasta, joka on

olemassa. Tieto ei ole siis absoluuttista, vaan sosiaalisessa vuorovaikutuksessa syntynyt neuvottelutulos. Tarjoamalla selkeää tietoa itsensä työllistämisen eri muodoista ja niiden vaatimista käytännön toimenpiteistä annetaan akateemisesti koulutetuille mahdollisuus harkita eri vaihtoehtoja realistiselta pohjalta. Yhtenä kanavana tiedon jakamisessa ja yrittäjyyden jaetun merkityksen tuottamisessa toimivat yliopistojen sidosryhmälehdet. Siten niiden tuottaman todellisuuden on oltava kriittisen analyysin kohteena. Diskurssianalyysi on tähän sopiva keino ja esittelen sitä seuraavaksi tarkemmin. Sitä ennen käyn kuitenkin lävitse tutkimukselle asetetut tavoitteet ja tutkimuskysymykset.

3 TUTKIMUSKYSYMYKSET JA TEOREETTINEN VIITEKEHYS

3.1 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Yrittäjyyttä on tutkittu useista tieteellisistä lähtökohdista käsin. Tämä tutkimus lähestyy sitä kasvatustieteellisestä näkökulmasta diskurssianalyysin keinoin. Yrittäjyyttä määriteltäessä on Heikkisen (1988) mukaan tärkeä huomioida, millaisilla arkikielen sanoilla ja ilmauksilla siitä puhutaan. Ihmisten ajattelu yrittäjyydestä on riippuvaista käytetyistä käsitteistä ja tavasta ymmärtää inhimillistä käyttäytymistä. Kieli muokkaa elämismailmaa sekä tapaa nähdä todellisuus. Ihmisten käyttämä kieli ohjaa siten myös heidän toimintaansa. (Heikkinen 1988, 20, 26-27.) Siksi on tärkeää tutkia, millaisilla käsitteillä ja merkityksillä yrittäjyydestä puhutaan yliopistoissa. Eri puhetavoilla on omat vaikutuksensa yliopistojen opiskelijoiden yrittäjyydelle antamiin merkityksiin ja heidän valmiuksiinsa ryhtyä itse yrittäjiksi.

Diskurssianalyysissä keskitytään siihen, miten ja millaista sosiaalista todellisuutta kielen käytöllä tuotetaan. Painopiste on pyrkimyksessä tehdä kielellisiä konstruktioita näkyviksi ja tulkita niitä. (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993, 18.) Pyrkimyksenä ei ole vastata miksi-kysymyksiin, vaan mitä- ja miten-kysymyksiin. Tämän tutkimuksen tavoitteena on selvittää, minkälaisia merkityksiä sanat 'yrittäjä', 'yrittäjyys' ja 'yrittäjyyskasvatus' saavat suomalaisten yliopistojen sidosryhmälehdissä. Tutkimuksen pääpaino on kuitenkin termissä 'yrittäjyys' sen edustaessa kattokäsitettä, johon 'yrittäjä' ja 'yrittäjyyskasvatus' asettuvat alakäsitteiksi. Lisäksi selvitän, millaisin retorisin keinoin näitä merkityksiä tuetaan. Tarkoituksena on tutkia, minkälaista yrittäjyyden kuvaa yliopistot

siirtävät lukijoilleen. Pohdinkin jokaisen löydetyin diskurssin analyysin jälkeen niiden mahdollisesti aikaansaamia seurauksia yliopistojen opiskelijoiden suhtautumisessa yrittäjyyteen. Pohdinta ei ole varsinaisen tutkimuskysymys, vaan omaa ajatustyötäni hahmottamieni diskurssien seurauksista. Tutkimuskysymykset ovat muutenkin asetettu melko avoimiksi. Suoninen (1997, 68) toteaa liian tarkasti rajattujen tutkimuskysymysten voivan ohjata tutkijaa liikaa jättäen varsinaiset aineistossa vallitsevat merkityssysteemit havaitsematta. Näin on hyvä toimia varsinkin tutkimuksen kohteen ollessa uusi, kun tutkijalla ei ole vielä tiedossa siitä löytyviä diskursseja (Jokinen & Juhila 1993, 77).

Tutkimuskysymyksiä ovat:

1. Millaisena yrittäjyys, yrittäjä ja yrittäjyyskasvatus kuvataan yliopistojen sidosryhmälehdissä?
2. Millaisia retorisia keinoja käytetään diskurssien tukemiseen?

Lisäksi pohdin, millaisia seurauksia löydetyillä diskursseilla voi olla.

Toisen tutkimuskysymyksen kohteena oleva retorisuus on kielen käytön avulla tapahtuvaa suostuttelua tai vakuuttelua. Sen tavoitteena on saada jotkut todellisuuden versiot niin vakuuttaviksi, että yleisö saataisiin sitoutumaan niihin. (Jokinen 1999b, 126; Jokinen & Juhila 1999, 77.) Toisessa kysymyksessä pyrin siten selvittämään, millaisin retorisin keinoin yliopistojen sidosryhmälehdet pyrkivät ajamaan lävitse esittämänsä diskurssit. Retoristen keinojen käyttöä selvitetessä ei ole oleellista vain erilaisten keinojen luetteleminen, vaan keskeistä on tutkia, mitä retorisilla keinoilla rakennetaan tai mitä niillä saadaan aikaan.

Pohdintaosuus perustuu puolestaan siihen, että vaikka kaikilla lausumilla aina kuvataan jotakin, niillä myös tehdään jotakin. Kiinnostuksen kohteena on diskurssin tilannekohtainen funktio, joka keskittyy siihen, mitä kielen käyttäjä milläkin ilmaisullaan kulloinkin tekee ja tulee tuottamaan (Potter & Wetherell 1992, 32-33). Lisäksi tutkimuksen loppuosassa pyrin tarkastelemaan tutkimusaineistosta löydettyjen diskurssien kontekstuaalisuutta eli suhteuttamaan ne osaksi laajempaa suomalaista poliittista ja kasvatuksellista keskustelua.

3.2 Diskurssianalyysi ja sosiaalinen konstruktionismi sen viitekehystenä

Jokinen, Juhila ja Suoninen (1993, 17-20) toteavat, ettei diskurssianalyysi ole varsinainen tutkimusmenetelmä, vaan enemminkin teoreettinen viitekehys, jonka avulla voi tehdä erilailla painottuvia tutkimuksia. Eri diskurssianalyttiset lähestymistavat pohjautuvat erilaisiin teoreettisiin traditioihin, jolloin ei voida puhua yhdestä selkeärajaisesta diskurssianalyysistä. Potter ja Wetherell (1992, 6) toteavat sen olleen monen eri tieteenalan käytössä ja joutuneen siten myös varsin sekavan terminologian kohteeksi. Yleisesti sanottuna diskurssianalyttisessä tutkimuksessa tutkimuskohde on ne kielelliset prosessit ja niiden tuotokset, joissa ja joiden kautta sosiaalinen todellisuus ja kanssakäyminen rakentuvat (Suoninen 1999, 19).

Diskurssianalyysi pohjautuu sosiaaliseen konstruktionismiin, joka on siten tämän tutkimuksen teoreettinen viitekehys. Sosiaalisen konstruktionismin mukaan tutkija kohtaa tutkimuskohteensa kielellisten ja muiden symbolisten jäsenysten kautta (Jokinen 1999a, 39). Sosiaalinen konstruktionismi eroaa konstruktionismista ensimmäisen painottaessa kollektiivista merkitysten luomista jälkimmäisen keskittyessä vain yksilön sisällä tapahtuvaan konstruointiin. Berger ja Luckmann (1966) ovat olleet sosiaalisen konstruktionismin keskeisiä kehittäjiä, mutta Crotty (1998, 60) toteaa sen mukaisia ajatuksia löytyvän jo Hegelin ja Marxin kirjoituksista.

Bergerin ja Luckmannin (2002) mukaan todellisuus esittäytyy yksilölle hänen tulkitsemana todellisuutena, subjektiivisesti merkityksellisenä ja sosiaalisesti jaettuna yhteisenä maailmana. Yksilöt samalla sekä tuottavat että säilyttävät sen ajattelunsa ja toimintansa kautta. Arkitodellisuus on kuitenkin intersubjektiivista, eli yksilö jakaa ja luo sen yhdessä muiden ihmisten kanssa. Todellisuus rakentuu ihmisille sosiaalisesti ja psykologisesti aina eri tavoin riippuen ajasta, paikasta, kielestä, kulttuurista, sosiaalisesta asemasta, aikaisemmista käsitteistä ja elämänkokemuksista. Siten ei ole olemassa mitään objektiivista, käsitejärjestelmistä riippumatonta ulkoista todellisuutta, josta tietoa voisi saada. (Berger & Luckmann 2002, 30-33.) Samalla kun yksilön sisäistämä todellisuus ohjaa tapaa, jolla hän havainnoi ja tulkitsee ympäristöään, se ohjaa myös sitä, mitä jää hänen havainnointinsa ulkopuolelle (Crotty 1998, 55). Lisäksi siirrettäessä todellisuutta uusille sukupolville, se tulee joka kerta uudelleenmuotoiltua ja voi siten poiketa edellisten sukupolvien käsityksistä, arvoista ja säännöistä (Ahl 2002, 23).

Kieli on tärkein ihmisyhteisön merkitysjärjestelmä ja intersubjektiivisuuden ylläpitäjä, koska se, mitä pidetään todellisuutena, tuotetaan kielen ja kommunikaation kautta (Berger & Luckmann

2002, 47). Kielen käyttö nähdään siten osana todellisuutta itsessään, eikä vain siltana kielen käytön ulkopuoliseen todellisuuteen kuten yksilön ajatteluun (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993, 39). Diskurssianalyysissä todellisuuden ilmiöiden katsotaan tulevan oleviksi ja ymmärrettäviksi merkityksenantoprosesseissa, jotka ovat kielellisiä ja interaktiivisia ja jotka tapahtuvat diskursseissa (esim. Lehtonen 1998). Ihmiset sopivat yhdessä asioiden merkitykset sen mukaan, mikä kulloinkin tuntuuärkevimmältä ratkaisulta. Kielelliset merkitykset ja merkityksenannot ovat siten yhteisöllisiä ja sosiaalisia. Yksilö ei pysty mielivaltaisesti päättämään kielen merkityksistä. Hän saa oman yhteisönsä kielen syntymälahjana, jolloin merkityksillä on jatkuvuutta ja pysyvyyttä yli yksilön. (Berger & Luckmann 2002, 48-49.) Käyttäessään kieltä ihmiset samalla konstruoivat niitä asioita, joista he puhuvat ja kirjoittavat. Kielenkäyttö rakentaa yhtäaikaaisesti sosiaalisia identiteettejä, sosiaalisia suhteita sekä tieto- ja uskomusjärjestelmiä. Sosiaaliset rakenteet ylläpitävät ja muokkaavat kielen käyttöä samalla kun kielen käyttö ylläpitää ja muokkaa sosiaalisia rakenteita. (Fairclough 1992, 64-66.) Normaali arkipäiväinen keskustelu on sosiaalisen todellisuuden keskeisin ylläpitäjä, mutta sillä on myös muita ilmenemismuotoja; myös koulumaailman, median, julkisen sektorin ja tieteellisen yhteisön keskustelut ja tekstit tuottavat ja ylläpitävät todellisuutta.

Diskurssianalyttisessä tutkimuksessa luovutaan kielen ulkopuolella olevan perimmäisen totuuden etsimisestä, vaan kiinnostus kohdistetaan itse kielen käyttöön tai tekstiin (Burr 1998, 13; Potter & Wetherell 1992, 34). Diskurssianalyysi ei tavoittele mitään universaalia faktaa, koska tulkintojen todellisuuden ja faktisuuden ajatellaan olevan pätevää vain jonkin ”kielipelin” sisällä. Siten niitä ei voida pitää universaaleina, toisten diskurssien pätevyyttä syrjäyttävinä. Sosiaaliset käytännöt ovat kuitenkin usein sellaisia, joissa tietyt sosiaalisen todellisuuden tulkinnat saavat herkästi muita vahvemman jalansijan (Juhila & Suoninen 1999, 247). Tällaisen, eri tilanteissa eri tavoin aktualisoituvan epäsymmetrisyyden tutkiminen onkin Jokisen, Juhilan ja Suonisen (1993) mukaan diskurssianalyysin tehtävä. Kielenkäyttö on aina sidoksissa aikaan ja paikkaan, mikä tutkimuksen tekemisen näkökulmasta tarkoittaa merkityksenantoprosessien tilannetekijöiden, tutkija itse mukaan lukien, huomioonottamista. (Jokinen ym. 1993, 29-36.)

Sosiaalinen konstruktionismi on saanut osakseen myös arvostelua. Se on esimerkiksi tulkittu vain sosiaalisen todellisuuden konstruoinniksi eikä todellisuuden sosiaalisesti konstruoinniksi. Tämän tulkinnan kannattajat näkevät, että vain sosiaalisella todellisuudella on juuret sosiaalisessa toiminnassa fyysisen todellisuuden jäädessä sen ulkopuolelle. (Crotty 1998, 54.) Tulkinnan mukaan tutkijoiden kiinnostus kohdistuu vain kielen käyttöön eikä niin sanottuun oikeaan todellisuuteen. Diskurssianalyttisesti suuntautunut tutkija voi Jokisen, Juhilan ja Suonisen (1993) mukaan olla

kuitenkin yhteiskunnallisesti suuntautunut. Tutkijan tehtävänä on rakentaa yksinkertaisten kuvausten rinnalle tarkempia tulkintoja siitä, miten sosiaalinen todellisuus on rakentunut ja miten sitä rakennetaan. (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993, 20-21.) Parhaimmillaan diskurssianalyttisellä tutkimuksella voidaan tuoda esille vaihtoehtoisia todellisuuden konstruktioita, joiden kautta voi havaita asioiden voivan olla myös toisin. Diskurssianalyttinen tutkimus ei voi kuitenkaan sanoa, mikä vaihtoehtoista konstruoineista olisi paras. (Burr 1998, 15-17.)

Esittelen seuraavaksi tarkemmin tämän tutkimuksen kannalta keskeisimpiä diskurssianalyysin käsitteitä, joita ovat merkityssysteemi, diskurssi, identiteetti, subjektipositio sekä diskurssin funktio, kontekstuaalisuus ja retorisuus.

3.2.1 Merkityssysteemi ja diskurssi

Diskurssianalyysin keskeisiä käsitteitä ovat merkityssysteemi ja diskurssi. Merkityssysteemi kuvastaa systeemien moninaisuutta ja toiminnallisuutta; ei ole vain yhtä kielisysteemiä, vaan useita, kielenkäytössä jatkuvasti uusiutuvia ja rakentuvia merkityssysteemejä. Sosiaalisen todellisuuden ajatellaan muodostuvan rinnakkaisista ja keskenään kilpailevista merkityssysteemeistä, jolloin jokin yksittäinen asia voidaan merkityksellistää monin eri tavoin. Vastaavasti yksi ja sama kielen käyttäjä voi puheessaan käyttää samasta asiasta eri merkityksellistämisen tapoja. Siten asioita ei voi nähdä yksiselitteisinä. Samalla kun merkityssysteemit luovat sosiaalisen todellisuuden, tulee todellisuus havaittua niiden välityksellä. (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993, 19-27.)

Merkityssysteemejä kutsutaan usein diskursseiksi (Jokinen & Juhila 1999, 67). Faircloughin (1997, 77) mukaan diskurssi on se kieli, jolla tietty sosiaalinen käytäntö representoidaan tietystä näkökulmasta. Lehtonen (1998) toteaa yksilön omaksuvan aina jonkun diskurssin – joko tietoisesti tai tiedostamatta – joka koetaan enemmän tai vähemmän sopivaksi käsiteltävään aiheeseen ja siihen tilanteeseen. Diskurssit koostuvat lausumista, joilla ilmaistaan diskurssin keskeisiä oletuksia. Keskeiset oletukset tukevat toisiaan loogisesti, jolloin diskurssista tulee sisäisesti koherentin ja tiiviin oloinen. Lausumia sääntelee lisäksi diskurssille ominainen diskursiivinen käytäntö, joka määrittää tapoja ja sääntöjä asettaa kysymykset, vastata niihin, vakuuttaa ja legitimoida argumentit sekä arvioida tulokset. Diskursiivinen käytäntö asettaa myös rajat sille, mitä ja miten voidaan sanoa, kuka voi sanoa ja missä yhteydessä ja millä ehdoilla. (Lehtonen 1998, 68-70.) Diskurssianalyysissä diskursseja ei tutkitakaan sinänsä, vaan eritellään, miten ne toteutuvat erilaisissa sosiaalisissa käytännöissä (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993, 28).

Diskurssit voivat olla paitsi rinnakkaisia, myös keskenään kilpailevia merkityssysteemejä. Jotkut diskurssit voivat saada valta-aseman, jolloin niistä tulee yhteisesti jaettu ja itsestäänselvyytenä pidettyjä, dominoivia eli hegemonisia diskursseja (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993, 29). Hegemoninen diskurssi voi esiintyä harvoin, mutta sitäkin selvemmin ja vaihtoehdottomammin. Tällöin muut, useammin esiintyvät diskurssit voivat olla vain tukemassa hegemonista diskurssia. (Jokinen & Juhila 1993, 76-81.) Diskurssien versiot todellisuudesta voivat olla myös ristiriitaisia. Ristiriidat ovat usein merkki käynnissä olevasta diskurssien kamppailusta. Kilpailevat diskurssit ovat yleensä valta-asemiltaan erilaisia. Vallitsevat diskurssit voivat olla niin itsestään selviä, ettei niitä kyseenalaisteta, kunnes kilpailevat diskurssit saavat jalansijaa vaihtoehtoisine versioineen todellisuudesta. (Jokinen & Juhila 1993, 102-105.)

Tässä tutkimuksessa diskurssi ymmärretään siten, että se sekä kuvaa että rakentaa puheena olevaa kohdetta eli yrittäjyyttä. Kutsun diskurssia toisinaan myös puhetavaksi välttääkseni diskurssi-sanan liiallista toistoa. Merkityksiltään termit ovat kuitenkin yhteneväiset. Diskurssi ja puhetapa sisältävät sekä yrittäjyyttä koskevien kirjoitusten sisällöllisen (mitä kirjoitetaan) että laadullisen (miten kirjoitetaan) puolen.

3.2.2 Identiteetti ja subjektipositio

Käsitteet 'identiteetti' ja 'subjektipositio' kuvaavat diskurssianalyysissä ilmeneviä toimija-ulottuvuuksia ensimmäisen ollessa yläkäsite jälkimmäiselle. Jokinen, Juhila ja Suoninen (1993, 38-39) määrittelevät identiteetin tarkoittavan niitä oikeuksia, velvollisuuksia ja ominaisuuksia, joita toimija olettaa itselleen, toisille toimijoille tai muut toimijat olettavat hänelle. Ahl (2002, 59) toteaa yksilön voivan luoda itselleen monta erilaista identiteettiä riippuen tilanteista, joissa hän on sekä ympäröivistä diskursseista.

Subjektipositio huomioi puolestaan yksilön toiminnan rajoitukset ja painottaa merkityssysteemin valtaa määrittää ihmisille tietyt positiot (Jokinen & Juhila 1999, 68). Potterin ja Wetherellin (1992, 109) mukaan samalla kun merkityssysteemi sitoo yksilöt tiettyyn asemaan, se myös ylläpitää hallitsevia valtasuhteita. Subjektipositio huomioi, millä tavoin ihmisille mahdolliset positiot ovat sidottuja arkielämän tilanteisiin. Identiteetin rakentamisella on omat kulttuuriset rajansa; kaikki positiot eivät ole yhtä mahdollisia kaikille. Peräkylän (1990) mukaan subjektipositio voi ymmärtää diskurssin osaksi, jolloin tietyssä diskurssissa ihmiselle rakentuu tietynlaisia subjektipositioita. Positiot eivät ole kuitenkaan ennalta olemassa siten, että yksilö voisi niihin suoraan asettua. Ne tuotetaan sosiaalisissa käytännöissä, sillä eri tilanteissa ihmisiltä vaaditaan erilaisia asioita.

Subjektipositio ei viittaa siten ihmisen staattisiin ominaisuuksiin, vaan enemminkin toiminnalliseen kategoriaan. (Peräkylä 1990, 22-23.)

3.2.3 Diskurssin funktio

Kielen käyttö mielletään usein erilliseksi asiaksi suhteessa toimintaan. Kaikilla lausumilla kuitenkin aina paitsi kuvataan jotakin, myös tehdään jotakin. Diskurssin tilannekohtainen funktio on kiinnostunut siitä, mitä kielen käyttäjä milläkin ilmaisullaan kulloinkin tekee ja tulee tuottamaan (Potter & Wetherell 1992, 32-33). Kielen käytön funktioilla tarkoitetaan siten kaikkia niitä seurauksia, joita kielen käytöllä voi olla. Seuraukset eivät ole pelkästään puhujan tarkoittamia tai jo tapahtuneita, vaan myös sellaisia, joita puhuja puheellaan tarkoittamattaan tuottaa tai tekee mahdolliseksi. (Suoninen 1997, 60-66.)

Juuri tilannekohtaisuus tuo kielellisille ilmauksille erilaisia funktioita. Yhdellä ja samalla ilmauksella, kuten ”kannatan kansainvälisyyttä” voi olla eri merkityksiä eri tilanteissa. Puhuja voi ilmauksellaan tuottaa itsensä esimerkiksi nykyaikaiseksi tai syyttää puhujakumppania rasismista. Diskurssianalyyssissä huomio kiinnitetään siihen, mitkä funktiot ovat potentiaalisina läsnä. Siksi ei ole tarpeen pohtia, onko toiminta tietoista vai ei. (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993, 42-43.) Tilannekohtaisten funktioiden jäljittäminen tekstistä onkin aina tiukasti aineistoon ja sen yksityiskohtien tarkasteluun tukeutuvaa toimintaa (Suoninen 1997, 67). Diskurssien potentiaaliset seuraukset eivät ole kuitenkaan aineistosta suoraan nostettavissa, vaan lähinnä tutkijan päättelyn tulosta (Jokinen & Juhila 1993, 97-98).

3.2.4 Diskurssin kontekstuaalisuus

Diskursseja tuotetaan, uusinnetaan ja muunnetaan erilaisissa käyttöyhteyksissä eli konteksteissa (Potter & Wetherell 1992, 33). Diskurssianalyyssissä kontekstia ei pyritä selittämään pois häiriötä tuottavana, vaan se nähdään tutkimusta rikastuttavana tekijänä (Jokinen & Juhila 1999, 55).

Yhden sanan merkityspotentiaali riippuu aina sen lausekontekstista. Esimerkiksi sana ”yrittäjäys” voi merkityksellistyä eri lauseissa liiketoiminnaksi, vapaudeksi tai ahkeruudeksi (Fairclough 1992, 187). Kulttuurinen konteksti viittaa puolestaan tutkimusaineiston ulkopuoliseen kontekstiin. Aineistosta pyritään tällöin selvittämään sellaisia seikkoja, joiden tulkinta edellyttää kulttuurista tuntemusta. Reunaehtokonteksti tarkoittaa taasen nimensä mukaisesti niitä ehtoja, jotka ovat olleet olennaisia tutkittavan aineiston tuottamisen kannalta. Institutionaaliset tilanteet sekä tietyt muodolliset asemat saattavat edellyttää tiettyjä tuottamisehtoja. (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993,

29-35.) Yliopistojen sidosryhmälehdissä voi esimerkiksi professorin kirjoittamaan artikkeliin liittyä tiettyjä reunaehtoja jo kirjoittajan aseman sekä lehden yhteiskunnallisen funktion johdosta.

Merkityksellistämisen tavat ovat aina sidoksissa aikakauden diskursiiviseen ilmastoon, laajempiin kulttuurisiin merkityksiin ja kielellisiin käytäntöihin (Jokinen & Juhila 1999, 56-61). Kulttuurinen konteksti on siten aina jollain tavalla läsnä. Yksi tapa huomioida kulttuurisuus diskurssianalyysissä on keskittyä ensin mahdollisimman aineistosidonnaiseen analyysiin ja vasta tulosten pohdinnassa tarkastella niitä suhteessa laajempiin kontekstuaalisiin tekijöihin, kuten kulttuurisiin ilmiöihin, institutionaalisiin ehtoihin tai julkisuudessa käytyihin keskusteluihin. Näin toimitaan myös tässä tutkimuksessa. Tutkimuksen pohdintaosassa laajennan tarkastelua ja pyrin suhteuttamaan löytämiäni diskursseja suomalaiseen poliittiseen ja kasvatukselliseen keskusteluun.

3.2.5 Retorisuus

Diskurssien yksi keskeinen piirre on niiden retorisuus. Se on kielen käytön avulla tapahtuvaa suostuttelua tai vakuuttelua. Retorisuuden tavoitteena on saada jotkut todellisuuden versiot niin vakuuttaviksi, että yleisö saataisiin sitoutumaan niihin. Kategorisointi on esimerkiksi eräs retorinen strategia. Kategoriat määrittelevät erilaisia toimintoja rutiineiksi, normaaleiksi ja hyväksytyiksi tai vastaavasti poikkeukselliseksi, epänormaaleiksi ja tuomittaviksi. Todellisuus ei kategorisoi itse itseään, vaan ihmiset muodostavat sitä erilaisiin versioihin, joita he sitten yrittävät kaupitella toisilleen retoristen keinojen avulla. (Jokinen 1999b, 129-130.) Retorinen analyysi soveltuu erilaisten aineistojen tarkasteluun, mutta yleisimpiä ovat juuri tekstimuotoiset aineistot kuten lehtiartikkelit (Jokinen & Juhila 1999, 77). Keskeisintä on tutkia, mitä retorilla keinoilla rakennetaan tai mitä niillä saadaan aikaan (Jokinen 1999b, 131-132). Eri retorisia keinoja on useita. Käyn seuraavaksi lyhyesti läpi ne, joita voi havaita tämän tutkimuksen tutkimusaineistossa.

Argumentaation kannattavuutta lisäävät retoriset keinot voivat keskittyä joko väitteen esittäjään tai itse väitteeseen. Yksi väitteen esittäjään liittyvä retorinen keino on väitteen etäännyttäminen puhujan omista intresseistä. Siten väitteen esittäjän ei voi katsoa ajavan omia tavoitteitaan, vaan toimivan pyyteettömästi yleisen hyvän eduksi; hän vain raportoi asiat yleisölle. Puhuja on ikään kuin vain joutunut myöntämään ikävät tosiasiat omien intressiensä vastaisesti. Puhuja voi myös myöntää rehdisti oman jääviytensä, jolloin yleisö saadaan luottamaan argumentin esittäjään. Toisaalta oma osallisuus tai kokemus voi antaa argumentille vakuuttavuutta, jota on vaikea kumota. (Jokinen 1999b, 132-134.) Yleisö ei voi tällöin epäillä väitteen totuudenmukaisuutta, koska ei ole itse ollut paikalla (Juhila 1993, 158-160.) Esittäjään liittyvä vakuuttamisen keino on myös

asiantuntijan, esimerkiksi yliopiston professorin lausunnolla vahvistaminen. Lisäksi joihinkin puhujakategorioihin liitetään oikeus tietynlaiseen tietoon. Arvostetusta puhujakategoriasta lausuttu puhe voi olla vakuuttavampaa kuin vähemmän arvostetusta lausuttu. Oletettu yleisö vaikuttaa siihen, mikä kategoria milloinkin toimii vakuuttavasti. Yleisöstä voidaankin tehdä päätelmiä sen perusteella, millaisia puhujakategorioita kulloinkin käytetään. (Jokinen 1999b, 135.)

Väite voidaan esittää myös siten, että se saadaan näyttämään puhujasta ja tulkinnoista riippumattomalta tosiasialta. Tosiasiapuheessa asiat tavallaan vain tapahtuvat ilman toimijoiden vaikutusta niihin, jolloin toimijan tehtäväksi jää asioiden hyväksyminen sellaisena kuin ne ovat. Tosiasiapuhe tukahduttaa vaihtoehtoisia ajattelu- ja toimintatapoja. Myös passiivimuotoisella puheella voidaan kadottaa toimijuutta, jolloin asiat vain näyttävät tapahtuvan ilman varsinaista tekijää. Argumentti voidaan esittää myös ikään kuin se olisi yleisesti hyväksytty, jolloin se ei näyttäydy vain puhujan henkilökohtaisena mielipiteenä. Konsensusta tukevaa argumentaatiota ovat myös suorat lainaukset. Tällöin syntyy vaikutelma, että joku muukin on samaa mieltä väitteen esittäjän kanssa. Usein erilaisten instituutioiden edustajat käyttävät puheessaan me-muotoa, jolloin väitteen esittäjä näyttää esiintyvän jonkun isomman joukon nimissä. (Jokinen 1999b, 139-141.) Vetoaminen myös yleisesti jaettuihin sosiaalisiin normeihin viittaa eräänlaisella konsensuksella vakuuttamiseen (Juhila 1993, 172.)

Kuvauksen kohteeseen liitettäväksi haluttavia ominaisuuksia voidaan korostaa myös ääri-ilmaisujen avulla. Ääri-ilmaisuja ovat esimerkiksi sellaiset ilmaisut kuten joka kerta, ei koskaan, ei mitään, täysin tai täydellisesti. Ääri-ilmaisuja voidaan käyttää oman toiminnan oikeuttamiseen ja tuottamaan kuvaa jonkin toiminnan säännönmukaisuudesta. Yrittäjän voi esimerkiksi sanoa olevan täysin omistautunut oman yrityksensä pyörittämiseen. Metaforalla viitataan taasen sellaisiin käsitteisiin, jotka eivät vastaa itse asian kirjaimellista määritelmää, mutta joita käytetään sen kuvaamiseen. Metaforat voivat oikealla tavalla käytettynä saada aikaan tavoiteltuja merkityspotentiaaleja. Tehokkaimmin toimivat usein juuri arkipäiväiset metaforat, joita ei usein edes huomaa. (Jokinen 1999b, 148–151.)

Yksi retorinen keino on havainnollistaminen konkreettisten esimerkkien ja erilaisten rinnastusten avulla, jolloin esitettävää argumenttia voidaan tehdä helposti ymmärrettäväksi. Toistamalla myös jonkun toisen henkilön esittämiä argumentteja ja sitomalla ne oman argumentaation osaksi voidaan pyrkiä vakuuttamaan kuulijat. Varautumalla taas oletettuun vasta-argumenttiin viedään toiselta osapuolelta mahdollisuus käyttää kyseistä argumenttia. Sanottaessa ”voitaisiin tietysti väittää, ettei

yrittäjyyskasvatus toteudu sille sopivalla tavalla, mutta...” suojaa lauseen alkuosa mahdollista syytöstä vastaan varsinaisen argumentin tullessa vasta mutta-sanan jälkeen. (Jokinen 1999b, 152–155.)

3.3 Diskurssianalyttistä tutkimusta yrittäjyydestä

Yrittäjyys ja etenkin yrittäjyyskasvatus ovat olleet jonkin verran diskurssianalyttisen tutkimuksen kohteena. Remes (2003) on esimerkiksi tarkastellut väitöskirjassaan peruskouluikäisille suunnatun yrittäjyyskasvatuksen pedagogiaa diskurssianalyysin avulla. Tutkimuksen metodologinen perusta nousee kolmesta diskurssianalyysin koulukunnasta, ranskalaisesta, saksalaisesta ja anglo-amerikkalaisesta traditiosta. Koska tutkimusmenetelmät poikkeavat toisistaan, tuottavat ne myös erilaiset käsitykset siitä, millainen todellisuus on ja millaisessa suhteessa ihminen voi siihen olla. (Remes 2003, 24–25.) Angloamerikkalainen traditio tuottaa yrittäjyyskasvatuksesta diskurssin, jossa yrittäjyys on oppimisen sisältö. Kasvatus nähdään ainoastaan oppimisen sisällön, ulkoisen yrittäjyyden, edellyttämien tietojen oppimispaikkana. Saksalaisessa traditiossa yrittäjyyskasvatuksen diskurssin jäsentäjänä toimii puolestaan sisäinen yrittäjyys. Ranskalaisessa traditiossa oppijat sosiaalistetaan yrittäjyyskasvatuksessa organisaatiotoimijoiksi ja samalla epäyrittäjämäiseen toimintatapaan. Omaehtoinen yrittäjyys nousee siinä keskeiseksi tekijäksi. (Remes 2003, 148–149.)

Komulainen (2004) on puolestaan perehtynyt diskurssianalyysin avulla yrittäjyyskasvatuksen oppikirjojen tuottamaan kuvaan yrittäjyydestä. Hänen mukaansa yrittäjyys nähdään niissä yksilöpsykologisena hyveenä ja mahdollisuutena ”meille kaikille”, jolloin yhteiskunnallisiin eroihin, kuten sukupuoleen, luokkaan tai valtasuhteisiin liittyvät kysymykset pysyvät näkymättöminä tai jopa kiellettyinä. Yrittäjyyskasvatuksessa legitimoidaan siten ihmisten välinen, luonnolliseksi oletettuihin kykyihin ja taipumuksiin perustuva, eriarvoisuus ja tuotetaan samalla vahvoja sukupuoli- ja luokkaeroja. Kaikkia kansalaisia integroiva yrittäjyyden eetos jättää huomioimatta rakenteelliset ja kulttuuriset valtasuhteet, joiden puitteissa esimerkiksi naiset paradoksaalisesti sekä otetaan mukaan että suljetaan pois yrittäjäkansalaisuuden ideaaleista. (Komulainen 2004, 541–544.)

Komulaisen tutkimuksen mukaan yrittäjyyskasvatuksen oppikirjoissa tuotetaan individualistista yrittäjäpersoonallisuutta. Yrittäjyys ymmärretään yksilön suhteellisen pysyväksi, varhain lapsuudessa tai nuoruudessa hankituksi ominaisuudeksi, jota voidaan vain osittain muokata

kasvatuksen ja ympäristön avulla. Siten yhteiskunnallista eriarvoisuutta tai yrittäjyyden puutetta selitetään persoonallisuuden vajavuutena, eikä rakenteellisena ongelmana. Yrittäjyyspersoonana on lisäksi yhdistetty yhteiskunnalliseen asemaan liittyviin hyvän elämän malleihin, joiden mukaan yksilön tulisi toimia. Perinteisiin työväenluokkaiseen markkina-asemiin viittaavat ominaisuudet, kuten passiivisuus ja ulkoahjautuvuus, suljetaan pois yrittäjyyspersoonallisuuden ideaalista. Halutut ominaisuudet ja hyvän elämän mallit kiinnittyvät keskiluokkaiseen arvoihin ja normeihin, kuten sosiaalisen nousun tavoitteluun ja menestyksenhaluun. Yrittäjäkansalaisuuden ja –persoonallisuuden vaatimusta legitimoidaan oppikirjoissa muutoksella. Kun ”vanhaa maailmaa” luonnehtii kansallinen mittakaava, ennustettavuus, julkinen sektori, tehottomuus, turvallisuus tai yksilöllisen vastuun puute, jäsentyy ”uusi maailma” tehokkuuden, kilpailun, kansainvälisyyden, tuottavuuden, joustavuuden ja epävarmuuden mukaan. Siirtymä uuteen maailmaan esitetään sellaiseksi, jota ei voi reflektoida, vastustaa tai joka olisi sisäisesti ristiriitaista. Nopean muutoksen esteenä on kansa, joka elää ”vanhassa maailmassa” hyvinvointivaltioon luottaen. Yrittäjyyskasvatuksen tavoitteeksi nousee siten uudenlaisen yrittäjäsukupolven luominen, sellaisen, joka kykenee hyvinvointivaltion asemesta huolehtimaan itse itsestään. (Komulainen 2004, 545–548.)

Monet tutkijat (esim. Ahl 2002; Eriksson ja Pietiläinen 2001; Pietiläinen 2002; Knight 2005) ovat tarkastelleet yrittäjyydestä käytettyjen diskurssien sukupuolijakoa. Eriksson ja Pietiläinen (2001) toteavat, että yrittäjyyttä ja sukupuolta on perinteisesti jäsennetty tutkimuksessa tasa-arvotieteen kautta. Lähtökohtana on ollut oletus, että miesten ja naisten tulee saada samantyyppiset yrittämisen mahdollisuudet ja yhtäläinen yhteiskunnan tuki. Sen aikaansaamia positiivisia seurauksia on ollut esimerkiksi se, että naisyrittäjille on alettu tarjota erityisesti heille suunniteltua yrittäjyyskoulutusta ja neuvontaa. Tasa-arvotieteen mukaan sukupuoli liittyy kuitenkin vain naisten yrittämiseen. Naisyrittäjyyden erottaminen muusta yrittäjyydestä on saattanut vahvistaa naisyrittäjien kokemia arvostus- ja uskottavuusongelmia, koska miesten yrittämistä on edelleen pidetty yrittämisen perusmuotona. Miesten yrittäminen on nähty sukupuolineutraalina toimintana ja yrittämisen normina, mikä tekee siitä kulttuurisesti arvostetumpaa kuin sukupuolen värittämisen, ”feministiseksi toiminnaksi” leimatun naisten yrittämisen. (Eriksson & Pietiläinen 2001, 296–300).

4 TUTKIMUKSEN SUORITTAMINEN

4.1 Yliopistojen sidosryhmälehdet

Esittelen aluksi käsitettä 'sidosryhmä' sekä suomalaisten yliopistojen julkaisemia sidosryhmälehtiä. Käyn sitten läpi tutkimusaineiston valintaprosessin sekä tutkimuksen suorittamisen. Lopuksi pohdin tiedostusvälineitä diskurssianalyysin kohteina.

Suomessa on yhteensä 20 opetusministeriön hallinnonalaista yliopistoa, joista monitieteellisiä on kymmenen, teknillistieteellisiä ja kauppatieteellisiä kumpaakin kolme ja taideyliopistoja neljä. Jokaisesta löytyy lyhyt esittely liitteessä 1, tiedot on kerätty kunkin yliopiston internetsivuilta. Yliopistolain mukaan yliopistojen tehtävänä on:

(...) edistää vapaata tutkimusta sekä tieteellistä ja taiteellista sivistystä, antaa tutkimukseen perustuvaa ylintä opetusta sekä kasvattaa opiskelijoita palvelemaan isänmaata ja ihmiskuntaa. Tehtäviään hoitaessaan yliopistojen tulee toimia vuorovaikutuksessa muun yhteiskunnan kanssa sekä edistää tutkimustulosten ja taiteellisen toiminnan yhteiskunnallista vaikuttavuutta. (Yliopistolaki 1997/645.)

Yliopistot toimivat tiiviissä yhteydessä niitä ympäröivien sidosryhmien kanssa. Yleisen suomalaisen asiansaston mukaan sidosryhmän rinnakkaistermejä ovat toimintaympäristöt ja eturyhmät. Sidosryhmän (engl. *interested party* tai *stakeholder*) voi sanoa olevan henkilö tai ryhmä, joka on kiinnostunut oman etunsa kannalta jonkin organisaation aikaansaannoksista ja menestyksestä. Organisaation sidosryhminä voidaan siten pitää kaikkia niitä tahoja, joiden kanssa se on tekemisissä ja ilman niitä organisaatio ei voisi toimia. Sidosryhmiä on organisaation sisällä ja ulkopuolella. Sisäisiä sidosryhmiä ovat esimerkiksi yliopistossa sen työntekijät ja opiskelijat. Ulkoisia sidosryhmiä ovat asiakkaat, muut vastaavat organisaatiot, viranomaiset, rahoittajat, yhteistyökumppanit ja kaikki ne ryhmittymät, joilla on vuorovaikutussuhde organisaation kanssa. Organisaation toiminta vaikuttaa aina jollain lailla sen sidosryhmiin.

Paasion (2005) mukaan yliopistot voidaan hahmottaa kuviossa 2 olevan mallin mukaan suhteessa niiden sidosryhmiin.

Kuvio 2: Yliopisto suhteessa sidosryhmiinsä (Paasio 2005, 17).

Kuviossa 2 yliopisto on esitetty amebamaisena kokonaisuutena, jossa yliopiston ja sen sidosryhmien välinen rajapinta on merkitty katkoviivalla. Yliopisto toimii kiinteässä yhteistyössä useiden eri sidosryhmien kanssa. Mallissa ei ole mukana kaikkia mahdollisia sidosryhmiä, joita yliopiston ympärillä voi olla. Katkoviiva kuvaa vaikeutta erottaa joissakin tapauksissa rajapintaa, missä yliopisto loppuu ja sidosryhmä alkaa. Kuvio 2 kuvaakin hyvin sitä monimutkaista verkostoa, jossa yliopistot toimivat. Yliopisto ei ole selkeästi toimintaympäristöstään erottuva kokonaisuus, vaan tiiviisti linkittynyt sidosryhmiinsä. (Paasio 2005, 17.)

Organisaation julkaisema sidosryhmälehti on suunnattu sen eri sidosryhmille. Myös suomalaiset yliopistot julkaisevat omia sidosryhmälehtiään. Kyseiset lehdet on mainittu liitteessä 2 ja esimerkinomaisesti esitelty niistä kaksi. Kuvataideakatemiaalta ja Svenska handelshögskolanilta en löytänyt kyseisenlaisia lehtiä etsiessäni niitä Tampereen yliopiston kirjastosta ja yliopistojen internetsivuilta, joista löysin kaikkien muiden kyseiset julkaisut.

Kaikkia tutkimusaineistoon kuuluvia yliopistojen sidosryhmälehtiä toimittavat yliopistojen hallinnon alaiset viestintäyksiköt. Lehdet ovat siten vahvasti sidoksissa yliopistoihin.

Sidosryhmälehtien päätoimittajina toimivat usein viestintäyksikön esimiehet. Sibelius-Akatemian ja Helsingin kauppakorkeakoulun lehtien päätoimittajiksi on merkitty kyseisten yliopistojen rehtorit. Kaikkien eri yliopistojen sidosryhmälehdissä on niiden alkuosassa pääkirjoitus, jonka on kirjoittanut usein kyseisen yliopiston rehtori. Myös vararehtori, dekaanit, professorit tai joku yliopiston ulkopuolinen arvostettu taho on voinut toimia niiden laatijoita. Pidempiä artikkeleita ovat kirjoittaneet lehtien toimittajat, professorit, tutkijat ja muu yliopistojen henkilökunta riippuen aina artikkelin aiheesta. Lyhyissä, maksimissaan puolen sivun pituisissa jutuissa ei kirjoittajaa ole yleensä mainittu.

Jokainen Suomen yliopisto julkaisee myös muita eri kohderyhmille suunnattuja lehtiä. Lähes kaikkien yliopistojen ylioppilaskunnilla on omat lehtensä, joita Tampereen yliopistossa edustaa *Aviisi*. Lisäksi yliopistojen henkilökunnille julkaistaan usein omia henkilöstölehtiä, joka Tampereen yliopistossa on sisäinen tiedotuskanava *Iiris*. Sidosryhmälehti on siis vain yksi julkinen kanava, jota kautta yliopistot tuovat esille tärkeinä pitämiään asioita. Koska sidosryhmälehtiä julkaisevat yliopistojen hallinnon alaiset viestintäyksiköt, katson niiden edustavan sitä kuvaa, jota yliopistot haluavat itsestään antaa. Niissä julkaistut artikkelit kertovat osansa niistä merkityksistä, joita käsiteltävät asiat saavat yliopistojen sisällä. Yrittäjyyden edistäminen on yksi yliopistoille ylemmältä tasolta annettu tehtävä ja siten myös sidosryhmälehtien voi olettaa käsittelevän kyseistä teemaa. Ne eri tavat, joilla yrittäjyydestä sidosryhmälehdissä puhutaan, luovat yrittäjyydelle omat, sosiaalisesti jaetut merkityksensä. Eri merkityksillä voi olla hyvin vaihtelevia seurauksia. Ne voivat olla toivotunlaisia, mutta myös ei-toivottuja. Siksi yrittäjyyden saamien merkitysten kriittinen arviointi on tarpeen.

4.2 Aineiston valinta ja tutkimuksen suorittaminen

Alasuutari (1999) toteaa kvalitatiivisen tutkimusaineiston olevan pala tutkittavaa maailmaa, eikä vain joukko sitä koskevia mittaustuloksia. Tutkimuksen tuloksilla ei ole virkaa niin kauan kun ei tiedetä, miltä kulmalta kyseinen pala on lohkaistu. (Alasuutari 1999, 87–88.) Yliopistojen julkaisemat sidosryhmälehdet edustavat yhtä kulmaa Suomen yliopistokentästä.

Tämän tutkimuksen tutkimusaineistoon kuuluvat kuudentoista suomalaisen yliopiston sidosryhmälehdistä kerätyt yrittäjyyttä käsittelevät artikkelit vuosilta 2002–2006. Taulukossa 1 on mainittu kyseiset yliopistot, niiden sidosryhmälehdet sekä lehtikohtaiset artikkelien määrät. Lisäksi liitteessä

3 kyseiset artikkelit on esitelty tarkemmin. Yhteensä analysoituja artikkeleita on 68. Osa artikkeleista on lähtöisin lehdistä, joissa yrittäjyys oli valittu niiden pääteemaksi. Silloin luonnollisesti kyseisistä lehdistä löytyi paljon tutkimusaineistoon sopivaa materiaalia. Toisaalta se herätti pohtimaan, onko yrittäjyys vielä sellainen aihe joidenkin yliopistojen keskuudessa, ettei siitä kirjoiteta muuta kuin siihen keskittyvien erikoisnumeroiden muodossa.

Taulukko 1. Tutkimusaineistoon kuuluvien artikkelien määrät eri yliopistojen sidosryhmälehdistä.

Yliopisto	Lehti	Artikkeleiden lkm.	Ilmestyy krt/vuosi
Turun kauppakorkeakoulu	Mercurius	17	4 + YTKK
Jyväskylän yliopisto	Tiedonjyvä	9	7
Tampereen yliopisto	Aikalainen	6	20
Tampereen teknillinen yliopisto	Anturi	6	12
Lappeenrannan teknillinen yliopisto	Kuulumisia	5	6
Vaasan yliopisto	Vaasan yliopistolehti	5	3
Kuopion yliopisto	Kuopion yliopistolehti	4	5
Joensuun yliopisto	Univers / Sanansaattaja	3	9
Helsingin yliopisto	Yliopisto-lehti	3	11
Taideteollinen korkeakoulu	Arttu	3	4
Helsingin kauppakorkeakoulu	Avista	2	2
Oulun yliopisto	Aktuumi	1	3 – 5 krt.
Teknillinen korkeakoulu	Polysteekki	1	4
Lapin yliopisto	Kide	1	6
Turun yliopisto	Aurora	1	6
Sibelius-Akatemia	Sibis	1	4

Tutkimusaineisto ei kata kaikkia kahtakymmentä Suomen opetusministeriön alaista yliopistoa, koska Kuvataideakatemiaalta ja Svenska handelshögskolanilta en löytänyt sidosryhmälehteä. Teatterikorkeakoulun julkaisemasta *Teatterikorkeakoulu-lehdestä* en lisäksi löytänyt yhtään yrittäjyyttä edes jollain lailla käsittelevää artikkelia, joten se jäi pois tutkimusaineistosta. Lisäksi jätin Åbo Akademin *Skärgård* -lehden aineiston ulkopuolelle, koska en kokenut pystyväni tekemään ruotsinkielentaidollani luotettavia analyysyjä kielen tuomista merkityksistä.

Yrittäjyydestä kirjoitetaan jo jonkin verran yliopistojen sidosryhmälehdissä, vaikka suuria eroja eri lehtien välillä voi havaita. Joidenkin yliopistojen lehdistä löysin vain yhden teemaa käsittelevän artikkelin, joidenkin toisten yliopistojen taholta melkein jokaisesta läpikäymästäni lehdestä löytyi sitä käsittelevä artikkeli. Turun kauppakorkeakoulun julkaisusta aineistoon kuului 17 artikkelia kun taas Lapin yliopiston ja Sibelius-Akatemian lehdistä kummastakin vain yksi. Eräs syy tähän on, että Turun kauppakorkeakoulussa ja myös Jyväskylän yliopistossa yrittäjyys on oma oppiaineensa ja

siten siitä myös kirjoitetaan paljon. Tutkimusaineistoon kuuluvien artikkeleiden yliopisto-kohtaiseen määrään vaikutti osaltaan myös lehden julkaisu tiheys. Tampereen yliopistossa *Aikalainen* julkaistaan 20 kertaa vuodessa kun joitakin muita vain kaksi kertaa vuodessa. Havaitsin myös aineistoa läpikäydessäni, että teknillistieteellisissä ja kauppatieteellisissä yliopistoissa yrittäjyys koettiin selvästi tärkeämmäksi asiaksi kuin taideyliopistoissa. Perinteisiin yliopisto-aineisiin, kuten humanistisiin, yhteiskuntatieteellisiin tai lääketieteellisiin aineisiin keskittyvissä yliopistoissa ei myöskään juuri kirjoitettu yrittäjyydestä.

Valitsin lehdistä ensin kaikki ne artikkelit, joissa käsiteltiin yrittäjyyttä, yrittäjyyskasvatusta tai yleisesti yritystoimintaa edes yhtenä artikkelin teemana. Tämän taustalla oli oletus, ettei pelkästään yrittäjyyttä käsitteleviä artikkeleita juuri löydy. Artikkeleita kertyi näin yli 100. Yllättävän moni niistä keskittyi pelkästään yrittäjyyteen tai yrittäjyyskasvatukseen. Lisäksi osa artikkeleista oli sellaisia, että niiden varsinainen pääaihe oli jokin muu kuin yrittäjyys tai yrittäjyyskasvatus, mutta joissa kuitenkin käsiteltiin sitä, mitä on olla yrittäjä. Totesin myös lyhyiden mainintojen kertovan jotain yrittäjyyden saamista merkityksistä, sillä analysoitavan tekstikokonaisuuden laajuus ei ole oleellista identifioidessa niissä esille tulleita diskursseja. Rajasin tutkimusaineistosta lopulta pois kaikki yleisesti yritystoimintaa ja liiketaloutta käsittelevät artikkelit, koska ne eivät kertoneet yrittäjyydestä itsestään ja sen saamista merkityksistä. Halusin rajata tutkimusaineistoa myös siksi, ettei se olisi liian vaikea hallita. Siksi jätin pois tulevista tapahtumista tai seminaareista kertovat ilmoitukset ja lyhyet pikku-uutiset. Karsin pois myös kirja-arvostelut ja sellaiset artikkelit tai tekstikohdat, joissa lyhyesti kerrotaan esimerkiksi jokin tapahtunut asia eikä selitetä tai tulkita yrittäjyyttä. Oman tutkimukseni kannalta oleellisimpia olivat artikkelit, joissa perusteltiin, arvioitiin tai selitettiin yrittäjyyttä, yrittäjää tai yrittäjyyskasvatusta.

Lähes kaikissa artikkeleissa mainittiin selvästi sen kirjoittaja. Joissakin se kuitenkin puuttui tai se oli merkitty esimerkiksi niin, ettei voinut olla varma, onko kyseinen kirjoittaja laatinut kaikki sillä sivulla olleet artikkelit. Koska kyseiset kirjoitukset kuitenkin toivat esille yrittäjyyden merkityksiä, valitsin ne osaksi tutkimusaineistoa. Tutkimusaineistoon kuuluvien artikkeleiden kirjoitustavat vaihtelivat. Osa artikkeleista, kuten pääkirjoitukset tai mielipidekirjoitukset, olivat kantaaottavia. Toisissa puolestaan kerrottiin raportoivaan sävyyn jostakin asiasta. Myös sellaisia artikkeleita löytyi jonkin verran, joissa yrittäjä itse kertoi toiminnastaan yrittäjänä. Joitakin tekstikohtia oli kuitenkin vaikea tulkita. Jos jokin tekstikohta olisi tullut jonkun muun tutkijan tekemässä tutkimuksessa valituksi, mutta on jäänyt tässä pois tai päinvastoin, olisivat ne tuskin vaikuttaneet tutkimuksessa identifioituihin diskursseihin.

Tutkimusaineisto kerättiin yllämainittujen sidosryhmälehtien numeroista vuosilta 2002–2006. Yksi syy aikarajaukseen oli, että aluksi oletin, etten tule löytämään montaa yrittäjyyttä käsittelevää artikkelia. Ajattelin siten tarpeeksi pitkän aikavälin olevan tarpeen, jotta saisin kokoon edes jonkinlaisen tutkimusaineiston. Lisäksi katsoin sen auttavan löytämään mahdollisimman monenlaisia yrittäjyyden merkityksiä, sillä määrän kasvaessa myös variaatioiden mahdollisuus lisääntyy. Tärkein syy tutkimusaineiston aikajakson valintaan oli kuitenkin se, että tuona aikana tehtiin Suomessa ja Euroopan unionissa monia yrittäjyyttä edistäviä toimenpiteitä ja oletin niiden heijastuvan myös yliopistojen tärkeinä pitämiin asioihin. Euroopan unionin neuvoston helmikuussa 2001 julkaisemat linjaukset määrittivät yrittäjyyden edistämisen yhdeksi painopisteeksi koulujärjestelmässä. Suomen opetusministeriö asetti puolestaan elokuussa 2002 ohjausryhmän, jonka tehtävänä oli yrittäjyyden valtakunnallinen kehittäminen ja koordinointi etenkin opettajien yrittäjyyteen liittyvää tietoa lisäämällä (Utriainen 2003, 11). Euroopan unionin komission yrittäjyyden vihreä kirja julkaistiin tammikuussa 2003. Siinä todetaan, että koulutuksen olisi osaltaan edistettävä yrittäjyyttä luomalla oikeanlaista ajattelutapaa, tietoisuutta yrittäjyydestä uravaihtoehtona sekä vahvistamalla yrittäjätaitoja (Vihreä kirja – Yrittäjyys Euroopassa. 2003, 11). Vuonna 2003 toimintansa aloittanut Suomen hallitus laati yrittäjyydelle oman politiikkaohjelmansa. Sen ensimmäinen strategia-asiakirja hyväksyttiin syyskuussa 2003. Opetusministeriön laatima ”Yrittäjyyskasvatuksen linjaukset ja toimenpideohjelma” hyväksyttiin vuonna 2004. Oletin, että näillä kaikilla toimenpiteillä on ollut vaikutusta yliopistojen yrittäjyyttä kohtaan kokemaan kiinnostukseen. Lisäksi oletin, että yliopistot tuovat sen ilmi julkisessa keskustelussaan, joita sidosryhmälehdet yhtenä tahona edustavat.

Tutkimus eteni seuraavasti. Kävin ensiksi tarkemmin lävitse valitsemani artikkelit merkiten alleviivaustussilla kaikki yrittäjää, yrittäjyyttä tai yrittäjyyskasvatusta käsittelevät kohdat. Kirjoitin kunkin alleviivaamani kohdan viereen sen mieleeni nostamia ajatuksia ja pyrin hahmottamaan kontekstin perusteella maininnan tarkoitusta. Merkitsin lisäksi koodein sen laajemman merkityksen, jonka näin otteessa tulevan esille. Merkityssysteemit eivät esiinny aineistossa selkeinä kokonaisuuksina, vaan pieninä paloina, joiden tunnistaminen merkityssysteemien osiksi ei rakennu automaattisesti (Suoninen 1997, 67). Usein samasta artikkelista poimitut kohdat saattoivatkin päätyä eri kategorioihin maininnan tarkoituksen perusteella. Useamman lukukerran jälkeen aineistosta alkoi nousta esille ne diskurssit, joissa yrittäjä, yrittäjyys ja yrittäjyyskasvatus nostettiin merkitykselliseksi kullekin diskurssille tyypillisellä tavalla.

Suoninen (1997) korostaa, että merkityssysteemien tunnistamisen lisäksi tulisi pohtia, mitä funktioita eri merkityssysteemeillä on. Funktioiden jäsentäminen auttaa tutkijaa tarkentamaan, miten hänen tekemänsä tulkinnat merkityssysteemien rajauksista sopivat yhteen artikkelin kirjoittajan näkökulman kanssa. (Suoninen 1997, 71–72.) Aineistosta nousevia diskursseja hahmottaessani pohdinkin samanaikaisesti niiden mahdollisia funktioita.

4.3 Lehtiartikkelit diskurssianalyysin kohteena

Diskurssianalyysissä suositaan Potterin ja Wetherellin (1987, 162) mukaan usein tutkijasta riippumatta syntyneitä luonnollisia aineistoja, kuten lehtiartikkeleita ja viranomaistekstejä. Niiden etuna on, että niissä on läsnä kaikki se monimuotoisuus ja sävykyys, joka tutkijan tuottamista aineistoista saattaa puuttua (Juhila & Suoninen 1999, 237). Siten myös yliopistojen sidosryhmälehdet tuntuvat varsin luontevilta diskurssianalyysin kohteilta. Fairclough (1997, 10) lisäksi korostaa tiedotusvälineiden vaikutusvallan luonteen olevan nimenomaan kielellinen ja diskursiivinen, ja siten niiden tutkiminen on merkittävä osa sosiaalisten ja kulttuuristen muutosprosessien tutkimusta. Tiedotusvälineiden diskurssi tulisikin nähdä monimutkaisten ja usein ristiriitaisten prosessien kenttänä (Fairclough 1997, 66).

Tiedotusvälineillä on keskeinen asema nyky-yhteiskunnassa niiden toimiessa päivittäisinä tiedonsiirtokanavina. Ne voivatkin Väliwerrosen (1993, 22) mukaan muuttaa ihmisten tietoisuutta, valita keskustelun aiheita, muokata mielipiteitä sekä rajata niitä. Tienari, Vaara ja Kaihua (1999) toteavat, että joukkotiedotusvälineiden yhteydessä puhutaankin usein siitä, miten niiden valta on kasvanut muiden instituutioiden kustannuksella. Tällöin ei ole kyse vallasta vaikuttaa yksilöiden käyttäytymiseen, vaan vallasta määrittellä ja/tai tulkita sosiaalista todellisuutta. Ilmiötä voi kutsua medioitumiseksi, jossa on kyse juuri median lisääntyvästä mukanaolosta merkitysten ja sosiaalisen todellisuuden tuottajana. (Tienari, Vaara & Kaihua 1999, 232–233.) Esimerkiksi se, millaisena yrittäjyys lehtikirjoittelussa määrittyy, voi perustua luonnolliseksi oletetulle perinteelle, jolla ylläpidetään ja uusinnetaan olemassa olevaa kuvaa yrittäjyydestä (Fairclough 1992, 67).

Myös yliopistojen sidosryhmälehdet ylläpitävät tiettyjä yrittäjyyden merkityksiä. Kirjoittelun kautta voi syntyä kuitenkin myös uusia näkökulmia, jolloin kohteesta oleva käsitys muuttuu jatkuvasti. Lehtikirjoittelun pohjalta määrittyvä todellisuus voikin olla luonnolliseksi oletettuja perinteitä ylläpitävä, uusintava tai uutta luova (Jokinen & Juhila 1993, 102). Tapa, jolla tiedotusvälineet

merkityksellistävät asioita, ei ole siten ainoa oikea tai ainoa mahdollinen tapa. Faircloughin (1997, 10) mukaan tiedotusvälineet kykenevät tekemään asioista merkityksellisiä sen avulla, miten ne esittävät kyseiset asiat. Asioiden kuvaaminen on aina valintaprosessi, jolloin joitakin asioita sisällytetään kuvaukseen ja joitakin jätetään pois. Yrittäjyyden kuvauksissa voidaan esimerkiksi painottaa yrityksen kasvuhakuisuutta jättäen mainitsematta sen vaikutukset yrittäjän henkilökohtaiseen elämään.

Esille tuotujen kuvausten valintamahdollisuus johtaakin siihen, että tiedotusvälineiden toimintaa ohjaa eräänlainen piilotettu valta. Tiedotusvälineiden tuottamat diskurssit eroavat kasvokkain käydyssä keskustelussa tuotetuista diskursseista, koska ne on tuotettu yksipuolisesti. Kasvokkain käydyssä keskustelussa viestin tuottaja ja sen vastaanottajat ovat vuorollaan diskurssin tuottajia ja sen tulkitsijoina. Tiedotusvälineiden tapauksessa suhde on kuitenkin yksipuolinen vain median toimiessa diskurssin tuottajana. Siten tiedotusvälineiden diskurssia voi pitää jonkinasteisena tuotteena tiedotusvälineen ja kuluttajan välillä. (Fairclough 1989, 49.) Tiedotusvälineiden mahdollisuus hyödyntää piilotettua valtaansa on sidoksissa niiden tapaan toimia. Yksittäinen artikkeli on itsessään melko merkityksetön vallan ollessa kumulatiivinen: jakamalla jatkuvasti tiettyjä tapoja käsitellä asioita ja positioita lukija, tiedotusvälineet vaikuttavat tapoihin tuottaen sosiaalista todellisuutta. (Fairclough 1989, 54.)

Väliverronen (1993, 22) toteaa, ettei valta tule tiedotusvälineissä esille pelkästään siinä, miten asioita merkityksellistetään. Valta ilmenee myös siinä, keiden ajatellaan olevan oikeutettuja puhumaan toisten nimissä ja millä perustein ja kenen puhetta pidetään oikeana tai legitimiinä ja millä perustein. Esille pääsevät usein ne, joilla on taloudellista, poliittista ja kulttuurista valtaa (Fairclough 1997, 58). Tietyille puhujalle annettu legitimi puhuja-asema määrittää, mitä ja miten puhujan tulee puhua. Vastaavasti tietyt puhujat ja asiat suljetaan ulkopuolelle ei-legitiiminä. Diskurssit ja merkit saavat siten merkityksensä ja valtansa suhteessa siihen sosiaaliseen ja institutionaaliseen kontekstiin, jossa ne esiintyvät. (Väliverronen 1993, 33.)

Tiedotusvälineiden valta ei ole kuitenkaan vain negatiivista, rajoittavaa ja poissulkevaa. Fairclough (1997, 51) korostaa, että vaikka tekstit muotoutuvat sosiokulttuurisesti, muotoilevat ne yhteiskuntaa ja kulttuuria tavoilla, jotka voivat olla myös uutta luovia tai uusintavia. Lehtiartikkeleissa myös aktiivisesti luodaan uusia tulkintatapoja. Journalismi onkin eräänlainen julkinen areena, jolla erilaiset instituutiot, ryhmät ja kielenkäyttömuodot kamppailevat sosiaalisen todellisuuden määrittelytavoista (Väliverronen 1993, 29–32).

5 YRITTÄJYYS YLIOPISTOJEN SIDOSRYHMÄLEHDISSÄ

5.1 Diskursseja etsimässä

Diskurssianalyysi perustuu tutkimusmenetelmänä käsitykseen, jonka mukaan kieli on osa sosiaalista todellisuutta. Kieli ei ole pelkkä todellisuuden kuvauksen väline, vaan todellisuutta luodaan sen avulla. Käyttäessään kieltä toimija konstruoi eli merkityksellistää ilmiöt, joista puhuu tai kirjoittaa. Tässä tutkimuksessa tarkastellaan, miten yrittäjyydestä puhutaan Suomen yliopistojen sidosryhmälehdissä ja millaisin retorisin keinoin sen saamia merkityksiä tuetaan. Lisäksi pohditaan, mitä mahdollisia seurauksia löydettyillä diskursseilla voi olla. Diskurssianalyysissä tutkijan tuottama tieto ei ole objektiivista, vaan konstruotua niiden välineiden puitteissa, joita tutkimuksessa on käytetty. Aineistosta synnyttetyt tulkinnat ovat siten aina suhteellisia ja hyvin perusteltuja, mutta eivät koskaan muutettavissa yleispäteviksi faktoiksi. (Suoninen 1997, 12–14.) Tämän tutkimuksen perusteella yrittäjyyden ei voi sanoa omaavan vain yhtä yliopistoille tyypillistä diskurssia. Jo se, mitä tieteenalaa edustavan yliopiston näkökulmasta artikkeli on kirjoitettu, vaikuttaa yrittäjyyden saamaan merkitykseen.

Tutkimusaineistosta löytyi neljä toisistaan selvästi erottuvaa yrittäjyyden diskurssia, jotka on nimetty seuraavasti niissä erityisesti korostuneiden merkitysten perusteella: *tekninen diskurssi*, *tieteellinen diskurssi*, *ihannediskurssi* ja *realiteettidiskurssi*. Teknisessä diskurssissa yrittäjyys nähdään ongelmattomana, kasvuhakuisena toimintana. Tieteellisessä diskurssissa siihen suhtaudutaan yliopiston näkökulmasta hyvin kriittisesti. Ihannediskurssissa taasen on oman yrityksen perustaminen varteenotettava mahdollisuus työllistyä kaikilla kansalaisilla. Yrittäjyydestä puhutaan ihannoivaan sävyyn korostaen vain sen hyviä puolia. Realiteettidiskurssissa yrittäjyys nähdään myös yhtenä vaihtoehtona työllistyä, mutta siitä puhutaan melko realistiseen sävyyn ja tuodaan esille myös yrittäjänä toimimisessa kohdattavat vaikeudet. Käyn kaikki neljä diskurssia seuraavaksi lävitse tutkimusaineistosta poimittujen lainausten kera. Lainaukset on kirjoitettu pienemmällä kirjainkoolla. Lisäksi ne on sisennetty erottuakseen muusta tekstistä. Jokaisen lainauksen loppuun on merkitty sen sidosryhmälehdien nimi, josta se on poimittu sekä lehden numero ja julkaisuvuosi. Lisäksi siinä on koodinumero, jonka perusteella lopussa olevasta liitteestä 3 voi tarkistaa kyseisen artikkelin tarkemmat tiedot. Normaalin tekstin seassa olevat tutkimusaineistosta poimitut lainaukset on merkitty kursiivilla, jotta ne erottuisivat paremmin.

5.2 Tekninen diskurssi

Tekninen diskurssi tuli selvimmän esille teknillistieteellisten yliopistojen sidosryhmälehdissä. Kuitenkin myös kauppätieteitä opettavat yliopistot tukivat sitä. Nimesin tämän diskurssin tekniseksi diskurssiksi, koska siinä korostui etenkin teknisten alojen yrittäjyys. Teknisessä diskurssissa keskitytään kertomaan jo toimivista yrityksistä, niiden perustamisprosesseista ja nykyisestä toiminnasta. Kun muille diskursseille on tyypillistä kertoa ja arvioida yrittäjyyttä yhtenä mahdollisena toimintatapana, on teknisessä diskurssissa tekstin kohteena yrittäjänä toimiminen käytännössä. Puhetapa on usein näin on-puhetta. Keskeistä on se, miten kasvuhakuinen ja menestyvä yrittäjä toimii, mihin hän pyrkii ja millainen hän on ominaisuuksiltaan. Lisäksi tekninen diskurssi näkee yrittäjyyden ennen kaikkea ulkoisena yrittäjyytenä. Vasta oman yrityksen perustaminen tekee yrittäjästä todellisen yrittäjän.

Selvin ero muihin diskursseihin tulee ilmi yrittäjyyden korostuneessa helppoudessa ja sen yrittäjälle tuomissa henkilökohtaisissa eduissa. Tekninen diskurssi onkin melko kritiikitön, yrittäjyyttä ja oman yrityksen perustamista ei problematisoida tai kyseenalaisteta. Yrityksen perustamisen kerrotaan tapahtuvan vaivattomasti ja sen vaatimaa esityötä ja siihen liittyviä ongelmia ei juuri tuoda esille. Ongelmat voidaan mainita vain lyhyesti tai ne ohitetaan korostaen yrityksen perustamiseen liittyviä positiivisia puolia. Jos yrittäjä on mahdollisesti kokenut paineita liiketoimintaa johtaessaan, on ne voitettu vaivattomasti. Seuraavassa otteessa 1 tulee esille yrityksen perustamisen helppous: se vain tapahtui ilman suurempia suunnitelmia tai perusteellisia alkuvaiheita. Otteessa 2 perustamiseen liittyvät ongelmat saadaan puolestaan ratkaistua nopeasti.

OTE 1

Syksyllä 2004 tietojohdamisen koulutusohjelmassa opiskeleva Kattilakoski teki Ohjelmistoliiketoiminta-kurssille harjoitustyönä liiketoimintasuunnitelmaa, ja alkoi miettiä oman yrityksen perustamista. Alle vuoden kuluttua kurssista oma yritys, Granite Partners Oy, oli jo olemassa.

– Puhuin ideastani kahdelle opiskelukaverilleni (...), jotka innostuivat yrityksen perustamisesta. Yhdessä teimme sitten laajemman liiketoimintasuunnitelman, suunnitelimme yrityksen verkkokoulutustuotteen, teimme siitä pilottiversion ja perustimme osakeyhtiön, Kattilakoski kertoo yrityksensä nopeaa syntymistä. (Anturi 6/2006, 33)

OTE 2

Vinkkinä firmaa perustaville Pasi Keinänen sanoo, ettei teknologiaa kannata kehittää liian pitkälle ennen kaupallistamista. – Keskeneräisestä tuotteesta tulee paras asiakaspalaute. Pahimpana puutteena tietojärjestelmätiedettä opiskellut Luoma toteaa firmassaan olleen liiketoimintaosaamisen ohuuden. – Sekään ei ole mahdoton asia oppia, tai ainahan osaajan voi palkata tai osaamista ostaa, hän toteaa. (Tiedonjyvä 6/2005, 11)

Otteissa 1 ja 2 yrittäjät ovat perustaneet yrityksensä jo opintojensa aikana. Teknisessä diskurssissa yliopisto-opiskelijat nähdäänkin vakavasti otettavina yrittäjäkandidaateina. Kun esimerkeissä tieteellisessä diskurssissa yliopistojen opiskelijoita ei pidetä potentiaalisina yrittäjinä ainakaan suoraan valmistumisensa jälkeen, on teknisessä diskurssissa opiskelijoilla kyseenalaistamattomat mahdollisuudet perustaa oma yritys. Usein se tuodaan esille heti artikkelin otsikossa: ”(...) perusti firman jo teekkarina” (Anturi 8/2005, 33). Teknisessä diskurssissa yliopistojen ja yrittäjyyden nähdäänkin sopivan hyvin yhteen. Yliopiston sisällä tapahtuvaa yritystoimintaa ei nähdä ristiriitaisena yliopiston perinteisten toimintaperiaatteiden kanssa. Oteissa 3 ne jopa tukevat toinen toisiaan.

OTE 3

Onneksi olin ollut yritysten kanssa tekemisissä jo jatko-opiskeluvaiheessani. Saatoin aloittaa pehmeästi, tuttujen kanssa. Perustin toiminimen ja hain TKK:lta sivutoimiluvan. Oli mukavaa tehdä konkreettisia asioita teoreettisen tutkimuksen lomassa. (Polysteekki 1/2005, 45)

Tekninen diskurssi sijoittaa yrittäjän subjektipositioon, jossa tämän toimintaa rajoittavia tekijöitä ei juuri ilmene. Sekä artikkeleiden kirjoittajat että yrittäjät itse luovat yrittäjälle identiteetin, jossa tällä on oikeus toimia omien intressiensä mukaisesti. Yrittäjä nähdään kaikkivoipaisena toimijana, joka helposti selvittää kohtaamansa ongelmat. Hänen kykyjään toimia ja tehdä päätöksiä ei kyseenalaisteta. Yrittäjän identiteettiin kuuluu innovatiivisuus, hyvä ongelmanratkaisukyky ja halu menestyä. Lisäksi yrittäjänä toimimisen katsotaan olevan vapauttavaa perinteiseen palkkatyöhön verrattuna. Individualismi, tahto itse päättää omasta elämästään, tuodaan esille korostuneesti. Teknisessä diskurssissa painotetaan yrittäjän itsenäisiä mahdollisuuksia vaikuttaa omiin

valintoihinsa. Yrittäjyys nähdään positiivisena vapauden tuojana, kuten otteissa 4 ja 5 tulee esille.

OTE 4

Motiivit, jonka perusteella yrittäjäksi ryhdytään, ovat vaihtuneet välttämättömän leivän hankkimisesta elintason kohottamiseen ja haluun päättää omista asioista. (Vaasan yliopistolehti 3/2002, 68)

OTE 5

Pienen yrityksen johtajan työpäivät täyttyvät pääsääntöisesti yrityksen arkirutiinien hoitamisesta, myyntityöstä, tuotekehityksestä, liiketoiminnan suunnittelusta ja oman osaamisen kehittamisestä. – Päivittäiset työtehtävät vaihtelevat todella paljon, kovin montaa samanlaista työpäivää ei ole vielä tullut vastaan, Kattilakoski sanoo. – Se on yksi yrittäjyyden parhaista puolista. Toinen merkittävä ansio yrittäjyydessä on vapaus tehdä juuri sitä, mitä itse haluaa. (Anturi 6/2006, 33)

Yrittäjyyden kuvauksissa vapaus on itsestään selvänä pidetty asia. Oteessa 6 yrittäjän positiivinen vapaus tulee esille kuitenkin käänteisesti. Vapaus ei ole vielä toteutunut ja sen puuttuminen aiheuttaa ei-typilliseen tilanteen tulevalle yrittäjälle. Kun yrittäjyyteen liitetty, itsestään selvänä pidetty vapaus päättää omista tekemisistään ei toteudu, vahvistaa siitä johtuva ristiriitatilanne vapauden ja yrittäjyyden itsestään selvää yhteenkuuluvuutta. Sekös jos mikä *kasvattaa luonnetta*.

OTE 6

Lankosken tavoitteena on kehittyä yrittäjänä aloittamalla aivan perusteista. Kesäisin on ollut mahdollisuus vetää valkoiset vetimet ylle ja ryhtyä hommiin. Viime kesänkin Heikki oli opissa Porissa, jotta tietäisi tarkkaan mitä yrityksessä tehdään ja miten. – Välillä joutuu keittämään kahvia leipureille, mikä kasvattaa luonnetta ja sopivan nöyrää asennetta ammattilaisia kohtaan. Työ leipomossa on opettanut myös leivontaan liittyvien yksityiskohtien osaamista, Lankoski kertoo. (Mercurius 3/2004, 52)

Oikeanlainen yrittäjä on teknisen diskurssin mukaan vähän ”hullu”, mikä osaltaan juuri takaa yrityksen menestymisen. Yrittäjä ei siten ole joiltakin ominaisuuksiltaan täysin mallikansalainen, mutta asema yrittäjänä tekee hänen ”seikkailunhalunsa” ja ”hulluutensa” sallituiksi ja jopa odote-
tuiksi ominaisuuksiksi. Samalla nämä ominaisuudet tekevät eroa yrittäjien ja ei-yrittäjien välille ensimmäisen eduksi. Teknisen diskurssin mukaan yrittäjyyden ei voi siten katsoa olevan

mahdollinen kaikille ihmisille sillä vain tietynlaiset piirteet omaavat yksilöt voivat olla potentiaalisia yrittäjiä. Otteessa 7 yrittäjän vaatimukseksi asetetaan *tietynlainen luonteenpiirre* ja halu olla *seikkailija*, otteessa 8 yrittäjälle katsotaan tarpeelliseksi olla *hiukan hullu*.

OTE 7

Yrittäminen on tietynlainen luonteenpiirre, johon liittyy halu päättää omista asioista. Oma yritys on kuin jännittävä seikkailu, jossa saa itse tehdä ratkaisut siitä, mihin suuntaan jatketaan. Seikkailijan pitää kuitenkin uskoa asiaansa lujasti ja tietää, mitä tekee. Leikillään ei tähän viitsi ryhtyä. (Anturi 7/2003, 37)

OTE 8

Uskonnosta kymppi ja laskennasta nelonen, nämä pitää olla, jotta yrittäjäksi uskaltaa, veisteli nuori yrittäjä (...) lokakuuisessa alumnitapaamisessa. – Yrittäjäksi voi ryhtyä, jos pitää itsenäisestä työstä, kestää stressiä ja epävarmuutta, sekä on hiukan hullu. (Mercurius 4/2003, 57)

Teknisessä diskurssissa korostuu yritystoiminnan kasvuhakuisuus. Se tuodaan esille itsestään selvytenä: vain kasvava yritys on vakavasti otettava. Kasvussa tai kansainvälistymisessä onnistumista ei myöskään kyseenalaisteta. Yrittäjyyttä ei nähdä siten pelkkänä oman itsensä työllistämisenä, mikä korostuu selvästi esimerkiksi realiteetidiskurssissa, vaan sen tavoite on työllistää myös muita, kasvaa ja menestyä kansainvälisillä markkinoilla. Otteessa 9 nämä tulevat esille itsestänselvyyksinä, joita on vaikea lähteä kiistämään.

OTE 9

Yrittäjälle tärkeintä uralla etenemistä on se, että yritys kasvaa ja kehittyy. Tällä hetkellä meillä on menossa aktiivinen kansainvälistymisvaihe. (Anturi 8/2005, 34)

Teknistä diskurssia tukevissa otteissa ei yrittäjyyskasvatusta juuri käsitelty painotuksen ollessa yrittäjän kuvauksissa. Tämä herätti pohtimaan, pidetäänkö teknisessä diskurssissa yrittäjälle asetetut, persoonaan liitetyt ominaisuudet omaavia yksilöitä jo niin valmiina, ettei yrittäjyyskasvatus ole tarpeellista. Niiden parin yrittäjyyskasvatusta käsittelevän otteen perusteella se nähdään lähinnä samanlaisena seikkailuna kuin itse yrittäjyys. Otteessa 10 tämä tulee ilmi kouluttajan ja opiskelijoiden yhdessä *tarttuessa haasteisiin*. Yrittäjyyskasvatuksen tuloksellisuutta ei myöskään

kyseenalaisteta, vaan sen katsotaan saavuttavan sille asetetut tavoitteet.

OTE 10

Yrittäjyyden kouluttaminen on kokeilua. Lopputulos on prosessien summa, jossa sekä kouluttaja että opiskelijat voivat yhdessä osoittaa aktiivista tavoitteellisuutta, etsiä mahdollisuuksia ja tarttua haasteisiin sekä harjoitella nauttimaan epävarmuudesta. Väistämättä tästä johtuen opetustilanteen ennustettavuus ja osin myös hallittavuus katoavat. Toisaalta mielenkiinto oppimiseen ja opettamiseen kasvaa. (Mercurius 4/2004, 51)

5.2.1 Teknistä diskurssia tukevat retoriset keinot

Puhetyyliltään tekninen diskurssi on varsin suoraviivainen. Asiat esitetään siinä itsestään selvyyksinä ja ongelmattomina totuuksina. Väitteitä ei myöskään juuri perustella. Puhujakategoriolla oikeuttaminen onkin tyypillistä tekniselle diskurssille. Tällöin joihinkin kategorioihin sijoitetaan oikeus tietynlaiseen tietoon ja tietämykseen. Arvostetusta kategoriasta lausuttu puhe saa helpommin vakuuttavan puheen statuksen kuin vähemmän arvostetusta kategoriasta lausuttu. (Jokinen 1999b, 135.) Teknisessä diskurssissa yksi vallitseva puhujakategoria on itse yrittäjät. Yrittäjä on asiantuntija, jonka omat arviot yrittäjyydestä toimivat vakuuttamisen välineinä. Puhuessaan minä-muodossa yrittäjä pyrkii omakohtaiseen kokemukseensa perustuvalla argumentoinnilla vakuuttamaan toimintansa kannatettavuuden. Tällaista argumentointia on vaikea kumota, sillä toisella osapuolella ei ole pääsyä puhujan kokemukseen. Oteessa 11 yrittäjä toteaa yrityksen johtamiseen liittyvien asioiden olevan *minulle se juttu*, johon kenenkään on vaikea väittää vastaan. Oteessa 12 yrittäjä kertoo vuorostaan omakohtaisen kokemuksensa yrityksen perustamisen vaivattomuudesta, jota lukijan on myös vaikea kyseenalaistaa.

OTE 11

Tietoturvallisuuden asiantuntijatehtävien ja kasvuhakuisen yrityksen johtamiseen liittyvien tehtävien yhdistelmä on minulle se juttu. Tylsistymään tässä ei pääse, sillä haasteita riittää jatkuvasti, oli osaaminen millä tasolla tahansa. (Anturi 6/2006, 33)

OTE 12

Muistin, kuinka fuksiviikolla professori Lehtomaa toivotti opiskelijat osaltaan tervetulleiksi ja kertoi, että jos jollakin on mielessä oman yrityksen perustaminen, he voivat tulla keskustelemaan asiasta. Marraskuussa menin vastaanotolle ja huhtikuussa 2004

Toinen arvostettu puhujakategoria yliopistojen sidosryhmälehdissä ovat professorit, tutkijat ja muut arvostetussa asemassa olevat henkilöt, joiden statuksesta esitetyt väitteet saavat erityisen painoarvon. Oteessa 13 viitataan esimerkiksi professorin antamaan lausumaan, jota tukee lisäksi yrittäjän antama lausuma. Lisäksi professori viittaa Turun kauppakorkeakoulussa tehtyyn tutkimukseen, joka osaltaan lisää väitteen vakuuttavuutta ja luotettavuutta. Siten oteessa on kolme vakuuttavaa puhujakategoriaa, professori, yrittäjä ja mainitun tutkimuksen kautta tutkija, joiden kaikkien mukaan yrittäjyyteen liittyy vahva kasvuhakuisuus.

OTE 13

Professori Antti Paasio kertoi PK-Instituutissa Turun seudun nopeasti kasvavista yrityksistä tehdystä tutkimuksesta ja antoi hyviä uutisia kasvuun tähtääville yrityksille; nopeasti kasvavat yritykset olivat kannattavampia kuin muut yritykset. Tosin Paasio myös neuvoi kasvavia yrityksiä pitämään huolta maksuvalmiudesta, jotta positiivinen kannattavuuskehitys ei kompastuisi likviditeettiongelmiin.

Lisäksi seminaarissa haastateltiin turkulaista menestys- ja kasvuyrittäjää Heikki Salmelaa, Hesburger-yhtiöiden hallituksen puheenjohtajaa. Salmelan viesti uusille alkaville yrittäjille oli selkeä: Yrittäjäksi ryhtyminen kannattaa! (Mercurius 3/2003, 60)

Yhtenä retorisenä keinona nousee esille myös erilaisten metaforien hyödyntäminen, mikä on yleinen piirre kaikille löydetyille diskursseille. Metaforien käyttö tarkoittaa sitä, kun jotakin asiaa kuvataan käsitteillä, jotka eivät vastaa sen kirjaimellista määritelmää. Metaforien retorinen voima piilee siinä, että ne voivat onnistuessaan luoda tehokkaasti, ilman monipolvista argumentaatiota, halutun kaltaisia sivumerkityksiä. (Jokinen 1999b, 148–149.) Oteessa 14 yrittäjä puhuu omasta yrityksestään metaforalla *kelkka*, johon kumppani lähti kyytiin. Lisäksi sana *seikkailunhaluinen* ylläpitää eroa yrittäjän ja muiden kansalaisten välillä. Samalla yrittäjyys on toimintaa, joka on täynnä positiivisia haasteita ja jännitystä. Oteessa 15 korostuvat yrittäjän kovaa toimintavalmiutta vahvistavat metaforat kuten *näytti kyntensä* ja *marssivat*. Yrittäjä ei ole nöyränä *lakki kourassa*, vaan tarttuu pelkäämättä uusiin haasteisiin. Ote 16 hyödyntää konnotaatioita *tappion voi kääntää voitoksi* ja *kasvuvaiheen kynnyksellä*, joita lukija ei välttämättä huomaa metaforiksi. Kun lukijan tekemä johtopäätös perustetaan uinuvaan metaforaan, ei sen analogisuutta ole helppo havaita. Sen sijaan näyttää siltä kuin seuraus juontuisi itse asioiden luonteesta. (Jokinen 1999b, 150.) Lisäksi metafora *tekemisen meininki* luo kuvaa innostuneesta, kaikkeen pystyvästä yrittäjästä.

OTE 14

Pyysin Teppo Marinin mukaan kelkkaan tekemään softaa. Hän lähtikin mielellään, seikkailunhaluinen kun on. Kaksin on mukavampi tehdä hommia. (Polysteekki 1/2005, 45)

OTE 15

Kauppapaikkaneuvottelut alkoivat saman vuoden toukokuussa. Neuvotteluissa paris-kunta näytti kyntensä: sen sijaa, että olisivat menneet neuvotteluihin lakki kourassa, he marssivat sinne mukanaan itse tekemänsä kilpailija- ja markkina-analyysit. Keskon väki vaikutti ja kauppapaikka järjestyi nopeasti. (Mercurius 4/2003, 57)

OTE 16

Oululainen FRWD on esimerkki, kuinka tappion voi kääntää voitoksi. Kasvuvaiheen kynnyksellä olevan yrityksen historia osoittaa, miten monimuotoisia haasteita tuore yritys ratkoo. Usko omaan ideaan ja tekemisen meininki ovat avainasemassa. (Aktuumi 1/2005, 28)

Teknisessä diskurssissa hyödynnetään myös ääri-ilmaisuja. Tyypillisiä ääri-ilmauksia muotoja ovat sellaiset kuin joka kerta, ei koskaan, ei todellakaan, täysin tai ikuisesti. Puhuja voi ääri-ilmaisujen avulla joko maksimoida tai minimoida kuvauksen kohteen joitakin piirteitä. (Jokinen 1999b 151.) Otteessa 17 ilmaus *tuskin kellään* minimoi mahdollisia ongelmia, joita yritystoiminnan ja opiskelun samanaikaisuus saattaisi aiheuttaa. Siten se ylläpitää tekniselle diskurssille tyypillistä kuvaa yrittäjyydestä, johon ei liity vaikeuksia tai yksilön toimintaa rajoittavia tekijöitä.

OTE 17

Ryhmäkuri on auttanut tsemppaamaan opintojen kanssa.

– Yrityksen perustaminen tuskin on kellään hidastanut opintoja. Päinvastoin se on kannustanut valmistumaan pian, jotta pääsee nopeammin täyspäiväisesti tänne töihin. (Anturi 7/2003, 37)

5.2.2 Mitä seurauksia teknisellä diskurssilla voi olla?

Kaikilla lausumilla aina paitsi kuvataan jotakin, myös tehdään jotakin. Diskurssin tilannekohtainen funktio on kiinnostunut siitä, mitä kielen käyttäjä milläkin ilmaisullaan kulloinkin tekee ja tulee

tuottamaan (Potter & Wetherell 1992, 32–33). Ilmausten seuraukset voivat olla myös tarkoittamatta tuotettuja, hyvää tarkoittava teksti voi saada jossain tilanteessa jonkun lukijan silmissä negatiivisen merkityksen. Pohdin seuraavaksi, mitä seurauksia teknisellä diskurssilla voi olla suhteessa yliopistojen opiskelijoihin. Koska yliopistojen sidosryhmäkenttä on laaja ja usein hankalasti määriteltävissä, en pohdi tässä kaikkien eri sidosryhmien tekemiä mahdollisia yrittäjyyden tulkintoja. Kustakin diskurssista ja sidosryhmän omasta toiminta-alueesta riippuen tulkintojen voi olettaa vaihtelevan paljon. Osa niistä voi tukea sidosryhmässä vallitsevia tulkintoja, osa ei.

Teknisessä diskurssissa yrittäjyys liitetään käsitteenä koskemaan yrittäjänä olemisen ja käytännön toiminnan lisäksi yksilön tietynlaisia persoonallisuuspiirteitä. Se on merkitykseltään siten melko vanhakantainen, koska Huuskosen (1992, 45) mukaan tutkijat ovat jo pitkään kyseenalaistaneet, voidaanko yrittäjät erotella muista ihmisryhmistä persoonallisuuspiirteiden perusteella. Tekninen diskurssi kuitenkin ylläpitää edelleen tätä erottelua ja näkee yrittäjyyden toimintatapana, johon vain tietynlaiset yksilöt kykenevät. Siten tavallisella kansalaisella ei nähdä olevan yrittäjyyden edellyttämiä ominaisuuksia. Tällainen kuva yrittäjästä voi olla seurauksiltaan negatiivinen sen kaventaessa yrittäjyyden vain tietynkaltaiselle ihmisryhmälle sopivaksi toiminnaksi.

Niille, joille samaistuminen teknisen diskurssin yrittäjäkuvan kanssa on helppoa, on kyseinen diskurssi varmasti kannustava oman yrityksen perustamista harkitessa. Siinä yrittäjänä olemisen kuvataan antavan yksilölle vapauden perinteiseen työelämään verrattuna. Teknistä diskurssia voi pitää eräänlaisena hengennostatuspuheena siitä, miten yrittäjäksi ryhtyminen kannattaa. Sen voi siten arvioida olevan tietyiltä seurauksiltaan positiivinen sen tukiessa etenkin teknisten alojen opiskelijoiden yrittäjyyttä. Toisaalta perinteisiä yliopistollisia tieteenaloja opiskeleville tai jo valmistuneille se voi antaa sellaisen kuvan yrittäjyyden asettamista vaatimuksista, etteivät he koe kykenevänsä niitä täyttämään. Otteessa 18 esille tuleva myytävän tuotteen tai teknisen ratkaisun selvä fyysinen olemassaolo verrattuna pelkkään immateriaaliseen tuotteeseen perustuvaan palveluun voi esimerkiksi luoda kuvan, ettei omaa yliopistollista tietämystä pystytä siirtämään myytävän palvelun muotoon. Lisäksi ilmaus *teekkariporukka* viittaa perinteisiin miespuolisiin teknisten alojen opiskelijoihin. Teknisen diskurssin edustaman kuvan yrittäjyydestä voikin sanoa olevan perinteisen maskuliininen. Naispuolinen lukijakunta voi siten tuntea teknisen diskurssin tuottaman yrittäjäkuvan itselleen vieraaksi. Teknisen diskurssin oletetun lukijakunnan voikin katsoa muodostuvan teknillisiä aloja edustavista miespuolisista lukijoista, joille sen sisältämät yrittäjyyden merkitykset tuntuvat toteutuskelpoisilta.

OTE 18

Kun fuksivuodesta alkaen toisensa tuntenut teekkariporukka menee yhtä aikaa ohjelmistotekniikan projektityön kurssille, lopputulos voi olla enemmänkin kuin vain viisi opintoviikkoa jokaiselle. Huolellisesti tehty harjoitustyö ei jäänyt koneiden arkistoihin pyörimään, koska tekijät kuuluivat jo kurssin aikana, että markkinoilla saattaisi olla kysyntää heidän kehittämälleen verkkojulkaisujärjestelmälle. (Anturi 7/2003, 37)

5.3 Tieteellinen diskurssi

Tieteellinen diskurssi poikkeaa teknisestä diskurssista selvästi ja niiden löytäminen tutkimusaineistosta oli varsin helppoa. Nimesin tämän diskurssin tieteelliseksi diskurssiksi, koska tieteelliset ajattelu- ja toimintatavat nähdään siinä vastakohtina yrittäjämäisiin tapoihin verrattuna sekä niitä tärkeämpinä. Tieteellisessä diskurssissa yrittäjyys kuvataan ongelmallisena. Lisäksi yrittäjyys kuvataan sekä ulkoiseksi että sisäiseksi yrittäjyydeksi ensimmäisen korostuessa kuitenkin eniten. Silti myös sisäisen yrittäjyyden mukaiset toimintatavat nähdään tieteellisille toimintatavoille vieraina. Yrittäjyys koetaan sellaisia tietoja ja taitoja vaativaksi toiminnaksi, ettei yksilöllä ole siihen välttämättä valmiuksia. Sen hallitseminen on vaikeaa ja epäonnistuminen mahdollista. Yrittäjyydestä puhutaankin usein hieman pelokkaaseen ja varovaiseen sävyyn. Lisäksi tieteellisessä diskurssissa esiintyy kritisoivan puhettavan ohella myös arvioivaa puhetapaa. Yrittäjyyttä saatetaan arvioida yhtenä tapana työllistyä korostaen kuitenkin sen tuomia haasteita ja vähätellen siinä onnistumisen mahdollisuuksia. Kaikkein selvimmin tieteellinen diskurssi tuli esille Tampereen yliopiston *Aikalaisessa*, mutta myös Helsingin yliopiston *Yliopistolehdestä* ja Joensuun yliopiston *Sanansaattajasta* löytyi sitä tukevaa aineistoa.

Yliopiston opiskelijat asetetaan tieteellisessä diskurssissa sellaiseen subjektipositioon, jossa heidän valmiutensa ryhtyä yrittäjiksi nähdään hyvin rajallisina. Heillä ei siten katsota olevan valmiuksia perustaa omaa yritystä joko jo opiskelun aikana tai heti valmistumisen jälkeen. Yrittäjyyden vaatimien edellytysten ja tavoitteiden nähdään olevan sellaisia, ettei yksilö kykene selviytymään niistä ilman muualla hankittua kokemusta. Esimerkiksi otteessa 19 yrittäjyydellä nähdään olevan sellaiset edellytykset, ettei yliopistossa hankitun osaamisen katsota antavan siihen mahdollisuuksia. Ajatusta yrittäjäksi ryhtymisestä suoraan yliopistosta valmistumisen jälkeen pidetään

kohtuuttomana. Myös opiskelijat asettavat itsensä subjektipositioon, jossa heillä ei ole kykyjä ryhtyä yrittäjäksi. Otteessa 20 yrittäjyys nähdään opiskelijoiden mielestä pelottavana vaihtoehtona ja omat valmiudet toimia yrittäjänä kyseenalaistetaan, koska *ei sitä yritystä ihan tosta vaan ”naps” voi perustaa* ja yrityksen perustaminen vaatii aina *sellaista uhkarohkeutta*. Otteessa 21 yrittäjyyden negatiiviset puolet tuodaan korostuneesti esille *elämän ollessa sitten vain sitä yritystä*. Lisäksi yrittäjiksi uskaltaneita pidetään muista kansalaisista poikkeavina, koska heillä on yrittäjyyden vaatimia *piirteitä* ja ennen kaikkea *rohkeutta*, joita asianesittäjä ei itsessään tunnista.

OTE 19

(...) toivoo, että kurssin käynyt kielitieteilijä osaisi asettaa oman ammattitaitonsa laajempaan asiayhteyteen. Oman yrityksenkin hän voi perustaa jossakin vaiheessa uraansa. Suoraa hyppäämistä yrittäjäksi Somersalmi ei edes suosittele.

– On kohtuutonta ajatella, että urakehitys menisi suoraan niin että ”olen opiskelija, minusta tulee yrittäjä”. Yrittäjyyden pitäisi olla kielitieteilijällekin yksi vaihtoehto tulevaisuudessa. Oltuaan vaikkapa viisi vuotta jossakin hänellä olisi riittävät eväät ryhtyä yrittäjäksi. Kohtuutonta edellyttää sitä 23-vuotiaana, mutta ehkäpä sitten 35-vuotiaana. (Aikalainen 9/2006, 39)

OTE 20

Teppola on pohtinut kavereidensa kanssa yhtenä vaihtoehtona oman yrityksen perustamista, koska alan työpaikat ovat muuten vähissä. Vain liikeidea puuttuu.

– Ei sitä yritystä ihan tosta vaan ”naps” voi perustaa, mutta kyllä aina toivon, että lisää yrityksiä tulee. Aika hankala on aloittaa, jos ei ole kunnon liikeidea.

Liiketoiminnan sivuaineopinnoista on ollut hyötyä, mutta yrityksen perustamiseen ne eivät vielä riitä.

– Haluaisin lukea ehkä vielä lisää, jos suunnittelisin oman yrityksen perustamista. Totta kai täytyy olla sellaista uhkarohkeutta, mutta ei yrityksen perustaminen nyt ihan tosta noin vaan tapahdu. Siihen tarvitaan mielestäni myös kokeneita asiantuntijoita. (Aikalainen 9/2006, 40)

OTE 21

– Kaiken maailman laskentatoimet ja tilinpidot, yrityksen hallinto ja yritysmuodot ovat olleet tosi kaukaisen tuntuisia, mutta nyt on vähän selvinnyt. Hirvittävän monimutkaista ja vaikeaaahan se oikeanlainen johtaminen on. Kunnioitus myöskin rohkeita yrittäjiä kohtaan on noussut. Tieto lisää tuskaa.

Jäppinen ei usko ryhtyvänsä yrittäjäksi, vaikka musiikkimaailmasta onkin tullut ehdotuksia perustaa vaikkapa pianokoulu.

– Olen aina kokenut, että en ole itsenäinen yrittäjä. En näe itsessäni niitä piirteitä. Vanhemmat on yrittäjiä ja siinä näkee, miten siinä omassa pienessä perheyrytyksessä täytyy olla niin täysipainoisesti. Se elämä on sitten vain sitä yritystä. (Aikalainen 9/2006, 40)

Yhtenä syynä opiskelijoille annettuun subjektipositioon lienee se, että tieteellistä diskurssia tukevat kaikkein eniten juuri monitieteelliset yliopistot, joiden edustamilla tieteenaloilla yrittäjyys on perinteisesti ollut varsin vähäistä. Toisaalta Tampereen ja Helsingin yliopistoissa on myös lääketieteelliset tiedekunnat, joiden opiskelijoista osa voi päätyä oman yrityksen perustamiseen. Siksi onkin kiinnostavaa havaita, etteivät kyseisten yliopistojen sidosryhmälehdet juurikaan sitä tue. Lääketieteellisten alojen koetaan kenties juuri käytännönläheisyytensä takia asettuvan lähemmäksi yrittäjyyttä, jolloin yrittäjyyden erityistä esilletuomista ei pidetä tärkeänä. Paasio ja Nurmi (2006) toteavatkin monitieteellisten yliopistojen yrittäjyyden tulkintojen vaihtelevan paljon niin yliopistojen sisällä kuin välillä, jolloin yhtä kattavaa näkemystä niiden yrittäjyysdiskursseista on mahdotonta esittää (Paasio & Nurmi 2006, 40).

Tieteellisessä diskurssissa yrittäjyys koetaan vastakohtana yliopistolliselle kriittiselle ajattelulle yrittäjyyden edustaessa uusliberalistisen markkinatalouden mukaan toimivia ajattelu- ja toimintatapoja. Tämä tulee hyvin esille otteessa 22. Lisäksi kyseisessä otteessa yrittäjyyden mukaisten toimintatapojen katsotaan rikkovan tieteellisen autonomian. Tieteelliset toimintatavat nähdäänkin tässä selvästi yrittäjämäisiä tapoja arvokkaampina jälkimmäisten edustaessa ”rahvaanomaisia” malleja, joihin yliopistot eivät alene. Vastakkainasettelua yliopistojen ja yrittäjyyden välillä tuodaan esille myös otteessa 23. Siinä yrittäjyys nähdään ylikorostettuna asiana, johon akateemisesti koulutetutkin ryhtyvät kovin heikoin perustein.

OTE 22

Vaatus oman työn lopettamisesta on myös poliittisesti arveluttava, sillä se merkitsee jälleen yhtä askelta kohti markkinalogiikan mukaan järjestettyä kilpailuvaltiota. Kriittinen älymyöstyö tyypistyy palveluntarjoajaksi tai alihankkijaksi, jonka olemassaolon oikeus riippuu siitä, onko markkinoilla kysyntää sen tuotteille. Samalla yksilöt pakotetaan yhä kiivaammin keskinäiseen kilpailuun sen sijaan, että he puolustaisivat yhdessä tieteen ja taiteen – kaupallisesta ja välineellisestä hyödystä vapaan ajattelun ja aistillisuuden – suhteellista autonomiaa.

Kysymys omassa työssä työllistymisestä johtaakin yleisempään kysymykseen siitä,

onko ihmisellä ja hänen toiminnallaan muuta arvoa kuin markkina-arvo?
(Yliopistolehti 8/2006, 3)

OTE 23

(...) ehdottaa etäisyyden ottoa ajan trendeihin, kriittistä tiedonmuodostusta ja vastapuhetta sivistyksen ja demokratian puolesta.

– Kasvatustieteilijöiden vastaus ajan haasteisiin on perustaa konsulttifirmoja, jotka kauppaavat ”osaamisen osaamista” ja ”oppimisen oppimista”, Värri sanoo.

– Aika moni kalastaa samoilla markkinoilla Jari Sarasvuon ja Esa Saarisen kanssa. Erona on vain se, että Sarasvuo ja Saarinen jättävät kassan tyhjennettyään sentään hetken mielihyvän. (Aikalainen 17/2003, 43)

Kaiken edellä mainitun perusteella onkin helppo ymmärtää, ettei yrittäjyyskasvatusta juuri mainita tieteellisessä diskurssissa. Yrittäjyyskasvatuksen vähäisestä huomiosta voi päätellä sen olevan melko merkityksetön tieteellisessä diskurssissa ja sen olemassa oloa ei haluta tuoda edes esille. Niiden muutaman tieteellistä diskurssia tukevan otteen mukaan yrittäjyyskasvatus nähdään kielteisenä sen ollessa vain markkinatalouden keino saada nopeasti uusia, tuottavia ja talouden vaatimusten mukaan toimivia työntekijöitä. Yrittäjyyskasvatus on siten vain keinotekoinen apuväline muiden ongelmien ratkaisemiseen, kuten ilmenee otteessa 24.

OTE 24

Kasvatus ja koulutus joutuvat uusliberalismin aikana kansainvälisen talouden muutos-agenteiksi ja etäispäätteiksi.

– Koululaitos pyritään kaupallistamaan ja johtamaan yritysmäisesti laadun nimissä.

Värri puhuu välineraationaalisuudesta, jossa kasvatuksen ongelmia paikkaillaan pika-ratkaisuilla. Näin on synnytetty uusia oppiaineita kuten terveystieteiden ja yrittäjyyskasvatuksen.

– Lapsuus ja nuoruus yritetään kolonialisoida mahdollisimman varhain hyötykäyttöön, Värri suomentaa yrittäjyyskasvatuksen sanoman. (Aikalainen 17/2003, 43)

5.3.1 Tieteellistä diskurssia tukevat retoriset keinot

Tieteellisessä diskurssissa pystyy havaitsemaan jonkin verran puhujakategorialla oikeuttamista, jolloin väitteet saadaan näyttäytymään vakuuttavina asiantuntijan antaman lausunnon avulla. Toisaalta se tuntuu varsin luontevalta kaikille yliopistojen sidosryhmälehdistä löytämilleni diskursseille, onhan monen artikkelin taustatyönä selvästi jonkun professorin tai muun

yliopistollisen asiantuntijan haastattelu, jolloin heidän antamiin lausumiin viittaillaan paljon. Esimerkiksi otteessa 25 yliopiston lehtorin antama lausuma tukee artikkelin kirjoittajan näkemyksiä lehtorin korostaessa yrittäjyyden olevan mahdollista vasta pitemmän työkokemuksen jälkeen.

OTE 25

Kauppatieteiden opiskelijasta ei yleensä tule yrittäjää, mutta kielitieteilijästä voi hyvinkin tulla. Harvat opiskelijat ryhtyvät valmistuttuaan suoraan yrittäjiksi, mutta melkein kaikissa työtehtävissä liiketalous tulee kuitenkin vastaan.

– Ajatus, että kauppatieteilijä pystyisi yrittäjäksi, on minun mielestäni vähän hassu. Valmistuvan kauppatieteilijän merkittävin yrittäjäosaaminen on siinä, että hän voi perustaa tilitoimiston (...). (Aikalainen 9/2006, 39)

Metaforien hyödyntäminen nousee tieteellisessä diskurssissa teknistä diskurssia selvemmin esille. Metaforien avulla puhuja voi korostaa haluttua vaikutelmaa, jolloin esimerkiksi vaikeat tilanteet saadaan näyttämään vielä vaikeammilta. Oteessa 26 osin konnotaatiomaiset metaforat *omistanut, kaapin paikan* ja *pään menoksi* luovat yrittäjyyskasvatukselle merkityksen ylhäältä annettuna, opettajankoulutuksen pakollisena teemana. Lisäksi sitä kuvataan ajan henkeen kuuluvana trendinä, jota väkisin tuodaan mukaan peruskoulumaailmaan ja joka *kiesejä valjastamalla hevosen eteen* käyttää hyväkseen jo käytössä olevia opetusmenetelmiä. Samalla *uusliberalististen viimojen voimistuminen voitelee* yksilöt unohtamaan lastenkasvatuksen todelliset tarpeet ja tavoitteet. Ote 27 puolestaan korostaa metaforan avulla yritysmaailman ja yliopistomaailman selvää kahtiajakoa; yliopiston tutkijoiden ei tulisi työskennellä *toinen jalka toisessa ja toinen toisessa maailmassa*.

OTE 26

OPM on omistanut opettajankoulutukselle oman alalukunsa, jonka alkurivit osoittavat kaapin paikan: ”Opettajien koulutuksessa perustiedot yrittäjyydestä liitetään kaikkien perusopetuksessa olevien koulutuksen yhteyteen”. Samalla toivotaan 15 ov:n laajuista valinnaista perusopintokokonaisuutta ja ehdotetaan verkko-opiskelua virtuaaliyliopiston kautta.

Kaikkea edellä kuvattua, OPM:ssä opettajankouluttajien päänmenoksi ideoimaa on Joensuussa toteutettu muutaman ajan kasvatustieteen ja taloustieteen laitosten sekä täydennyskoulutuskeskuksen LYYTI-projektin (Löydä oma yrittäjyytesi) yhteistyönä. (...) Yrittäjyyskasvatusta on perusteltu omatoimisuuteen tai aloitteellisuuteen kasvattamisella ja nähty se ajanmukaista oppimiskäsitystä noudattavaksi. Osin keskustelussa on kiesejä valjastettu hevosen eteen: alun perin toisiin tarkoituksiin omaksutut käsitteet ja

opetusmenetelmät on napattu yrittäjäyyskasvatuksen ansioiksi. Uusliberalististen viimojen voimistuminen voitelee vaikkapa globalisoituvan talouden ja yltiö-individualismin voittokulkua, mikä johtaa törmäyskurssille lasten ja nuorten ohjaamisessa tärkeän ihmiskäsityksen kanssa. (Sanansaattaja 5/2004, 8)

OTE 27

Yliopistojen pyrkimyksenä on viime aikoina ollut eriyttää kaupallinen toiminta yliopiston perustoiminnasta sijoittamalla se esimerkiksi yrityshautomoihin tai patentointi- ja lisensointiyrityksiin. Yliopistot haluavat päästä eroon niin sanotun spin-off -yrityksen ja akateemisen tutkimusryhmän muodostamista sekayhteisöistä. Syynä on Tuunaisen mukaan ennen kaikkea pelko yksityisen ja julkisen rahoituksen sekoittumisesta. – Hallinto haluaa, että tutkimushankkeissa työskentelevät ihmiset toimivat joko bisnespuolella tai yliopistopuolella, eivätkä toinen jalka toisessa ja toinen toisessa maailmassa. (Yliopistolehti 8/2006, 3)

Yllä olevassa otteessa 27 tulee esille myös asiantuntijan lausunnolla vakuuttaminen. Siinä kirjoittaja hakee tukea väitteelleen vetoamalla asiantuntijan antamaan lausuntoon sekä suoralla lainauksella tämän puheesta. Kirjoittajan esittämää väitettä *yliopistojen pyrkimyksenä on eriyttää...* tukee haastateltavan esittämä väite sen syyksi eli *pelko yksityisen ja julkisen rahoituksen sekoittumisesta* ja lisäksi tämän kommentti, jonka mukaan *hallinto haluaa* pitää tutkijat tutkijoina eikä toimivan yrittäjinä.

Tieteellisessä diskurssissa hyödynnetään myös sitä, että puhuja asettaa itsensä viestinvälittäjän asemaan etäännyttäen itsensä esittämästään väitteestä. Yllä olleessa otteessa 27 yliopisto ja hallinto ovat abstrakteja toimijoita, joiden antamia viestejä kirjoittaja vain toimittaa eteenpäin. Myös otteessa 28 tekstin kertoja asettaa itsensä viestinvälittäjäksi, joka vain toteaa mitä muut ovat jo todistettavasti tai vain *kuulemma* tehneet. Otteen lopussa *taaperot* heijastetaan metaforamaisesti yrittäjiin, jotka toimivat itsenäisesti ja vapaana ulkopuolelta annetuista rajoitteista voiden siten saada aikaan kaaoksen. Siten otteessa samalla tuetaan tieteellisen diskurssin ylläpitämää jakoa vakavasti otettavan yliopistomaailman ja vitsiksi heitetyn yritysmaailman välillä.

OTE 28

Kaikissa näissä linjauksissa ja tutkimuksissa korostetaan yrittäjyyskasvatuksen sisällyttämistä kaikkeen koulutukseen aina peruskoulusta lähtien. Kentällä on ministeriön esittämiin haasteisiin jo vastattukin. Pisimmälle on menty pääkaupunkiseudulla, missä kuulemma jo päiväkotilapsiakin perehdytetään yrittäjämäiseen toimintaan. On mielenkiintoista nähdä, seuraako todella yrittäjähengen vahvistumista vai kaaos, kun taaperot saavat itse päättää, mitä tekevät ja kenen kanssa tekevät. (Mercurius 3/2006, 49)

5.3.2 Mitä seurauksia tieteellisellä diskurssilla voi olla?

Tieteellinen diskurssi lähestyy yrittäjyyttä kriittisesti. Se näkee yrittäjyyden ristiriitaisena suhteessa yliopistojen edustamaan tieteelliseen maailmaan ja ei pyri teknisen diskurssin tavoin sitä edistämään. Yliopistojen ja yrittäjyyden välillä hallitsee vastakkainasettelu, jossa yliopistojen tehtäväksi katsotaan tieteellinen tutkimus, pyrkimys vähentää riskejä ja parantaa hallittavuutta. Yrittäjyyteen yhdistetty pyrkimys jatkuvaan muutokseen sotii siten yliopistojen ajattelumallia vastaan. Lisäksi yliopistojen opiskelijoita tai henkilökuntaa ei nähdä potentiaalisina yrittäjinä. Opiskelijoille katsotaan olevan tarpeen tehdä töitä ensin jollekin työnantajalle, ennen kuin he omaavat oman yrityksen pyörittämiseen vaadittavat taidot. Yliopiston tutkijoiden toivotaan toimivan joko tutkijana tai yrittäjänä, eikä samanaikaisesti kumpanakin. Yrittäjät nähdäänkin normaalista työntekijästä poikkeavina yksilöinä, joilla on yrittäjyyteen vaadittavaa rohkeutta ja erikoistaitoja. Lisäksi yrittäjyyttä pidetään ylikorostettuna, ajan henkeen kuuluvana asiana, joka ohjaa yliopistoja toimimaan liikaa markkinatalouden sääntöjen mukaan. Tieteellisen diskurssin ei voi katsoa kaiken tämän perusteella juurikaan edistävän akateemista yrittäjyyttä.

Kun aikaisemmassa otteessa 19 viitataan lehtorin antamiin lausumiin, tuovat samoja asioita esille opiskelijat otteissa 20 ja 21. Heidän voi siten todeta hyvin sisäistäneen arvovaltaisemmalta taholta tulleet puhutavat. Koska yrittäjyys nähdään tieteellisessä diskurssissa negatiivisena ja osin pelottavana, ei sen voi olettaa edistävän opiskelijoiden tuntemia omia valmiuksiaan ryhtyä yrittäjiksi. Myös otteessa 29 yrittäjyyteen liitetyt kielteiset piirteet ja sen vastakohtaisuus yliopistollisen ajattelumallin kanssa tulevat esille selvästi juuri opiskelijan puhumana: yrittäjyys on vain *rationalistista miesten toimintaa*, johon akateemisesti kouluttautunut nainen ei kykene.

OTE 29

(...) etsi viime keväänä linkkiä kahden erikoisalan, musiikin ja venäjän kulttuurin välille. Hän päätyi opiskelemaan liiketaloutta sivuaineena. Valinta ei ollut itsestään selvä.

– Tässä on tyypillinen miehet-naiset-asetelma. Ajattelin, että kaikki markkinointiin liittyvä on rationalistista ja utilitaristista eikä se ole minun ajatusmaailmani.

Onko se miehen hommaa?

– Se on miesten maailma siinä mielessä, että miehet siellä eniten määrää. Ajattelin, että se on liian kylmä maailma minulle. Opettajana ja empaattisena ihmisenä semmoinen yritysmaailma ei ole mun juttu. (Aikalainen 9/2006, 40)

Yrittäjyys voi siten edustaa varsinkin yliopistojen naispuolisille opiskelijoille täysin vierasta asiaa, jonka olemassa oloa he eivät edes kunnolla tiedosta. Tieteellisen diskurssin voisi olettaa saavan heidät kokemaan oman tieteellisen osaamisensa poikkeavaksi yrittäjyyteen vaadittavista taidoista. Yhtenä syynä tämän kaiken takana on se, että tieteellinen diskurssi näkee yrittäjyyden vielä varsin kapean vanhanaikaisesti. Hyvien puolien tietoinen kieltäminen ei avaa uusia, laajempia näkökulmia, jotka auttaisivat pitämään myös yrittäjyyttä normaalina keinona työllistyä.

5.4 Ihannediskurssi

Ihannediskurssi tuli tutkimusaineistosta kaikkein eniten esille ja sen pystyi havaitsemaan lähes kaikkien eri yliopistojen sidosryhmälehdissä. Se ei ole siten teknisen tai tieteellisen diskurssin tavoin ominainen vain tiettyihin tieteenaloihin keskittyville yliopistoille. Ihannediskurssille on tyypillistä puhua yrittäjyydestä neuvoa-antavana pitäisi-puheena tai tosiasioihin vetoavana näin on-puheena. Teksteissä tuodaan esille tapoja, joiden mukaan yliopistojen ja yhteiskunnan pitää tai pitäisi toimia edistääkseen yrittäjyyttä ja parantaakseen samalla omia toimintamahdollisuuksiaan. Lisäksi väitteet ja argumentit tuodaan esille siten, että ne näyttävät puhujasta riippumattomilta tosiasioilta. Usein vedotaan esimerkiksi kansantalouden asettamiin vaatimuksiin tai työmarkkinoilla esiintyvään kilpailuun, joihin kumpaankin yrittäjyys on ratkaisuna. Yrittäjyyttä pidetään kaikille yksilöille mahdollisena tapana työllistyä ja se nähdäänkin usein ainoana potentiaalisena vaihtoehtona muiden mahdollisuuksien ollessa vähäiset kovan kilpailun ja koko ajan muuttuvien työelämän tarpeiden johdosta.

Ihannediskurssille ja tekniselle diskurssille on yhteistä, ettei kumpikaan kyseenalaista yrittäjyyteen liitettyjä positiivisia ominaisuuksia ja mahdollisia negatiivisia puolia ei tuoda esille. Ihannediskurssille onkin tyypillistä tietynlainen sinisilmäisyys asioiden esittämisessä: yrittäjyys nähdään pelastavana ratkaisuna niin yksilön kuin yhteiskunnan kohtaamiin haasteisiin. Otteessa 30 ihannediskurssin merkitys ilmenee otteen korostaessa yrittäjyyden tärkeyttä *alueen työllisyydelle ja hyvinvoinnille*. Koulujen *olisi* tuettava yrittäjyyttä, koska se on *selvä mahdollisuus työllistyä*. Lisäksi otteessa 31 yrittäjyys saa merkityksen koko yhteiskunnan ihanteena, jossa hyötyjä ei ole vain yrittävä yksilö, vaan myös muut, ei-yrittävät yksilöt. Piilomerkityksenä nousee kuitenkin esille ideaali tilanne, jossa kaikkien tulisi toimia yrittäjämäisesti. Jos näin ei ole, joutuvat muut yrittämään toisten puolesta.

OTE 30

Jotta yrittäjyys edistyisi Varsinais-Suomessa, olisi maakunnan jokaisessa koulutusyksikössä ymmärrettävä yrittäjyyden merkitys alueen työllisyydelle ja hyvinvoinnille. Koulujen olisi tuettava aloitteellisuutta, muutoshakuisuutta ja -kyvykkyyttä, innovatiivisuutta ja rohkaistava yrittäjyyteen. Erityisesti ammattiin valmistavissa eri asteen koulutuslaitoksissa olisi yrittäjyys otettava vahvaksi koulutustelemaksi eri yhteyksissä. Yrittäjyys uravaihtoehtona olisi nähtävä itsestään selvänä mahdollisuutena eikä eksoottisena erikoisuutena. Koulutuksessa olisi korostettava yrittäjyyteen liittyviä positiivisia mahdollisuuksia ja valmennettava opiskelijoita yrityksen toimintaan sekä annettavan opetuksen että tiiviin yrittäjyhteistyön avulla. Yhteistyön tulee luonnollisesti hyödyttää molempia osapuolia. (Mercurius 3/2003, 59)

OTE 31

Remes on monen muun alan asiantuntijan kanssa samaa mieltä siitä, että yrittäjyys on kansalaistaito. – Olen taipuvainen uskomaan, että olemme synnynnäisesti yritteliäitä. Tätä yrittäjyyttä voidaan ehkäistä tai tukea kasvatuksessa. Jos sitä tuetaan, se auttaa lapsia elämän taipaleella, Remes sanoo. Yrittäjyys on yhteiskunnassa vahvasti läsnä ahkeruuteen kannustavana kulttuurina. Silti yrittäjyyteen kuuluu myös se, että jos toinen ei jaksakaan tai voi yrittää, otetaan vastuuta myös hänestä.

– Kulttuurissamme on yrittämisen pakko sisällä. Pidämme yleensä huonoina ihmisiä, jotka eivät viitsi yrittää. Yrittäjyyteen kuuluu kuitenkin myös se, että hyväksyy myös muut ja tarvittaessa yrittää heidän puolestaan, Remes sanoo. (Kuulumisia 4/2005, 23)

Kaikki yksilöt, myös yliopistojen perustutkinto-opiskelijat, nähdään ihannediskurssissa potentiaalisina yrittäjinä. Yrittäjänä toimimiselle ei aseteta mitään yksilöiden ominaisuuksiin tai valmiuksiin sidottuja vaatimuksia, vaan universaalin yrittäjämäisyyden nähdään koskevan kaikkia kansalaisia. Yrittäjyyden edistäminen on siten myös yliopistojen tehtävä. Tässä ihannediskurssi eroaakin selvästi tieteellisestä diskurssista, jossa yliopistot ja yrittäjyys nähtiin toisilleen vastakkaisina asioina. Esimerkiksi otteessa 32 yliopistojen velvollisuus tukea yrittäjyyttä pohjautuu opiskelijan omien intressien lisäksi kansantalouden kasvuun ja työllisyyden parantamiseen. Otteessa vedotaan kirjoittajasta riippumattomaan yleismaailmalliseen tarpeeseen tukea yrittäjämäisiä toimintatapoja. Myös otteessa 33 nousee esille yliopistojen tehtävä tukea yrittäjyyttä. Yrittäjyys nähdään siinä ulkoisen yrittäjyyden lisäksi myös sisäisenä yrittäjyytenä, joka laajentaa yrittäjyyden koskemaan kaikkea mahdollista palkkatyötä.

OTE 32

Tutkimuksen ohella yliopiston toinen keskeinen tehtävä on tiedon siirtäminen uudelle sukupolvelle. Yliopiston on kyettävä kouluttamaan luovaa ja muutoskykyistä akateemista työvoimaa. Muutoskyvyn tarve on viime aikoina tullut entistä tärkeämmäksi, kun Helsingin seudulla onkin voitava antaa aina tarpeellisten fakkitietojen lisäksi sellaisia taitoja kuin valmiuksia uuden tiedon hankintaan, olennaisen erottamista epäolennaisesta, argumentaatiotaitoa ja muutoksen hallintaa. Humboldtilaista akateemisen vapauden periaatetta on myös kunnioitettava. Opiskelijoilla saattaa olla mielessään uudenlaisia ammatteja ja toimenkuvia, jotka voivat edellyttää tavanomaisesta poikkeavia aineyhdistelmiä. Niiden valintaa ei pidä rajoittaa. Myös akateemista yrittäjyyttä on tuettava, koska se voi olla kansantaloudellisen kasvun ja työllisyyden ylläpitämisen kannalta tulevaisuuden tärkeä vaihtoehto. (Yliopistolehti 9/2003, 5)

OTE 33

Turku Science Park Oy:n tehtävänä on miettiä, miten niitä innovaatioita, joita Turun kolmessa yliopistossa tuotetaan, kyettäisiin kaupallisesti hyödyntämään tehokkaasti.

- Yliopistojenkin pitäisi pystyä välittämään opiskelijoille yrittäjyyttä yhtenä vaihtoehtona urasuunnittelussa. Opiskelijoita tulisi kouluttaa yritystalouteen, kuten liiketoimintasuunnitelmien ja markkinatutkimusten tekemiseen. Se ei välttämättä tarkoita oman yrityksen perustamista, vaan myös innovatiivisessa yrityksessä toimiminen voidaan mieltää yrittämiseksi. Opiskelijoiden ja tulevien yrittäjien päätöksentekoa tulee helpottaa yrityshautomotoimintaa kehittämällä. (Aurora 4/2006, 63)

Sisäinen yrittäjyys tuleeikin vahvasti esille ihannediskurssissa. Teksteissä vedotaan esimerkiksi siihen, kuinka julkisen sektorin toiminnan muuttuminen kohti markkinapohjaisia toimintatapoja, kilpailuttaminen ja projektityön yleistyminen edellyttävät työntekijöiltä valmiuksia kohdata nopeasti muuttuvia tilanteita ja niiden tuomia haasteita. Oteessa 34 tulee lisäksi esille, kuinka ihannediskurssissa sisäisen yrittäjän tapa toimia nähdään korostuneen ideaalisena verrattaessa sitä perinteiseen työtapaan; vasta sisäisen yrittäjän tavoin toimiva työntekijä on aidosti motivoitunut ja kykenevä kohtaamaan työnsä tuomat haasteet. Ihannediskurssin mukaan perinteisen työntekijän voi siten katsoa olevan ulkoahjattava, passiivinen ja ei-motivoitunut. Sisäinen yrittäjyys nähdään puolestaan pelastuksena yrityksen menestymisen että yksilön itsensä kannalta. Oteessa 35 yrittäjyys laajenee koskemaan työelämän lisäksi kaikkia elämän eri alueita. Sen merkitys nousee kohti omaehtoista yrittäjyyttä, jossa yrittäjyys ei rajaudu koskemaan enää pelkkää työelämää. Toimimalla yrittäjämäisesti yksilö voi olla *oman elämänsä sankari*. Yrittäjyys on siten universaali ihanne ja pelastus kaikilla yksilön elämän alueilla.

OTE 34

Omatoimisuus, sitoutuminen, itseohjautuvuus ja hyvä työn hallinta on nostettu esiin yksilön ammatillisen osaamisen täydentäjinä, ellei peräti siihen elementäärisesti liittyvinä tekijöinä. Yritykset tarvitsevat sisäisiä yrittäjiä kyetäkseen varmistamaan kilpailukyönsä. Sisäisesti yritteliässä yrityksessä ihmiset ovat motivoituneempia, tavoitteellisimpia ja sitoutuneempia hahmottaessaan työnsä mielekkääksi kokonaisuudeksi ja ymmärtäessään oman roolinsa yrityksen toiminnassa ja menestyksessä. Muutoksen läpivienti organisaatiossa helpottuu, ja parantuneet tulokset puhuvat puolestaan. Koska sisäisessä yrittäjyydessä päätoimija olen minä itse, toimintaa kehitettäessä sisäisen yrittäjän suuntaan on oleellista oivaltaa sisäisen yrittäjän tarjoamat hyödyt myös yksilötasolla. Mitä minä siitä hyödyn, että heitän itseni ja työpanokseni likoon? Kenties helpompaa ja joka tapauksessa riskittömämpää olisi tehdä asiat samalla tavoin kuin ne on aina ennenkin tehty. Jos vaikka osalleni ei näin toimien osu suurta menestystä, ei tulevaisuuttani vaarana epäonnistuminenkaan. Parhaimmillaan sisäinen yrittäjyys tuo työntekijälle työn iloa, osaamisen kehittymistä sekä onnistumisen tunteita tavoitteellisuuden lisääntyessä. Kyetäkseen vaikuttamaan työhönsä työntekijä kehittää itseään ja työtään. Hänen oma ”markkina-arvonsa” työmarkkinoilla nousee, minkä ei kuitenkaan tarvitse merkitä vähäisempää sitoutumista nykyiseen työhön tai työnantajaan. Osaava ja kehittyvä työntekijä on hänen itsensä sekä yrityksen etujen mukaista. (Mercurius 2/2004, 55)

OTE 35

– Perinteinen ulkoinen yrittäjyys eli liiketoiminnan harjoittaminen tarkoittaa sitä, että laittaa itsensä likoon niin, että menestyy. Tätä samaa ajattelutapaa voi soveltaa myös muissa elämän tilanteissa, Remes sanoo. Yrittäjyyttä voi harjoittaa myös työpaikalla, erilaisissa hankkeissa, virastoissa ja omassa elämässään. Yrittäjä ottaa vastuuta itsestään ja toisistaan.

– Yrittäjyys on vastuullisuutta oman aktiivisen ajattelun ja ongelmanratkaisun myötä. Se voi olla paitsi aktiivisuutta työpaikalla, myös oman elämänsä sankaruutta, Remes sanoo. (Kuulumisia 4/2005, 23)

Ihannediskurssissa yrittäjyyskasvatus nähdään kaikkien eri koulutusasteiden tehtäväksi ja sen toteutusta pidetään ongelmattomana. Yrittäjyyden tavoin myös yrittäjyyskasvatuksen nähdään edistävän yksilön lisäksi koko yhteiskunnan hyvinvointia sen tukiessa työllistymistä. Myös sisäisen yrittäjyyden edistäminen on yksi yrittäjyyskasvatuksen keskeisistä funktioista, mikä ilmenee hyvin otteessa 36. Yrittäjyyskasvatus on yrittäjyyden tavoin ihannediskurssissa pelkästään positiivinen ja ongelmaton toimintatapa, ja sen nähdään poikkeuksetta tavoittavan asetetut tavoitteet. Epäonnistumisen ei siten katsota olevan edes mahdollista.

OTE 36

Yrittäjyyskasvatus on Viitalan mielestä tärkeimpiä keinoja vastata tulevaisuuden haasteisiin. Lähivuosina työntekijöiltä odotetaan, jos ei nyt suorastaan yrittäjämäistä, niin ainakin nykyistä oma-aloitteisempaa ja henkilökohtaisesti vastuullisempaa otetta työhön. – Koulu ja opettajat ovat avainasemassa oppilaiden omaehtoisen yrittäjyyden herättämisessä, sanoo Viitala. Hänen mielestään nykyinen suunta on oikea, sillä myös johtamiskulttuuri on murroksessa ja koulu voi osaltaan vaikuttaa siihen, millaisia johdettavia tai itsensä johtajia nuorista kasvaa. – Nuorten aktiivisuutta ruokitaan parhaiten yrityksen ja erehdyksen kautta, sanoo Viitala. Virheiden tekemisen salliminen kasvattaa oppilaiden innovointikykyä ja siten vahvistaa heidän itsetuottamustaan. (Kuulumisia 4/2005, 24)

5.4.1 Ihannediskurssia tukevat retoriset keinot

Myös yksi ihannediskurssille tyypillinen retorinen keino on tosiasioihin vetoaminen. Siinä väitteet näyttävät puhujista tai tulkinnoista riippumattomilta, jolloin toimijoiden rooli ja vastuu asioiden kulusta syrjäytyy (ks. Juhila 1993, 163–164; Jokinen 1999b, 140). Asiat ikään kuin vain tapahtuvat

ilman heidän oman toimintansa vaikutusta, jolloin myös esitetyt tosiasiat hyväksytään vääjäämättä. Näin tekemällä asian esittäjä osoittaa oman rationaalisen ymmärryksensä, sillä faktatietoa ei voi kiistää. Oteessa 37 yrittäjyys ja yrittäjyyskasvatus esitetään kiistämättöminä yhteiskunnan ja yksilön hyvinvoinnin edistäjinä ja siten niiden olemassaoloa ei tarvitse perustella sen enempää. Myös oteessa 38 yrittäjyyskasvatukselle asetetut tavoitteet kerrotaan kirjoittajasta riippumattomina asioina. Oteessa tuleekin esille eräänlainen vaihtoehdottomuus, jolloin yrittäjyyskasvatuksen tavoitteita ei voi juuri asettaa esitetystä poikkeavalla tavalla.

OTE 37

Alueellisen kehityksen kannalta on tärkeää, että alueilta itsestään nousee uusia yrittäjiä. Yrittäjyyden kautta yksilö voi luoda työpaikan itselleen. Osa uusista yrityksistä kasvaa myös työllistämään muita. Kaikki toimenpiteet, yrittäjyyskasvatus mukaan lukien, ovat tärkeitä tämän vahvistamiseksi. (Tiedonjyvä 6/2004, 13)

OTE 38

Yrittäjyyskasvatusta on opinnoissa käsitelty ennen kaikkea opetusmenetelmällisenä kysymyksenä siten, että yrittäjyyskasvatus on laajempi osa koulun toimintaa eikä vain yhden oppiaineen tehtävä. Yrittäjyyskasvatuksen keskeisenä tavoitteena on nähtävä yrittävän koulun kehittäminen, jossa koulu tarjoaa oppilailleen toimintamalliansa, opetusmenetelmiensä ja toimintakulttuurinsa kautta yrittäjämäistä asennetta tukevan oppimis- ja kasvatusympäristön. Tärkeää on koulun johdon sitoutuminen. (Sanansaattaja 5/2004, 7)

Ihannediskurssissa hyödynnetään myös puhujakategorioilla, asiantuntijuudella tai konsensuksella vakuuttamista. Väite ei näyttäyty tällöin vain kirjoittajan omana mielipiteenä, vaan on myös jonkun arvovaltaisen henkilön, usein juuri professorin, tutkijan tai jonkun isomman joukon hyväksymä (Jokinen & Juhila 1993, 93). Oteessa 39 asiantuntijoita on kaksi toisen ollessa korkea-arvoinen virkamies, joka metaforamaisesti *herätteli vallankumousta*, ja toisen yhteiskunnallinen instituutio, Euroopan komissio. Oteessa 40 on myös eri tapoja tuoda esille, ettei kyseessä ole vain kirjoittajan henkilökohtainen mielipide. Alussa kirjoittaja asettaa itsensä ja käyttämällä me-muotoa koko ammattikuntansa asiantuntijan positioon, josta käsin on mahdollista todeta yrittäjyystutkimuksen aikaisemmat painotusalueet. Vaikkei kirjoittaja myöhemmin enää mainitse me-sanaa, voi tekstistä silti tulkita, että nykyään ”me” näemme yrittäjyyden *jopa julkiseen sektoriin sopivana toiminnan kulttuurina*. Otteen loppuosassa kirjoittaja vetoaa puolestaan tutkijoista riippumattomaan tosiasiaan,

jonka mukaan yrittäjyydestä on tullut *hyvinvointivaltion rakennusaine*. Oteessa 41 kirjoittaja vuorostaan ensin etäännyttää liittoutumisastettaan väitteensä kanssa toteamalla, että *nyky-yhteiskunnassa korostetaan yrittäjyyden merkitystä* sen ollessa universaali fakta. Toisesta lauseesta alkaen hän vetoaa kuitenkin konsensukseen me-retoriikan avulla, jolloin hän ei ole enää yksin väitteensä takana. (ks. Jokinen 1999b, 136–139.) Samalla hän kategorisoi me-sanan koskemaan musiikkialan taiteilijoilta, joilta on tavallaan luonnollista odottaa, etteivät he juurikaan osaa yhdistää yrittäjyyttä omaan työhönsä.

OTE 39

Yrittäjyyskasvatuksen maakunnallisilla kehittämisspäivillä pohdittiin yrittäjyyskasvatuksen nykytilaa, yhteistyöverkostoja ja tulevaisuutta. Opetushallituksen ylitarkastaja Pekka Iivonen herätteli ensimmäisillä yrittäjyyskasvatuksen maakunnallisilla kehittämisspäivillä vallankumousta. Hänen mukaansa koulutusjärjestelmä on avainasemassa, kun yrittäjyyttä pyritään edistämään suomalaisessa yhteiskunnassa.

Euroopan komissio on voimakkaasti kiinnittänyt huomioita yrittäjyyttä suosivan ajattelutavan edistämiseen koulutuksessa. Taustalla on huoli unionimaiden taloudesta ja työllisyydestä. Yrittäjyys nähdään kaikille kansalaisille keskeisenä avaintaitona, joka kannustaa nuoria luovuuteen ja itsevarmuuteen. Iivonen tarkasteli yrittäjyyskasvatusta Euroopan komission suositusten kautta. Hänen mukaansa erityistä huomiota yrittäjyyskasvatuksessa tulisi kiinnittää sisäiseen yrittäjyyteen ja sen edistämiseen. Sisäinen yrittäjyys on osa aktiivista kansalaisuutta ja itsestään huolehtimista. (Univers 7/2006, 6)

OTE 40

Yrittäjyys on tutkimusalueena laajentunut viime vuosikymmeninä voimakkaasti. Aiemmin näimme sen lähinnä uusien yritysten perustamisena ja haimme yrittäjäpersoonan aineksia. Nykyään yrittäjyys on kasvanut ulos pk-yritystoiminnan rajoista ja sitä voidaan pitää pieniin ja suuriin yrityksiin, jopa julkiseen sektoriin sopivana toiminnan kulttuurina. Yrittäjyydestä on tullut hyvinvointivaltion rakennusaine, kun se aiemmin nähtiin ehkä enemmän sen vastakohtana. Työllistyminen, aluekehitys, innovaatiot, asiakaslähtöisyys ja verkottuminen ovat selkeästi yrittäjyyden vahvuuksia. (Mercurius 3/2004, 53)

OTE 41

Nyky-yhteiskunnassa korostetaan yrittäjyyden merkitystä yhtenä kansakunnan talouden peruspilareista. Me, jotka olemme valmistuneet Sibelius-Akatemiasta musiikkiopiston tai yleissivistävän koulun opettajiksi, orkesterimuusikoiksi tai kanttoreiksi – ja siinä sivussa usein myös konsertoiviksi taiteilijoiksi – emme aina tule

ajatelleeksi, miten laajamittaista ja monipuolista yritystoiminta on kulttuurialalla, myös musiikissa. (Sibis 2/2004, 29)

Monessa edellä olleista otteista tuli ilmi myös metaforien hyödyntäminen. Esimerkiksi otteessa 35 yrittäjä on *oman elämänsä sankari*, otteessa 39 puhuja *herätteli vallankumousta*, otteessa 40 yrittäjyys on *hyvinvointivaltion rakennusaine* ja otteessa 41 yrittäjyys nähdään *nyky-yhteiskunnan peruspilarina*. Metaforia käytetään varsin runsaasti kaikkien tässä tutkimuksessa löydettyjen diskurssien tukemisessa. Siten se, että vaikka yrittäjyydestä puhutaan ihannediskurssissa vakavasti otettavana asiana, ei kuitenkaan rajoita mahdollisuuksia puhua siitä kevyempään tyyliin metaforien avulla.

5.4.2 Mitä seurauksia ihannediskurssilla voi olla?

Ihannediskurssi suhtautuu yrittäjyyteen samoin kuin tekninen diskurssi. Kummatkin tukevat toistensa olemassa oloa puhumalla yrittäjyydestä pelkästään positiiviseen sävyyn jättäen huomioimatta siihen mahdollisesti liittyvät ongelmat. Selvä ero niiden välillä on kuitenkin se, että teknisessä diskurssissa yrittäjyydestä puhutaan jo toteutuneena yksilötason toimintana kun taas ihannediskurssissa se nähdään vasta tavoiteltava asiana, johon yksilön lisäksi koko yhteiskunnan tulisi pyrkiä. Ihannediskurssissa puhe onkin ohjeita antavaa pitäisi-puhetta. Kyseisenlainen puhe on kuitenkin ongelmallinen siinä, ettei se tuo esille mitään valmiita toimenpiteitä, joiden avulla sen asettamia tavoitteita saisi vietyä eteenpäin toivottuun suuntaan.

Ihannediskurssi on tyypillinen tilanteissa, joissa yrittäjyyttä halutaan edistää ja perusteena käytetään yrittäjyyden tuomia etuja. Se on siten osin samanlaista hengennostatuspuhetta kuin tekninen diskurssi. Ihannediskurssin voisikin olettaa myötävaikuttavan yrittäjyyden yleiseen hyväksyntään yhtenä työllistymismahdollisuutena. Lisäksi sen voisi olettaa kannustavan eri asteen oppilaitoksia ohjaamaan oppilaitaan yrittäjyyteen. Ongelmia voi aiheuttaa kuitenkin se, että perustelut esitetään kiistattomina tosiasioina, jolloin esimerkiksi rakentava keskustelu jää vähäiseksi. Positiiviseen sävyyn tuotettu tosiasioihin vetoava diskurssi ei myöskään anna mahdollisuuksia sen kyseenalaistamiseen. Toisaalta ihannediskurssin sisältämä jonkin asteinen ylipositiivisuus hyppäsi omiin silmiini, ja sen esille tuomat tavoitteet alkoivat tuntua liian korkealle asetetuiksi ja siten mahdottomiksi saavuttaa. Yrittäjyydestä syntyy ihannediskurssissa kuva, jonka mukaan kaikkien kansalaisten tulisi pyrkiä toimimaan yrittäjämäisesti riippumatta siitä, millaista työtä he tekevät. Sen

voisi siten olettaa saavan jotkut yksilöt tuntemaan itsensä kyvyttömiksi toimimaan ylhäältä annettujen tavoitteiden mukaisesti. Lisäksi esimerkiksi otteessa 42 yrittäjyyttä pidetään perinteisiä yliopistollisia toimintatapoja tärkeämpänä, jolloin se saattaa herättää vastarintaa omaa akateemista koulutustaan arvostavassa lukijassa. Silloin yrittäjämäistä toimintaa tärkeämmäksi saattaa muodostua yksilötasolla tietoinen pyrkimys välttää kyseisenlaista toimintaa. Yksilötasolla oma elämä ja siihen vaikuttaminen ovat kuitenkin aina lähimmät motiivit tehdä valintoja.

OTE 42

Yrittäjyyden ja liiketoimintaosaamisen vahvistaminen pitäisikin ottaa toiseksi innovaatiostrategian päähankkeeksi. Helsingin seudun yliopistot ja korkeakoulut voisivat luoda yhdessä uudenlaisen yrittäjyyden opinahjon, Helsinki school of creative entrepreneurship, samaan tapaan kuin Tukholmassa ja Oslossa on tehty. Se tulisi rakentaa yhteistyössä uuden sukupolven yrittäjien kanssa ja sen toiminta pitäisi olla kansainvälisesti läpitunkevaa. Koulutus pitäisi irrottaa perinteisestä akateemisesta konseptista ja etsiä malliksi, ja vaikka partneriksi, paras kansainvälinen yrittäjyysskoulu. (Arttu 4/2004, 31)

5.5 Realiteettidiskurssi

Neljäs tutkimusaineistosta esille noussut puhetapa yrittäjyydestä on realiteettidiskurssi. Siinä ollaan kiinnostuneita, millä rajoituksilla yrittäjä toimii. Nimesin tämän diskurssin realiteettidiskurssiksi, koska se huomioi muista diskursseista poiketen myös yrittäjyyttä rajoittavia tekijöitä. Rajoitusten huomioiminen tuntuu järkevältä, koska niiden olemassa oloa ei voine yksikään yrittäjä välttää. Realiteettidiskurssi näkee yrittäjyyden olevan aina sidoksissa myös yksilön muuhun elämään. Yrittäjyyttä ei nähdä siten enää ihannoituna ja muista tekijöistä irrallisena toimintana. Useiden eri yliopistojen sidosryhmälehdet tukivat realiteettidiskurssia. Oli mielenkiintoista havaita, että näin tekivät myös kauppatieteiden ja teknisten tieteenalojen yliopistot. Siten samoin kuin ihannediskurssia, ei realiteettidiskurssiakaan voi pitää ominaisena vain tiettyjen tieteenalojen yliopistoille.

Vaikka yrittäjyydestä puhutaan realiteettidiskurssissa melko positiiviseen sävyyn, tuodaan nyt siis esille myös sitä rajoittavia ja hankaloittavia tekijöitä. Siten yrittäjyys saa realiteettidiskurssissa laajemman merkityksen, kuin kolmessa aikaisemmassa diskurssissa. Teknisessä ja ihannediskurssissa yrittäjyys nähdään pelkästään hyvänä asiana. Tieteellisessä diskurssissa se nähdään puolestaan ristiriitaisena. Realiteettidiskurssissa yrittäjyyden hyviä ja huonoja puolia

tuodaan kuitenkin tasavertaisesti esille. Puhetapa on melko neutraali. Yrittäjyys nähdään yhtenä vaihtoehtona muiden työllistymismahdollisuuksien joukossa ja sitä ei pidetä ihannediskurssin tavoin enää kaikille ihmisille sopivana vaihtoehtona. Realiteettidiskurssin mukaan yrittäjäksi kannattaa ryhtyä, jos yksilö kokee omaavansa siihen tarvittavat valmiudet ja motivaation, mutta muitakin tapoja työllistyä on olemassa.

Peräkylän (1990, 22–23) mukaan subjektiposition voi ymmärtää diskurssin osaksi, jolloin tietyssä diskurssissa ihmiselle rakentuu tietynlaisia subjektipositioita. Realiteettidiskurssissa yrittäjä sijoitetaan subjektipositioon, jossa tämän toimintaa rajoittavat monet eri tekijät. Yrittäjän katsotaan olevan esimerkiksi sidoksissa laajempaan taloudelliseen tilanteeseen tai yksilön henkilökohtaiseen elämään liittyviin tekijöihin. Otteessa 43 tämä tulee selvästi esille. Ote on harvinainen löydös tutkimusaineistosta, sillä siinä yrittäjä nähdään tavallisena ihmisenä, jonka elämään kuuluu oman yrityksen lisäksi muutakin kuten perhe. Otteen ensimmäinen lause tuntuu silti hieman yllättävältä; tarvitaanko tämän tiedostamiseen todellakin erillinen tutkimus. Toisaalta juuri kyseinen lause siirtää yrittäjän abstraktista *taloudellisesta toimijasta* tavalliseksi ihmiseksi.

OTE 43

Tutkimuksen mukaan yrittäjät eivät ole ainoastaan taloudellisia toimijoita, vaan perhe ja yrittäjän muu elämä nivoutuvat eri tavoin osaksi yrittäjätarinaa vaikuttaen toisinaan suoraan myös yrityksen päivittäiseen toimintaan, esimerkiksi yrittäjän omaisen sairastuessa. Sen vuoksi ei ole kovinkaan mielekää tarkastella yrittäjiä ja pienyritysten toimintaa pelkästään taloudellisen toiminnan näkökulmasta. Esimerkiksi kysymys, miksi kaikki suomalaiset pienyrittäjät eivät ole kasvuhakuisia, asettuu uuteen valoon, jos kasvun tavoittelua tarkastellaan myös yrittäjän omaan ja lähipiiriin ulottuvana asiana, eikä pelkästään yritystä koskevana päätöksenä. (Mercurius 2/2003, 62)

Realiteettidiskurssissa yrittäjyys saa siis merkityksen vain yhtenä osana yksilön elämänkenttää. Se herättää pohtimaan, miksi yrittäjä on muissa diskursseissa edelleen niin vahvasti sidoksissa vain omaan yritystoimintaansa muiden elämän alueiden jäädessä vaille huomiota. Onko yksi syy tähän se, että yrittäjyydestä puhutaan yliopistoissa edelleen varsin yleisesti vain miesyrittäjän näkökulmasta, jolloin muut elämänalueet on jätetty huomioimatta? Tätä väitettä vahvistaisi ainakin se, että Komulaisen (2004, 551) mukaan juuri (mies)yrittäjistä on perinteisesti puhuttu dynaamisina ja aktiivisina toimijoina, ja naisyrittäjät on kytketty stabiilimpaan, arkiseen ja reproduktion toimintakenttään. Siten naisyrittäjyyttä on konstruoitu yrittäjyydestä poikkeavana kategoriana.

Realiteetidiskurssi kuitenkin oikeuttaa sekä mies- että naispuolisten yrittäjien olemassa olon sen nähdessä yrittäjää ympäröivät rajoitukset normaaleina ja sallittuina osina jokaisen yrittäjän todellisuutta riippumatta tämän sukupuolesta. Vaikka toimintaa rajoittavat tekijät siirtävät yrittäjän kauemmaksi etenkin teknisen diskurssin mukaista ihanneyrittäjän kategoriaan, ne eivät tee yrittäjää realiteetidiskurssissa kuitenkaan sen huonompaa yrittäjää. Realiteetidiskurssia voikin pitää jonkin asteisena tasapainoiluna miesten ja naisten ylläpitämän yrittäjyyden välillä.

Tätä tasapainoilua vahvistaa vielä se, että kun teknisessä ja ihannediskurssissa yrityksen perustamisen nähdään tapahtuvan vaivattomasti, tuodaan realiteetidiskurssissa esille siihen liittyvät mahdolliset ongelmat. Ideaalitulannetta oman yrityksen perustamisesta ei välttämättä edes ole, kuten otteesta 44 ilmenee. Vastaavasti otteessa 45 tulee esille, että myös teknisen alan yrityksen perustaminen voi olla ongelmallista, vaikkei tämä ole mahdollista teknisen diskurssin mukaan. Myös miesyrittäjä voi kohdata vaikeuksia omassa yritystoiminnassaan.

OTE 44

Hanna haaveili yrityksen perustamisesta jo opiskeluaikoina ja toteaa jälkiviisaasti, että yrittäjyyttä olisi voinut opiskella sivuaineena. – Minä tulin opetelleeksi itse. Yrityksen perustaminen ei ollutkaan aivan helppoa. Siihen liittyy tällä alalla monenlaista koukeroa: on luvanhakua lääninhallitukselta, potilasasiamiehen nimeämistä, sen selvittämistä, mitkä palvelut ovat arvonlisäverollisia ja mitkä eivät, Hanna listaa. – Ala on vielä niin huonosti tunnettu, ettei viranomaisillakaan ollut antaa valmiita neuvoja joka tilanteeseen. (Kuopion yliopistolehti 4/2006, 18)

OTE 45

Teknologia- ja osaamis pohjaisen yritystoiminnan aloittamisessa ja tuotteiden menestyksekkäässä markkinoille saattamisessa kyse on kaikkiaan haastavasta prosessista. Yritystoimintaa aloittelevien, esimerkiksi teknisen erityisalueen asiantuntijoiden, ei voida olettaa osaavan liiketoiminnan eri osa-alueita, ainakaan heti alkuun, ja uuden innovaation markkinointi ja tuotteistus on haastava tehtävä kenelle tahansa. (Anturi 3/2005, 35)

Yrittäjyyttä rajoittavien tekijöiden lisäksi realiteetidiskurssissa tuodaan kuitenkin esille myös yrittäjyyden hyviä puolia. Yrittäjänä toimiminen nähdään silti vain yhtenä työllistymisvaihtoehtona muiden mahdollisuuksien joukossa. Yrittäjyyskasvatukselle realiteetidiskurssi antaa merkityksen

toimia kannustavana tekijänä niille, jotka ovat aidosti kiinnostuneita yrittäjyydestä, mutta ei pidä sitä koko kansakuntaa ohjaavana toimintana. Yrittäjyyttä ei aseteta toimintatavaksi, joka sopisi kaikille tai jota tulisi toteuttaa kaikessa työelämässä. Sitä ei nähdä realiteetidiskurssissa yleisesti tavoiteltavaksi työllistymisen keinoksi, sillä kaikki eivät välttämättä halua yrittäjiksi tai heillä ei ole siihen vaadittavia valmiuksia. Yksilön voi siten katsoa saavan vapauden valita, haluaako hän toimia yrittäjämäisesti vai ei. Tämä tulee hyvin ilmi otteessa 46. Yrittäjyys ei saa siinä teknisen ja ihanne-diskurssin tavoin ylikorostunutta asemaa yhteiskunnan ja kaikkien yksilöiden hyvinvoinnin takaajana. Lisäksi se nähdään lähinnä ulkoisena yrittäjyytenä. Yritystoiminnan tavoitteet eivät ole realiteetidiskurssissa välttämättä kasvaa ja kansainvälistyä, vaan yritys voi olla pieni, vain yrittäjän itsensä työllistävä.

OTE 46

Oikealla tavalla harjoitettu yrittäjyyskasvatus antaa Ristimäen näkemyksen mukaan oikeanlaisen käsityksen yrittäjyyden luonteesta. Kun yrittäjyydestä riisutaan ongelmallisimpia sankaruuden elementtejä pois, niin nuorilla on valintatilanteen eteen tullessa välineet valita itsensä kannalta parhaalla mahdollisella tavalla – varsinkin kun heillä itsellään on tietoa yrittäjyydestä. (...) Ja jos joku yrittäjyyskasvatuksen menetelmällä päätyy tulokseen, ettei ryhdy yrittäjäksi, niin yrittäjyyskasvatus on onnistunut. Silloin yrittäjäksi ei ryhdy sellaisia ihmisiä, jotka eivät siihen halua, eivätkä kykene, Ristimäki päättää. (Vaasan yliopistolehti 5/2004, 65)

5.5.1 Realiteetidiskurssia tukevat retoriset keinot

Realiteetidiskurssissa voi havaita monia retorisia keinoja ja siten jonkun tietyn vallitsevan tavan nimeäminen on hankalaa. Yhtenä keinona vedotaan esimerkiksi puhujasta riippumattomiin tosiasioihin, jolloin ne on yksinkertaisesti vain hyväksyttävä (ks. Juhila 1993, 163–164). Tämän kaltainen faktuaalistava argumentaatio on tyypillistä juuri tieteellisissä teksteissä. Siinä tutkijan rooli häivytetään tutkimusprosessissa, jolloin aineisto ikään kuin vääjäämättä tuottaa tietyt tulokset ja toimijan rooli ja vastuu asioiden kulusta syrjäytyy. (Jokinen 1999b, 140.). Tutkimusaineistoon kuuluvissa tutkijoiden kirjoittamissa artikkeleissa yrittäjyyttä tukevat asiat esitetään osin siten, ettei tutkija voi niihin itse juuri vaikuttaa. Otteessa 47 kirjoittaja esimerkiksi esittää asiat tosiasioina, joissa yrittäjyyteen vaikuttavina toimijoina ovat hänestä riippumattomat tekijät, *alueen taloudellinen ja sosiaalinen ympäristö sekä paikalliset resurssit*. Samalla kun asiat esitetään tutkijasta riippumattomina tosiasioina, ne esitetään myös yrittäjästä riippumattomina. Silti ne sitovat yrittäjän huomioimaan ne omassa toiminnassaan.

OTE 47

Pohjalaisen yrittäjyyden synnyn ja kehityksen taustalla ovat siis alueen taloudellinen ja sosiaalinen ympäristö. Niihin molempiin vaikuttavat sekä alueen historia että nykyinen kansallinen ja kansainvälinen tilanne. Myös paikalliset resurssit muovaavat toimintaympäristöä yrittäjyydelle edulliseksi tai epäedulliseksi. Alueen taitopohja vaikuttaa hyvin vahvasti siihen, mille alalle toimialakehittymä syntyy. (Vaasan yliopistolehti 3/2002, 68)

Puhuttaessa asioista, tapahtumista ja ihmisistä luodaan koko ajan kategorioita. Kategorioita voidaan tutkia monesta eri näkökulmasta, kuten siitä, kuinka tiettyjä kategorioita on synnytetty ja tuomalla samalla esille niiden alkuperä. Toisaalta voidaan tarkastella niiden sisältöjä ja rajoja. Kolmas tapa on tutkia kategorioiden käyttöä eri tilanteissa. Kun asioita tai tapahtumia kategorisoidaan, palvelevat erilaiset kategoriat erilaisten funktioiden toteutumista kuten oikeuttamista tai kritisoimista. (Jokinen 1999b, 141–142.) Oteessa 48 puretaan perinteistä yrittäjien kategoriaa, jossa yrittäjät on nähty yhtenäisenä ryhmänä tuomalla esille heidän yksilölliset piirteensä. Yrittäjän erilainen kategorisointi johdattaa erilaisen toiminnan oikeuttamiseen. Tällöin yrittäjän ei tarvitse seurata vain tietynlaista yrittäjäuraa omassa toiminnassaan.

OTE 48

Yrittäjät eivät ole homogeeninen, yhtenäinen ryhmä. Yrittäjien tarinat heijastelevat yksilöllisiä yrittäjäpolkuja ja tarinoissa mm. kyseenalaistetaan monia yleisesti hyväksytyjä ”totuuksia” yrittäjyydestä, esimerkiksi yrittäjäksi ryhtymisen motiiveista tai yrittäjän arkipäivästä. Yrittäjät tulkitsevat elämäntilanteita, yrittäjäuraa ja yrityksen tapahtumia omasta henkilökohtaisesta näkökulmastaan pyrkien liittämään uudet tapahtumat mielekkäällä tavalla osaksi omaa yrittäjätarinaansa ja tulevaisuutta. Näin negatiivisetkin kokemukset, esimerkiksi taloudelliset vaikeudet, voivat jälkikäteen tarkasteltuna olla oman yrittäjyyden kehittymisen kannalta keskeisiä oppimiskokemuksia. (Mercurius 2/2003, 62)

Väitteen vakuuttavuutta voidaan lisätä varautumalla oletettuun vasta-argumenttiin (ks. Jokinen 1999b, 154–155). Tällöin oma argumentti pyritään jo etukäteen suojaamaan mahdolliselta vastaväitteeltä, jolloin toiselta osapuolelta viedään mahdollisuus käyttää kyseistä argumenttia. Oteessa 49 puhuja toteaaakin heti alkuun, ettei kaikkia ihmisiä voi *toki* vaatia toimimaan yrittäjinä ja

että normaali palkkatyö on *luonnollisesti* hyväksyttävää, mutta yrittäjyys tulisi *kuitenkin* nähdä potentiaalisena vaihtoehtona sitä parhaiten tukevissa tilanteissa.

OTE 49

Kun puhutaan yliopistolähtöisestä yritystoiminnasta, tavoitteena ei toki voi olla se, että kaikista tutkijoista ja opiskelijoista pyritään tekemään yrittäjiä. On luonnollista, että valmistuvista opiskelijoista pääosa siirtyy työskentelemään teollisuuteen ja tutkijat tekevät uraa yliopistolla. Osassa tutkimustuloksia ja opinnoissa syntyviä aineistoja on kuitenkin potentiaalia, jota voitaisiin hyödyntää nykyistä enemmän myös yritystoiminnan muodossa. (Anturi 3/2005, 35)

Kuten kaikissa edellä käsitellyissä diskursseissa, myös realiteettidiskurssissa hyödynnetään metaforia yhtenä retorisenä tehostekeinona. Metaforien retorinen voima piilee siinä, että ne voivat onnistuessaan luoda tehokkaasti halutun kaltaisia konnotaatioita ilman monimutkaista argumentaatiota (Jokinen 1999b, 149). Otteesta 50 löytyy useita metaforia. Esimerkiksi yrittäjyyskasvatusta ei voi toteuttaa harkitsematta eli toimimatta *kieli keskellä suuta* vaikka julkinen keskustelu vaatii eli *peräänkuuluttaa* liiketaloudellista opetusta. Muuten yrittäjyyskasvatuksen saavuttamat tulokset voivat olla tavoiteltua *karumpia*. Yrittäjyyskasvatukselle asetettujen tavoitteiden tulee olla oikeanlaiset ja ne tulee esittää opettajille oikealla tavalla, eikä vain auktoriteettimaisesti *mennä sanomaan*. Lisäksi opettajien kohtaamat oppilaat esitetään konkreettisina hahmoina, *Mattina ja Maijana*, joita kuka tahansa lukijan lähipiiriin kuuluva nuori voisi edustaa.

OTE 50

Yrittäjyyskasvatuksessakin täytyy kuitenkin olla kieli keskellä suuta. Erityisesti julkisessa keskustelussa peräänkuulutetaan voimakkaasti liiketaloustieteellistä opetusta kaikille kouluasteille. Ja toisaalta korostetaan, että yrittäjyyskasvatuksen tehtävänä on yritysten määrän lisääminen. Ristimäki pitää näitä tavoitteita sinänsä mainioina, mutta huomauttaa, että hyvästä tarkoituksesta huolimatta tulos voi olla tavoiteltua karumpi. Ristimäki pelkää, että jos opettajille mennään sanomaan yrittäjyyskasvatuksen tärkeimpänä tavoitteena olevan yritysten määrän lisääminen, niin yksikään opettaja ei asiasta innostu. Yksinkertaisesti siitä syystä, että jokaisen opettajan työ kohdistuu aina yksilöön, Mattiin ja Maijaan. (Vaasan yliopistolehti 5/2004, 65)

5.5.2 Mitä seurauksia realiteetidiskurssilla voi olla?

Realiteetidiskurssi antaa yrittäjyydelle merkityksen yhtenä mahdollisena tapana työllistyä, mutta ei näe sitä koko kansakunnan toiminnan tavoitteena. Yrittäjyys nähdään sopivana vain siitä aidosti kiinnostuneille opiskelijoille ja työntekijöille. Silti myös ei-yrittäjämäinen toiminta on hyväksyttävää. Tekniselle ja ihannediskurssille tyypillinen tapa kuvata yrittäjää sankaritarinan kautta ei toteudu realiteetidiskurssissa. Nyt yrittäjä nähdään enempi tavallisena ihmisenä, jonka elämään kuuluu muitakin tekijöitä, jotka osaltaan vaikuttavat yksilön yrittäjänä olemiseen jopa sitä rajoittaen. Realiteetidiskurssin voisikin katsoa tukevan etenkin naispuolisten yksilöiden yrittäjyyttä. Heidän voisi kuvitella kokevan realiteetidiskurssin paremmin itselleen sopivaksi esimerkiksi teknisen diskurssin sijaan sen puhuessa lähinnä miespuolisista, teknisen alan kasvuhakuisista yrittäjistä, joiden toiminnassa yrittäjyys on keskiössä. Hyrsky (2006b) toteaaakin, että aikaisemmassa tutkimuksessa on todettu naisyrittäjien onnistumisen tunteiden liittyvän miehiä enempi työttyytyväisyyteen, perheeseen ja hyvään elämään, ei yksinomaan taloudelliseen menestykseen. Koska naisyrittäjien suhde yrittäjyyteen on rakentunut sosiaalisesti, on myös naisten todellisuus erilainen kuin miesten. Naisyrittäjien identiteettiä ei siten voida muodostaa erillään muista toimijoista. (Hyrsky 2006b, 249–250.) Realiteetidiskurssi huomioi juuri nämä muut toimijat ja tukee siten naisyrittäjien yrittäjyyskuvaa.

Realiteetidiskurssi antaakin realistisen kuvan yrittäjyydestä sen nähdessä yrittäjyyden vain yhdeksi osaksi yksilön elämää. Tuomalla esille myös muita tekijöitä, jotka kukin joutuu omassa toiminnassaan huomioimaan, voisi sen kuvitella ohjaavan yksilöt pohtimaan tarkemmin omia motiivejaan ja valmiuksiaan toimia yrittäjänä. Se ei siten johda harhaan turhan innostavalla tai sinisilmäisellä yrittäjyyden merkityksellä. Olematta teknisen tai ihannediskurssin tavoin liian optimistinen, realiteetidiskurssi antaa yksilölle oikeuden myös epäonnistua omassa yrittäjyydessään. Kun yrittäjyyttä ei nähdä enää vain sankarillisena toimintana, jossa epäonnistuminen ei ole sallittua, voi sen kuvitella antavan yksilölle mahdollisuuden kokeilla yrittäjyyttä, vaikka menestyminen ei olisikaan vielä varmaa. Oteessa 51 tämä tulee hyvin esille juuri teknisen alan yritystoiminnassa. Realiteetidiskurssin voikin katsoa tukevan myös niitä, jotka ovat jo kohdanneet haasteita omassa yritystoiminnassaan. Kun yksilö huomaa, ettei ole ainoa vaikeuksiin joutunut yrittäjä, voisi sen olettaa auttavan pääsemään tilanteesta eteenpäin.

OTE 51

Uuden innovaation matka keksijän päästä kaupan hyllylle on pitkä. Limma ei edes yritä sanoa, mikä on ollut polun raskain mäki.

– Perustamishetki on tietysti kriittinen. Tarvitaan ihmisiä, jotka pystyvät irtautumaan sen hetkisestä tilanteestaan ja lähtemään yrittämiseen. Sen jälkeen iso asia on alkuvaiheen rahoituksen saaminen, varsinkin tällaisessa yrityksessä, jossa tehdään hirveästi työtä ennen kuin ensimmäisen laskun pystyy lähettämään.

Tuotekehityksessä suurin haaste on pitää langat hallitusti käsissä. Esimerkkinä Limma kertoo vaiheen, jossa yhtä aikaa kehitettiin muotoilua, mekaniikkaa, elektroniikkaa, sulautettua ohjelmistoa, PC-ohjelmaa ja tuotantoasioita. Kun kaikilla osa-alueilla on eri kumppanit, pitää olla tarkka, ettei tallaa omia varpaitaan. (Aktuumi 1/2005, 28)

Realiteetidiskurssin mukaan yrittäjyyskasvatus on varsin rajallista toimintaa, eikä siten aseta sille ihannediskurssin mukaisia kaikkia kansalaisia koskevia tavoitteita. Realiteetidiskurssin tukeman yrittäjyyskasvatuksen voisikin katsoa helpottavan yrittäjyyskasvatuksen opettajia. Kun yrittäjyyskasvatuksen kohteeksi ei aseteta enää koko opiskelijakuntaa, eivät sille asetetut tavoitteet tunnu täysin mahdottomilta saavuttaa. Kun kasvatuksen kohteena on aidosti yrittäjyydestä kiinnostuneita opiskelijoita, on heidän kannustaminen kohti yrittäjyyttä varmasti mielekkäämpää myös heidän ohjaajilleen. Toisaalta jos joku ei yrittäjyyskasvatukseenkaan jälkeen tunne valmiuksia ryhtyä yrittäjäksi, voi opettaja silti tuntea itsensä ainakin osin onnistuneeksi; kaikkia yksilöitä yrittäjyys ei välttämättä vain kiinnosta.

6 TULOSTEN TARKASTELUA

6.1 Johtopäätökset ja jatkotutkimusaiheita

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli tarkastella, millaisena yrittäjyys näyttäytyy yliopistojen sidosryhmälehdissä ja millä retorisilla keinoilla sen saamia eri merkityksiä tuetaan. Lisäksi pohdin, mitä mahdollisia seurauksia löydetyillä diskursseilla voisi olla yliopistojen opiskelijoiden suhtautumisessa yrittäjyyteen. Muodostin tutkimusaineistosta neljä yrittäjyyden diskurssia, jotka nimesin tekniseksi, tieteelliseksi, ihanne- ja realiteetidiskurssiksi niissä kussakin erityisesti korostuneiden merkitysten perusteella. Diskurssianalyttisen tutkimuksen tuloksia ei voi suoraan viivaisesti yleistää aineiston ulkopuolelle (Juhila & Suoninen 1999, 234–236). Siten tämän tutkimuksen tuloksista ei voi tehdä yleispäteviä päätelmiä yliopistojen yrittäjyyttä koskevistä

näkemyksistä. Yliopistojen sidosryhmälehdetkin voi nähdä vain yhtenä areenana, jolla yliopistojen ylläpitämä kuva yrittäjyydestä määrittyy. Se ei kuitenkaan tarkoita, että tulokset tai tulkinnat olisivat vääriä. Ne ovat päteviä ja johdonmukaisia juuri tämän kyseisen aineiston ja metodisen näkökulman puitteissa.

Tutkimustulosten perusteella voidaan todeta, etteivät yliopistot anna yrittäjyydelle vain yhtä, yhteisesti jaettua merkitystä, vaan siitä puhutaan monin eri tavoin. Silti kaikkein selvimmin ja laajimmin esille nousi ihannediskurssi, jota kaikki tutkimusaineistossa mukana olleet yliopistot tukivat. Jotkut yliopistot mielsivät yrittäjyyden hyvin selvästi juuri ihannediskurssin merkitysten mukaisesti joidenkin toisten vasta varovasti todeten sen kannatettavuuden. Yliopistojen voi siten katsoa ainakin osin sisäistäneen Suomessa vallitsevan yhteiskunnallisen keskustelun, jossa yrittäjyyden tukeminen nähdään myös yhdeksi yliopistojen tehtäväksi. Joidenkin yliopistojen osalta sisäistämisen voi katsoa olevan kuitenkin vielä alkuvaiheessa, jolloin asioista puhutaan enempi pitäisi-puhetavalla kuin niitä kriittisesti arvioiden tai erilaisia toimintavaihtoehtoja kehitellen.

Tässä tutkimuksessa löydettyjen yrittäjyyden diskurssien välillä pystyi havaitsemaan selkeitä eroja. Myös yliopistojen välillä saattoi havaita joitakin eroja niiden tukemien diskurssien perusteella, mutta silti yksikään ei keskittynyt tukemaan vain jotain tiettyä puhetapaa. Siksi tarkka yliopistokohtainen selvitys kunkin yliopiston eniten käyttämistä diskurssista tuntui mahdottomalta. Lisäksi tätä hankaloitti tutkimusaineiston koostumus. Joidenkin yliopistojen sidosryhmälehdistä aineistoon kuului vain yksi artikkeli, joten niiden perusteella yliopistokohtaiset arviot olisivat pelkkää arvailua. Paasio (2005) on tehnyt tarkemman tutkimuksen yrittäjyyden asemasta, sen saamista tulkinnoista, rooleista, edistämisestä sekä yrittäjyyden eri muodoista ja tulevaisuuden kehityssuunnista Suomen eri yliopistoissa. Yliopistokohtaisia tuloksia siis löytyy, vaikkei diskurssianalyttisessä muodossa. Tämän tutkimuksen tuloksista oli kiinnostavaa havaita yliopistojen eri tavat määrittellä yliopistojen opiskelijat mahdollisina yrittäjinä. Sidosryhmälehtien yhdeksi tehtäväksi yliopistojen virallisina äänenkannattajina voi olettaa myös opiskelijoiden ohjaamisen työllistymiseen liittyvissä asioissa. Siten myös yrittäjyydestä käytetyt diskurssit vaikuttavat osaltaan siihen, miten potentiaalisena vaihtoehtona opiskelijat yrittäjyyttä pitävät.

Tekninen diskurssi puhuu yrittäjyydestä korostaen siihen liitettyjä positiivisia piirteitä. Yrittäjyyden merkitys rakentuu pitkälti sen tuoman vapauden kautta, jonka mukaan yksilöllä on vapaus päättää omista asioista. Yrittäjä poikkeaa muista ihmisistä seikkailunhalullaan ja sallitulla ”hulluudella”, jolloin kaikkia kansalaisia ei pidetä potentiaalisina yrittäjinä. Etenkin teknisten yliopistojen

opiskelijat nähdään omaavan yrityksen perustamiseen vaadittavat tiedot ja taidot. Yrittäjyys on teknisen diskurssin mukaan ennen kaikkea ulkoista yrittäjyyttä. Tieteellisessä diskurssissa sen sijaan yrittäjyyttä tarkastellaan hyvin kriittisesti, eikä sitä pidetä yhteensopivana yliopistojen kanssa. Yrittäjyyden nähdään pohjautuvan tieteellisen ajattelun kanssa vastakkaisiin arvoihin. Sen koetaan lisäksi vaativan sellaista osaamista, jonka voi hankkia vain palkkatyötä tekemällä. Siten yliopistosta vastavalmistuneiden ei katsota omaavan yrittäjyyden edellyttämiä valmiuksia. Tieteellisessä diskurssissa yrittäjyydestä puhutaan osin pelokkaaseen sävyyn, jolloin puhuja jo valmiiksi sulkee itsensä pois yrittäjänä olemisesta. Ihannediskurssi puolestaan tukee yrittäjyyttä ja yrittäjyyden edistäminen nähdään erääksi yliopistojen keskeisistä tehtävistä. Yrittäjänä toimimiselle ei aseteta mitään yksilöiden ominaisuuksiin tai valmiuksiin sidottuja vaatimuksia, vaan universaalien yrittäjämäisyyden nähdään koskevan kaikkia kansalaisia, myös yliopistojen opiskelijoita. Yrittäjyys määrittyy tässä diskurssissa sisäiseksi yrittäjyydeksi sen ollessa tarpeen myös normaalissa palkkatyössä. Realiteettidiskurssi on ainoa tässä tutkimuksessa löydettyistä diskursseista, joka tuo esille yrittäjyyttä rajoittavia tekijöitä ja joka näkee yrittäjän olevan sidoksissa häntä ympäröivään todellisuuteen. Yrittäjyys nähdään yhtenä tasavertaisena mahdollisuutena työllistyä muiden mahdollisuuksien joukossa. Yrittäjyys on nyt lähinnä ulkoista yrittäjyyttä. Kaikkien yksilöiden ei katsota olevan tarpeen ryhtyä yrittäjäksi. Realiteettidiskurssissa yksilölle annetaan vapaus valita, ryhtyäkö yrittäjäksi vai ei.

Vaikka löytämäni yrittäjyyden eri diskurssit erottuvat toisistaan selvästi, voi niiden väliltä löytää yhteisiäkin piirteitä. Yrittäjä asettuu eri diskursseista esimerkiksi osin samoihin subjektipositioihin. Tekninen ja ihannediskurssi asettavat yrittäjät sellaiseen subjektipositioon, jossa toimintaa rajoittavia tekijöitä ei juuri ole. Kummassakin diskurssissa se on eräänlainen perusoletus kaikelle yrittäjämäiselle toiminnalle, jolloin yrittäjyydessä onnistuminen on kiinni vain yksilöstä itsestään, ei tätä ympäröivästä todellisuudesta. Tieteellinen ja realiteettidiskurssi puolestaan asettavat yrittäjän subjektipositioon, jossa tämän toimintamahdollisuudet ovat rajalliset. Syyt tähän kuitenkin eroavat toisistaan. Tieteellisessä diskurssissa yrittäjän subjektipositiota määrittää ajatus yksilön omista kyvyistä toimia yrittäjänä. Niiden rajallisuus rajaa myös mahdollisuuksia yrittäjyydessä onnistumisessa. Realiteettidiskurssi puolestaan näkee subjektiposition määrittävän suhteessa yrittäjää ympäröivään todellisuuteen, jolloin sitä ei liitetä yksilön omiin taitoihin ja tietoihin. Erilaiset subjektipositioiden määritelmät saavatkin aikaa erilaisia seurauksia siinä, mikä toiminta nähdään ratkaisuna rajallisiin toimintamahdollisuuksiin, yksilön oman toiminnan muuttaminen vai laajemman toimintakentän huomioiminen.

Yrittäjyyskasvatuksen diskurssien tutkiminen oli yksi osa ensimmäistä tutkimuskysymystä. Yrittäjyyskasvatuksen saamien merkitysten määrittelyä vaikeutti kuitenkin se, että siitä kirjoitetaan vielä varsin vähän yliopistojen sidosryhmälehdissä. Siten päätelmien tekeminenkin oli vaikeaa. Tämän tutkimuksen aineiston perusteella voi todeta, ettei sitä juuri tueta teknisessä ja tieteellisessä diskurssissa, mutta niiden taustalla olevat syyt eroavat jälleen toisistaan. Teknisessä diskurssissa yrittäjä asetetaan jo valmiiksi ihanneyrittäjän kategoriaan, jonka ei siten katsota tarvitsevan ulkopuolista ohjausta ja apua omaan yrittäjyyteensä. Tieteellisessä diskurssissa yrittäjyyden merkitys on taasen kielteinen, ei-toivottu, jolloin myöskään sen edistämistä ei katsota tarpeelliseksi. Ihanne-diskurssissa yrittäjyyskasvatuksella nähdään olevan keskeinen asema yliopistoissa. Tässä diskurssissa vallitseva puhetapa yrittäjyyskasvatuksesta lähenteleekin hegemonista diskurssia, joka otetaan vastaan kulttuurisena itsestäänselvyytenä sitä kyseenalaistamatta. Realiteettidiskurssi asettaa yrittäjyyskasvatuksen osin samaan asemaan yrittäjyyden kanssa nähden sen vain yhtenä vaihtoehtona muiden joukossa ja sopivan vain yrittäjyyttä todellisesti harkitseville.

Tutkimusaineistoon kuuluvia artikkeleita ovat kirjoittaneet pääasiassa kunkin yliopiston viestintäyksikössä työskentelevät toimittajat, mutta artikkelin aiheesta riippuen myös muu yliopiston henkilökunta tai ulkopuoliset tahot. Yksi tähän tutkimukseen sopinut lähestymistapa olisi ollut syventyä tarkemmin artikkeleiden kirjoittajiin ja pohtia heidän yliopistollisen asemansa vaikutuksia heidän ylläpitämiin diskursseihin. Eri tieteenalojen edustajien voisi esimerkiksi olettaa tukevan toisistaan poikkeavia yrittäjyyden merkityksiä. Samoin viestintäyksiköitä edustavien toimittajien kirjoituksia olisi voinut heijastella yliopistojen mahdollisiin strategiatason julkaisuihin ja tutkia, miten ne tukevat toisiaan. En kuitenkaan katsonut voivani paneutua kumpaankaan lyhyitä huomioita lukuun ottamatta, koska se olisi paisuttanut pro graduani. Nyt keskeisin mielenkiintoni oli selvittää yleisesti löydettäviä yliopistojen tuottamia yrittäjyyden diskursseja.

Tätä tutkimusta tehdessä se alkoikin tuntua hyvältä perustalta monelle jatkotutkimukselle. Artikkeleiden kirjoittajiin perehtymisen lisäksi olisi kiinnostavaa tutkia tarkemmin muun muassa yliopistojen tuottamien yrittäjyyden diskurssien sukupuolittuneisuutta. Nyt sekini jäi vaille sen tarkempaa analyysia vain lyhyiden huomioiden muodossa. Kuitenkin esimerkiksi teknisen diskurssin saattoi havaita yhtyvän melko hyvin Komulaisen (2004) oppikirjoista löytämiin yrittäjyyden diskursseihin, joissa naisyrittäjiä on kuvattu ihmissuhteiden, huolenpidon ja viihtyvyyden kontekstissa miesyrittäjien edustaessa rationaaliseen päätöksentekoon, innovatiivisuuteen, dynaamisuuteen ja riskinottoon kykeneviä kansalaisia. Komulaisen löytämissä diskursseissa siten osin luodaan ja ylläpidetään kahtiajakoa riskejä ottavien, innovatiivisten miesten ja ihmissuhteisiin

suuntautuvien ja riskinottoa karttavien naisten välille.

Yliopistojen tuottamien yrittäjyyden merkitysten sukupuolittuminen olisi tärkeä tutkimuksen aihe, koska esimerkiksi Tampereen yliopistoon vuoden 2007 opiskelijavalinnoissa hyväksytyjen määrästä jo 70 prosenttia oli naisia. (ks. www.uta.fi/ajankohtaista/yliopistouutiset/0707/1707.html.) Siten yliopistojen tulisi tiedostaa ylläpitämiensä, näennäisesti sukupuolineutraalien yrittäjyyden diskurssien mahdollinen olemassa olo ja niiden seuraukset. Kasvatustieteellisestä näkökulmasta aihe on mielestäni tärkeä, jos halutaan varmistaa esimerkiksi yrittäjyyskasvatukselle asetettujen tavoitteiden saavuttaminen. Kasvatuksen onnistumiseen vaikuttavat osaltaan siinä käytetyt diskurssit ja yksilöiden mahdollisuus samaistua niihin. Jos yrittäjyydestä puhutaan kasvatuksen saralla yhdistämällä se edelleen maskuliinisiin merkityksiin, kokevat naispuoliset opiskelijat ne helposti itselleen vieraiksi ja tuskin kovinkaan kannustaviksi. Lisäperusteena kyseisensä tutkimukselle on mielestäni se, että Kyrön (2004, 157) mukaan erityisesti kasvatustieteen traditioista nousevaa yrittäjyyden tutkimusta on tehty vielä varsin vähän ja se on ollut pirstaleista. Uusia tutkimuksen aiheita olisi siis helppo kehittää lisää.

Yrittäjyyttä kartoittanut tutkimus on myös Komulaisen (2004) mukaan ollut perinteisesti taloustieteellistä ja epäsensitiivistä erilaisille yhteiskunnallisille eroille. Keskittyessään talouteen ja liberalistiseen yksilöön, on tutkimustraditio olettanut toimijoiden olevan keskiluokkaisia miehiä ja siten vain miehinen maailma on otettu huomioon. Se on muodostanut normin, jonka kautta naiset ja naisiksi assosioidut piirteet on suljettu pois menestyvän yrittäjän ideaaleista. (Komulainen 2004, 551.) Naisyrittäjyyttä on alettu tutkimaan tarkemmin vasta 1990-luvulla, joten aiheesta löytyisi varmasti vielä paljon tutkittavaa. Suomalaisessa yhteiskunnassa työetiikkaan perustuvassa sukupuolten järjestyksessä naiseuden sisältöä on historiallisesti määrittänyt työ ja äitiys (Kinnunen & Korvajärvi 1996, 14). Normaali palkkatyö on ollut siten jo pitkään osa naisen elämää. Eroa nais- ja miesyrittäjyyden subjektipositivien välille on luonutkin se, että yrittäjänä toimimisen katsotaan olevan vapauttavaa perinteiseen palkkatyöhön verrattuna ja siten painotukseltaan maskuliininen. Yrittäjyyden saama keskeinen olemus on perinteisesti liittynyt juuri vapaan yksilön oikeuteen luoda oma todellisuus. (Hyrsky 2006b, 248.) Siten olisi tärkeä kysyä, mikä on naisen käsitys vapaudesta luoda oma todellisuus yrittäjänä.

6.2 Yrittäjyyden kontekstuaalisuus

Pyrin seuraavaksi suhteuttamaan löytämiäni diskursseja laajempaan suomalaiseen poliittiseen ja kasvatukselliseen keskusteluun. Diskurssianalyttisen tutkimuksen tuloksia voidaan Juhilan (1999, 174) mukaan suhteuttaa osaksi eräänlaista kulttuurista keskustelujen virtaa vertaamalla niitä muihin teksteihin ja diskursseihin. Kunakin hetkenä on ilmassa lukemattomia erilaisia diskursseja, joista kukin esittää oman versionsa sosiaalisesta todellisuudesta. Versiot eivät synny itseriitteisesti, vaan diskurssit rakentuvat aina suhteessa muihin diskursseihin. Samaa ilmiötä voi siten määrittää useampi eri diskurssi. (Mills 1997, 33.) Yrittäjyyden merkityksen kasvun voikin katsoa liittyvän sekä laajaan yhteiskunnalliseen keskusteluun että työmarkkinoiden ja palkkatyön muutoksiin, jolloin yrittäjyydestä on tullut kiinnostavaa eri diskurssien näkökulmasta. Yrittäjyysdiskurssista on tullut työllisyysdiskurssia, elinkeinopoliittista diskurssia, liiketaloustieteellistä diskurssia ja nykyään myös kasvatustieteellistä diskurssia tukeva puhetapa.

Kunkin löytämäni diskurssin tarkastelu laajemmassa poliittisessä kontekstissa on kiinnostavaa. Teknisen diskurssin voi esimerkiksi havaita olevan sidoksissa tällä hetkellä vahvasti hallitsevaan julkiseen keskusteluun, jossa yrittäjyyden ja etenkin teknologiaan painottuvan yrittäjyyden edistäminen on keskeistä. Teknisessä diskurssissa yrittäjyyden merkityksellistämisen tavat ovat yhtäläisiä yrittäjyyttä edistämään pyrkivän julkisen sektorin toiminnan kanssa. Esimerkiksi kauppa- ja teollisuusministeriön julkaisemassa vuoden 2006 Yrittäjyyskatsauksessa yrittäjyys liitetään korkean koulutustason lisäksi

(...) innovatiivisiin kasvuyrityksiin, joissa sovelletaan uusinta teknologiaa, hyödynnetään edistyksellisiä liiketoimintamalleja sekä panostetaan mm. laaja-alaiseen kehitystoimintaan. (...) Talouskasvun kannalta olisi kuitenkin parasta, jos yrittäjiksi valikoituisivat ne, joilla on a) kyky luoda ja tunnistaa innovatiivisia liiketoimintamahdollisuuksia, b) valmius ottaa riskejä ja kohdata kilpailua, c) kykyä johtaa työntekijöitä ja koordinoita taloudellista toimintaa sekä d) luoda ja hyödyntää uutta tietoa. (Hyrsky 2006a, 72.)

Teknisen diskurssin voi ajatella saaneen perustelunsa olemassa ololleen juuri yllämainitun kaltaisista julkisen sektorin julkaisuista, joissa teknisen alan yrittäjyys nähdään tärkeäksi. Siten tekninen diskurssi ylläpitää ja uusintaa yhteiskunnan kannalta tärkeänä pidettyä eetosta talouden tehokkaasta toiminnasta juuri teknologiaan keskittyvän yrittäjyyden kautta. Myös ihannediskurssilla voi havaita

olevan yhtäläisyyksiä yllämainitun kaltaiseen keskusteluun sen nähdessä yrittäjyyden korostuneen positiivisena asiana ja tärkeänä niin yksilön kuin koko kansantalouden kannalta. Kuten jo aikaisemmin todettiin, osoittavat yliopistot ihannediskurssia käyttäessään sisäistäneensä niille annetut tehtävät tukea yrittäjyyttä. Tavoitteiden realistisuutta tai yliopistojen mahdollisuuksia toimia ehdotetuilla tavoilla ei kuitenkaan pohdita. Tutkimusaineistoon kuuluvia artikkeleita lukiessa huomasikin ihannediskurssin merkityksellistämisen tapojen kumpuavan lisäksi tutkimuksen johdannossa mainitusta opetusministeriön laatimasta yrittäjyyskasvatuksen toimenpideohjelmasta. Muutamassa tutkimusaineiston artikkelissa kyseistä julkaisua olikin lainattu suoraa osaksi tekstiä.

Tieteellinen diskurssi ei juuri yhdy valtionhallinnon tuottamiin yrittäjyyden merkityksiin, joten sen kulttuurinen konteksti pohjautuu muualle. Kenties siinä heijastuu yliopistojen tarve säilyttää oma riippumattomuutensa ulkopuolisista tahoista, joita yritys-elämä yhtenä esimerkkinä edustaa. Kaikkein selvimmin siinä korostuu mielestäni yliopistojen halu toimia perinteisen asemansa mukaisesti itsenäisinä tieteenharjoittajina, jolloin asioiden symbolinen käsittely voittaa yrittäjälle tärkeänä pidetyn aktiivisten tapahtumien käsittelyn. Tieteellisessä diskurssissa juuri tieteellisyys erottaa yliopistolliset ajattelu- ja toimintatavat muista tavoista. Yrittäjyys ei ikään kuin mahdu mukaan tieteelliseen kontekstiin sen aseman ollessa ristiriitainen.

Realiteetidiskurssin yhdistäminen osaksi jotain laajempaa suomalaista yhteiskunnallista keskustelua tuntuu vaikealta. Yhtenä syynä on varmaankin ihannediskurssin vahva asema niin yliopistojen sisällä kuin ulkopuolella, jolloin yrittäjän näkeminen tavallisena, rajalliset mahdollisuudet omaavana ihmisenä ei sovi mukaan tähän keskusteluun. Toisaalta juuri naisyrittäjiin kohdistunut huomio ja heidän rajallisten mahdollisuuksien noteeraaminen oikeuttaa realiteetidiskurssin olemassa olon. Yliopistojen realiteetidiskurssin etuna onkin se, että se mieltää kaiken yrittäjyyden, yrittäjän sukupuolesta tai toimialasta riippumatta, mahdollisen onnistumisen tai epäonnistumisen kohteeksi ja ei siten aseta nais- tai miespuolista yrittäjää eriarvoisiin asemiin.

6.3 Loppuarvio

Diskurssianalyysi tuntui ensialkuun haastavalta tutkimusmenetelmältä. Siksi oli mielestäni tärkeä tiedostaa Jokisen, Juhilan ja Suonisen (1993, 28) esille tuoma asia, ettei aineistoa pysty analysoimaan tyhjentävästi, vaan jokainen tutkijan tekemä tulkinta on vain yksi muiden mahdollisten tulkintojen joukossa. Eri tutkijat voivat päätyä erilaisiin tuloksiin riippuen heidän valitsemistaan

lähtökohdista ja painotuksista. Toki kaikki tutkijan tekemät löydöt tulee kyetä perustelemaan uskottavasti. Toisaalta diskurssianalyysin tutkijalle tuoma vapaus herätti pohtimaan kriittisesti tekemiäni löydöksiä ja kyseenalaistamaan niitä. Sitäkin tapahtui, että olin ensin muka löytänyt jonkun selvästi jotain diskurssia kuvaavan ominaisuuden, mutta tarkemmin tekstiin ja kontekstiin tutustuessani totesin löydökseni olleen vailla kunnan perusteluita. Pelkältä tunnepohjalta tehdyt päätelmät eivät kantaneet kauas. Lisäksi havaitsin suorittamieni yrittäjyyskasvatuksen opintojen kummittelevan ajatteluni taustalla. Tutkijan tuottamaan versioon todellisuudesta vaikuttaa aina tutkijan subjektiivinen näkökulma kiinnostuksen kohdistuessa vain tiettyihin seikkoihin muiden jäädessä vaille huomiota. Oma asennoitumiseni yrittäjyyteen vaikutti varmasti tekemiini löydöksiin ja niiden perusteella syntyneisiin pohdintoihin. Vaikken sen johdosta ala muuttamaan tekemiäni löydöksiä, on tulkintojen subjektiivisuuden tiedostaminen silti tärkeää.

Tutkimusaineiston kerääminen vei yllättävän kauan aikaa, koska läpikäytäviä lehtiä oli runsaasti. Onneksi suurin osa niistä löytyi internetistä, joka nopeutti asiaa ainakin siinä, ettei lehtiä tarvinnut erikseen lähteä selaamaan kirjastoon. Oman tutkimuksen kannalta oleellisten asioiden poimiminen diskurssianalyysin laajasta teoriakentästä tuotti myös aluksi vaikeuksia. Lisäksi teoreettinen viitekehys ja tutkimuskysymykset muuttuvat usein tutkimusprosessin aikana. Tämänkin tutkimuksen lopulliset tutkimuskysymykset selkiytyivät vasta melko myöhäisessä vaiheessa. Lisäksi analyysi-prosessi eli ja muuttui tutkimuksen aikana diskurssien alkaessa viimein hahmottua. Diskurssi-analyysin hyvänä puolena voi pitää kuitenkin kriittistä asennoitumista siihen, miten asioista puhutaan. Esimerkiksi kielellisten merkitysten rakentumisprosessin tai eri diskurssien funktioiden tarkastelu toi esille asioita, joihin ei ehkä muuten olisi kiinnittänyt huomiota.

Diskurssianalyysi on luonteeltaan perustutkimusta, jonka arvo on tiedon tuottamisessa eikä niinkään ratkaisujen etsimisessä konkreettisiin ongelmiin (Juhila & Suoninen 1999, 244). Tämän tutkimuksen anti on toivottavasti siinä, että se herättää yliopistot tiedostamaan tuottamiensa yrittäjyyden diskurssien olemassa olon ja niiden mahdolliset seuraukset. Tietoisuus diskursiivisesta kielenkäytöstä lisää usein myös puhujan tai kirjoittajan oman kielenkäytön sensitiivisyyttä ja pakottaa kysymään, mitä kullakin lausumalla tuli tehneeksi ja millaisin seurauksin (Juhila & Suoninen 1999, 244–245). Omalla kohdallani tämä pitää hyvin paikkansa ja se olisi tarpeen myös yliopistojen parissa. Akateemisen yrittäjyyden edistäminen on teema, jota myös yliopistojen tulisi pohtia. Yrittäjyysaikomusten kehittyminen yrittäjyydeksi on pitkä prosessi. Lisäämällä tietoa yrittäjyydestä saadaan aikomukset ryhtyä yrittäjäksi kasvamaan. (Hyrsky 2006b, 248.) Yrittäjyyskasvatus on yksi mahdollinen keino lisätä yksilöiden valmiuksia ryhtyä yrittäjiksi.

Yrittämisen motiivi nousee kuitenkin sisältäpäin ihmisestä itsestään. Yleinen keskustelu vaikuttaa osaltaan yrittäjyyden saamaan kiinnostukseen. Siten myös yliopistojen tulisi miettiä, minkälaisia merkityksiä ne antavat yrittäjyydelle tuottamassaan julkisessa keskustelussaan.

LÄHTEET:

Ahl, Helene. 2002. The making of the female entrepreneur. Jönköping international business school series, no. 015. Jönköping.

Alasuutari, Pertti. 1999. Laadullinen tutkimus. (3. painos.) Tampere: Vastapaino.

Berger, Peter & Luckmann, Thomas. 2002 (1966). Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen. Suom. & toim. Vesa Raiskila. Helsinki: Gaudeamus.

Burr, Vivien. 1998. Overview: Realism, Relativism, Social Constructionism and Discourse. Teoksessa Ian Parker (toim.). Social Constructionism, discourse and realism. London: Sage, 13-25.

Crotty, Michael. 1998. The foundations of social research. London: Sage.

Eriksson, Päivi & Pietiläinen, Tarja. 2001 Yrittäminen ja sukupuolen moniulotteisuus – haaste tutkimukselle ja koulutukselle. Aikuiskasvatus Vol 21 (4), 295–305.

Fairclough, Norman. 1989. Language and power. Singapore: Longman.

Fairclough, Norman. 1992. Discourse and social change. (6 painos.) Cambridge: Polity Press.

Fairclough, Norman. 1997. Miten media puhuu. Suom. Virpi Blom & Kaarina Hazard. Tampere: Vastapaino.

Gibb, Allan. 1998. Educating tomorrow's entrepreneurs. CIPE, Economic Reform Today 4/1998, 32–38. www.cipe.org/publications/ert/e30/E30_10.pdf, luettu 11.12.2006

Heikkinen, Väinö. 1988. Yritteliäisyyteen kasvattamisesta. Käsitteitä ja ajattelutapoja. Teoksessa Pekka Ruohotie & Juhani Honka (toim.). Suomalainen ammattikasvatus. Professori Matti Peltosen juhlakirja. Helsinki: WSOY, 19–27.

Huuskonen, Visa. 1992. Yrittäjäksi ryhtyminen. Teoreettinen viitekehys ja sen koettelu. Turun kauppakorkeakoulun julkaisuja. Sarja A-2:1992. Turku.

Hyrsky, Kimmo. 2006a. Yrittäjyyskatsaus. 2006. Kauppa- ja teollisuusministeriön julkaisuja 28/2006. Helsinki: Kauppa- ja teollisuusministeriö.

Hyrsky, Kimmo. 2006b. Naisyrittäjyyden edistäminen – kasvatusta ja tukea naisten omilla ehdoilla. Teoksessa Paula Kyrö & Anna Ripatti. Yrittäjyyskasvatuksen uusia tuulia. Yrittäjyyskasvatuksen julkaisusarja 4/2006. Hämeenlinna: Tampereen yliopiston kauppakorkeakoulu, 234–255.

Jokinen, Arja. 1999a. Diskurssianalyysin suhde sukulaistraditioihin. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen. Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino, 37–53.

Jokinen, Arja. 1999b. Vakuuttelevan ja suostuttelevan retoriikan analysoiminen. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen. Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino, 126–159.

Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi. 1993. Valtasuhteiden analysoiminen. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen. Diskurssianalyysin aakkoset. Tampere: Vastapaino, 75–108.

Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi. 1999. Diskurssianalyttisen tutkimuksen kartta. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen. Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino, 54–97.

Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi & Suoninen Eero. 1993. Diskurssianalyysin aakkoset. Tampere: Vastapaino.

Juhila, Kirsi. 1993. Miten tarinasta tulee tosi? Faktuaalistamisstrategiat viranomaispuheessa. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen. Diskurssianalyysin aakkoset. Tampere: Vastapaino, 151–181.

Juhila, Kirsi. 1999. Kulttuurin jatkuvasti rakentuvat kehät – Tilanteista kulttuuriseen kontekstiin. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen. Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino, 160–198.

Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero. 1999. Kymmenen kysymystä diskurssianalyysistä. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen. Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino, 233–252.

Kinnunen, Merja & Korvajärvi, Päivi. 1996. Johdanto: Naiset ja miehet työelämässä. Teoksessa Merja Kinnunen & Päivi Korvajärvi (toim.). Työelämän sukupuolistavat käytännöt. Tampere: Vastapaino, 9-19.

Koiranen, Matti & Peltonen, Matti. 1995. Yrittäjyyskasvatus: ajatuksia yrittäjyyteen oppimisesta. Tampere: Konetuumat.

Komulainen, Katri. 2004. Suomalainen – löydä sisäisen yrittäjyytesi! Kansa, kansalaisuus ja erot yrittäjyyskasvatuksen oppikirjoissa. Kasvatus Vol 35 (5), 541–555.

Kyrö, Paula. 1998. Yrittäjyden tarinaa kertomassa. Juva: WSOY.

Kyrö, Paula. 2004. Yrittäjyyskasvatus yhteiskunnassa ja koulujärjestelmässä. Teoksessa Annikki Järvinen (toim.). Puheenvuoroja kasvatustieteiden tiedekunta, 151–162.

Kyrö, Paula & Ripatti Anna. (toim.) 2006. Yrittäjyyskasvatuksen uusia tuulia. Yrittäjyyskasvatuksen julkaisusarja 4/2006. Hämeenlinna: Tampereen yliopiston kauppakorkeakoulu.

Lehtonen, Mikko. 1998. Merkitysten maailma. Tampere: Vastapaino.

Leskinen, Pia-Lena. 2000. Yrittäjyyttä etsimässä: kokemuksia ja ajatuksia yrittäjyyskasvatuksesta. Helsinki: Edita.

Mills, Sara. 1997. Discourse. London: Routledge.

Nyysölä, Kari. 1997. Akateeminen yrittäjyysopetus ja muuttuvat työnkuvat. Aikuiskasvatus Vol 19 (2), 99–105.

Paajanen, Pekka. 2001. Yrittäjyyskasvattaja. Ammattikorkeakoulun hallinnon ja kaupan alan opettajien näkemyksiä itsestään ja työstään yrittäjyyskasvattajana. *Jyväskylä Studies on Business and economics* 16. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Paasio, Kaisu, 2005. Yrittäjyys yliopistojen tehtävänä? Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2005:10. Helsinki: Opetusministeriö, koulutus- ja tiedepolitiikan osasto.

Paasio, Kaisu & Nurmi, Piia. 2006. Yliopistolliset yrittäjyysopinnot Suomessa. Teoksessa Paula Kyrö & Anna Ripatti. Yrittäjyyskasvatuksen uusia tuulia. Yrittäjyyskasvatuksen julkaisusarja 4/2006. Hämeenlinna: Tampereen yliopiston kauppakorkeakoulu, 32–57.

Peräkylä, Anssi. 1990. Kuoleman monet kasvot. Jyväskylä: Gummerus.

Potter, Jonathan & Wetherell, Margaret. 1992. *Discourse and social psychology*. London: Sage.

Remes, Liisa. 2003. Yrittäjyyskasvatuksen kolme diskurssia. Jyväskylän yliopisto: Jyväskylä.

Ristimäki, Kari. 1998. Yliopisto ja yrittäjyyskasvatus. Yrittäjyys yliopistojen koulutusohjelmissa. Vaasan yliopiston julkaisuja.

Römer-Paakkanen, Tarja. 2001. Yrittäjyyskasvatusta korkeakouluissa. Tavoitteena aktiivinen ja yrittävä päättäjien, työntekijöiden ja yrittäjien sukupolvi. *Aikuiskasvatus* Vol 21 (2), 142–152.

Suoninen, Eero. 1997. Miten tutkia moniäänistä ihmistä? Diskurssianalyttisen tutkimusotteen kehittelyä. *Acta Universitatis Tamperensis* 580. Tampere: Tampereen yliopisto.

Suoninen, Eero. 1999. Näkökulma sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen. *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino, 17–36.

Tienari, Jukka, Vaara, Eero & Kaihua, Katja. 1999. Talouden diskurssien uusintamisen jäljillä – Eli miten yritysjärjestelyä käsitellään suomalaisessa lehdistössä. *Hallinnon tutkimus* Vol 18 (3), 232–250.

Tonttila, Kirsi. 2001. Mitä mieltä yrittäjyydestä? Yliopistosta valmistuvien nuorten asenteet yrittäjyyteen ja itsensä työllistämiseen. Helsinki: Helsingin yliopiston Tutkimus- ja koulutuskeskus Palmenia.

Tampereen yliopiston internetsivut <http://www.uta.fi/ajankohtaista/yliopistouutiset/0707/1707.html>
luettu 26.07.2006.

Turunen, Hannu. 1997. Yleisosaajista erikoistujiksi? Korkea-asteen ura- ja yrittäjyyskoulutuksen kehittämistutkimus. Joensuun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja. Sarja A, n:o 15. Joensuu: Joensuun yliopisto.

Utriainen, Virpi. 2003. Yrittäjyyskasvatusta käytännössä. Esimerkkejä ja kokemuksia Yrittäjyys ja kunnat –hankkeesta. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.

Vesalainen, Jukka, Ristimäki, Kari, Luoto, Seppo & Kohtamäki, Marko. 2006. Yrittäjyyden ja innovatiivisuuden edistäminen yliopistossa. Teoksessa Paula Kyrö & Anna Ripatti. Yrittäjyyskasvatuksen uusia tuulia. Yrittäjyyskasvatuksen julkaisusarja 4/2006. Hämeenlinna: Tampereen yliopiston kauppakorkeakoulu, 58-95.

Vihreä kirja – Yrittäjyys Euroopassa. 2003. Luxemburg: Euroopan yhteisöjen virallisten julkaisujen toimisto.

Väliverronen, Esa. 1993. Diskurssien verkossa. Joukkoviestimet, julkisuus ja valta. Tiedotustutkimus Vol 16 (1), 22–34.

Yliopistolaki 1997. § 1997/645. www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1997/19970645 (Luettu 30.04.2007).

Yrittäjyyskasvatuksen linjaukset ja toimenpideohjelma. 2004. Opetusministeriön julkaisuja 2004:18
Helsinki: Opetusministeriö.

LIITE 1: Suomen yliopistot

Helsingin kauppakorkeakoulu aloitti toimintansa vuonna 1911. Siellä on noin 4 000 opiskelijaa. Korkeakoululla on yksiköt myös Mikkelissä ja Pietarissa. Kauppakorkeakoulussa on viisi ainelaitosta: kansantaloustieteen, laskentatoimen ja rahoituksen, markkinoinnin ja johtamisen, kielten ja viestinnän sekä liiketoiminnan teknologian laitos. Markkinoinnin ja johtamisen laitoksen alaisena on yhtenä pääaineena yrittäjyys ja pienyritysten johtaminen.

Helsingin yliopisto on Suomen suurin ja monitieteisin yliopisto. Se perustettiin Turkuun vuonna 1640 ja siirrettiin Helsinkiin 1828. Tutkinto-opiskelijoita on 38 000. Tiedekuntia on yksitoista: teologinen, oikeustieteellinen, lääketieteellinen, humanistinen, matemaattis-luonnontieteellinen, käyttäytymistieteellinen, valtiotieteellinen, maatalous-metsätieteellinen, eläinlääketieteellinen, biotieteellinen ja farmasian tiedekunta. Yliopisto toimii Helsingin lisäksi 21 paikkakunnalla eri puolilla Suomea.

Joensuun yliopisto aloitti toimintansa vuonna 1969. Tutkinto-opiskelijoita on yhteensä noin 8 300. Yliopisto on mukana Kokkolan yliopistokeskuksessa. Tiedekuntia on kahdeksan ja ne ovat biotieteiden, humanistinen, kasvatustieteiden, kauppa- ja oikeustieteiden, matemaattis-luonnontieteellinen, metsätieteellinen, teologinen sekä yhteiskunta- ja aluetieteiden tiedekunnat. Joensuun lisäksi yliopistolla on toimipaikat Savonlinnassa ja Ilomantissa. Kasvatustieteiden tiedenunnassa on oma 25 opintopisteen sivuainekokonaisuus yrittäjyyskasvatuksesta.

Jyväskylän yliopisto on toiminut jo yli 70 vuotta, sillä se on perustettu vuonna 1934 kasvatustieteiden korkeakouluksi. Monialainen yliopisto siitä tuli vuonna 1966. Sen juuret ovat kuitenkin Suomen ensimmäisessä opettajan koulutusseminaarissa vuodelta 1863. Jyväskylän yliopistossa on yli 16 000 opiskelijaa. Tiedekuntia on seitsemän: informaatioteknologian, kasvatustieteiden, humanistinen, liikunta- ja terveystieteiden, matemaattis-luonnontieteellinen, taloustieteiden ja yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Jyväskylän yliopistossa yrittäjyys on yhtenä pääainevaihtoehtona taloustieteiden laitoksella.

Laki **Kuopion yliopiston** perustamisesta annettiin 1966, toiminta alkoi 1972 ja korkeakoulusta tuli yliopiston vuonna 1984. Tiedekuntia on viisi: informaatioteknologian ja kauppatieteiden, yhteiskuntatieteellinen, luonnontieteiden ja ympäristötieteiden, lääketieteellinen ja farmaseuttinen tiedekunta. Yliopiston tiedekuntiin rinnastetaan myös A.I. Virtanen -instituutti, joka on

molekyylibiologisen tutkimuksen ja tutkijakoulutuksen keskus. Opiskelijoita on yli 6 500, joista perustutkintoa suorittavia on noin 5 400 ja jatko-opiskelijoita 1 100. Informaatioteknologian ja kauppatieteiden tiedekunnassa yrittäjyys on yksi pääainevaihtoehto.

Kuvataideakatemia on Helsingissä sijaitseva kuvataiteen yliopisto. Sen historia ulottuu kauas: vuonna 1848 perustettiin Suomeen Taideyhdistyksen piirustuskoulu, josta tuli vuonna 1939 Suomen Taideakatemian koulu ja vuonna 1985 Kuvataideakatemia, joka muuttui korkeakouluksi 1993 ja yliopistoksi 1998. Tutkinto-opiskelijoita on noin 240. Koulussa on kuusi osastoa: maalaustaide, kuvanveisto, taidegrafiikka, tila-aika-taide, yleisen opetuksen ja jatko-opetuksen osasto.

Lapin yliopisto on perustettu vuonna 1979 ja siellä on viisi tiedekuntaa: kauppatieteiden ja matkailun, oikeustieteiden, kasvatustieteiden, yhteiskuntatieteiden ja taiteiden tiedekunnat. Perustutkinto-opiskelijoita on noin 4 600 ja jatkotutkinto-opiskelijoita noin 400. Yliopistolla on Rovaniemen lisäksi toimipiste myös Kemissä.

Lappeenrannan teknillinen yliopisto on perustettu 1969. Opiskelijoita noin 5 500. Erilaisia alueyksiköitä on Imatralla, Joensuussa, Kotkassa, Kouvolassa, Lahdessa, Mikkelissä, Ruokolahdella, Savonlinnassa ja Varkaudessa. Yliopistossa on kolme tiedekuntaa, joita ovat teknillinen, teknistä taloudellinen ja kauppatieteellinen tiedekunta. Yliopistossa voi lukea laajana sivuaineena teknologiayrittäjyyttä.

Vuonna 1958 perustetussa **Oulun yliopistossa** on kuusi tiedekuntaa: humanistinen, kasvatustieteiden, luonnontieteellinen, lääketieteellinen, taloustieteiden ja teknillinen tiedekunta. Toimipisteitä on Kajaanissa, Sodankylässä, Kuusamossa, Kemissä, Raahessa ja Nivalassa. Opiskelijoita löytyy noin 17 000. Taloustieteiden tiedekunnassa voi suorittaa 25 opintopisteen sivuainekokonaisuuden yrittäjyydestä.

Helsingissä sijaitseva **Sibelius-Akatemia** vastaa musiikin alan ylimmästä opetuksesta Suomessa. Koulu perustettiin Helsingin Musiikkiopiston nimellä vuonna 1882, toiminnan laajetessa opiston nimi muutettiin Helsingin konservatorioiksi vuonna 1924 ja nykyinen nimensä se sai vuonna 1939. Sibelius-Akatemissa on 11 osastoa: jazzmusiikki, kansanmusiikki, kirkkomusiikki, laulumusiikki, musiikkikasvatus, Arts management -koulutuslinja, musiikkiteknologia, orkesterisoittimet, pianomusiikki sekä sävellys ja musiikkiteoria. Helsingin lisäksi Sibelius-Akatemia toimii myös Kuopiossa.

Svenska handelshögskolan perustettiin Helsinkiin vuonna 1909. Koululla on toimipiste myös Vaasassa. Opiskelijoita on noin 2 400. ”Hankenilla” on seitsemän laitosta: rahoitus ja tilastotiede, johtaminen ja organisointi, yritys juridiikka, markkinointi ja talousmaantiede, kansantaloustiede, laskentatoimi, kielet ja kommunikaatio. Yrittäjyys ja johtaminen on yksi pääainevaihtoehto.

Taideteollinen korkeakoulu on perustettu vuonna 1871 ensin Veistokoulun nimellä. Myöhemmin sillä on ollut useita eri nimiä liittyen koulun kehitykseen ja vuonna 1973 se sai lopulta nykyisen nimensä. Tutkinto-opiskelijoita on lähes 1 800. Koulussa on kuusi osastoa: elokuvatiede ja lavastustiede, medialaboratorio, muotoilu, taidekasvatus, visuaalinen kulttuuri sekä taideteollinen muotoilu.

Tampereen teknillinen yliopisto perustettiin vuonna 1965. Aluksi koulu toimi Helsingissä sijaitsevan Teknillisen korkeakoulun sivukouluna, mutta se itsenäistyi 1972. Yliopistossa on kymmenen osastoa: arkkitehtuuri, automaatiotekniikka, konetekniikka, materiaalitekniikka, rakennustekniikka, sähkötekniikka, teknis-luonnontieteellinen, tietotekniikka, tuotantotalous ja ympäristötekniikka. Yliopistolla on toimipiste myös Porissa. TTY:ssä on 12 600 opiskelijaa, joista 10 600 suorittaa perusopintoja ja 2 000 jatko-opintoja. Tampereen teknillisessä yliopistossa voi lukea sivuaineena 25 opintopisteen kokonaisuuden yrittäjyydestä. Opintokokonaisuus on avoin myös Tampereen yliopiston opiskelijoille.

Tampereen yliopiston juuret ovat kansalaiskorkeakoulussa, joka on perustettu 1925 Helsingissä. Tampereelle se muutti 1960 ja sai nykyisen nimensä 1966. Yliopistossa on kuusi tiedekuntaa: humanistinen, informaatiotieteiden, kasvatustieteiden, kauppa- ja hallintotieteiden, lääketieteellinen sekä yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Tampereen yliopisto toimii myös Hämeenlinnassa, Porissa, Seinäjoella, Valkeakoskella ja Virroilla. Tutkinto-opiskelijoita on noin 15 600, joista perustutkinto-opiskelijoita noin 13 000 ja jatko-opiskelijoita noin 1 900. Tampereen yliopistossa voi lukea pitkänä sivuaineena yrittäjyyskasvatusta.

Teatterikorkeakoulun juuret ovat syvällä: vuonna 1908 perustettiin Ruotsinkielinen teatterikoulu ja 1943 puolestaan Suomen Teatterikoulu. Näiden toiminnat yhdistettiin vuonna 1979 valtiolliseksi, kaksikieliseksi Teatterikorkeakouluksi. Se toimii Helsingissä ja Tampereella. Koulussa ei ole tiedekuntia vastaavia yksiköitä, vaan viisi laitosta: teatteritaide, ruotsinkielinen näyttelijätyö, tanssitaide, valo- ja äänisuunnittelu sekä tanssi- ja teatteripedagogiikka.

Espoon Otaniemessä sijaitseva **Teknillinen korkeakoulu** on ollut yliopisto vuodesta 1908. Sen historia ulottuu vuoteen 1849, jolloin opetus alkoi Helsingin teknillisessä reaalikoulussa. Yliopistolla on 12 osastoa: arkkitehti, automaatio- ja systeemitekniikka, kemian tekniikka, konetekniikka, maanmittaus, materiaali- ja kalliotekniikka, puunjalostustekniikka, rakennus- ja ympäristötekniikka, sähkö- ja tietoliikennetekniikka, teknillinen fysiikka ja matematiikka, tietotekniikka sekä tuotantotalous. Perus- ja jatko-opiskelijoita on yhteensä noin 15 000.

Turun kauppakorkeakoulu on perustettu yrityselämän aloitteesta vuonna 1950. Vuonna 1977 se siirtyi valtion omistukseen. Kauppakorkeakoulussa opiskelee noin 2 000 tutkinto-opiskelijaa. Koulussa on viisi ainelaitosta: johtaminen, laskentatoimi, markkinointi, yleinen taloustiede sekä kielet. Se on mukana Porin yliopistoyksikössä. Yrittäjyys on yksi pääainemahdollisuus.

Turun yliopisto on perustettu vuonna 1920. Tutkinto-opiskelijoita on lähes 18 000. Tiedekuntia löytyy kuusi: humanistinen, matemaattis-luonnontieteellinen, lääketieteellinen, oikeustieteellinen, yhteiskuntatieteellinen ja kasvatustieteiden tiedekunta. Lisäksi Raumalla sijaitsee Turun yliopiston opettajankoulutuslaitos.

Vaasan yliopiston juuret ovat vuonna 1968 perustetussa kauppakorkeakoulussa. Sen opetus laajeni 1980-luvulla humanistiseen ja yhteiskuntatieteelliseen koulutukseen ja 1991 korkeakoulusta tuli yliopisto. Opiskelijoita on tällä hetkellä reilu 5 000. Tiedekuntia on neljä: hallintotieteiden, humanistinen, kauppatieteellinen ja teknillinen tiedekunta.

Åbo Akademin juuret ovat vuonna 1640 perustetussa Turun Kuninkaallisessa Akatemiassa, nykyinen Åbo Akademi on perustettu vuonna 1918. Opiskelijoita on yhteensä reilu 8 000. Tiedekuntia on seitsemän: humanistinen, matemaattis-luonnontieteellinen, taloudellis-valtiotieteellinen, kemiallis-tekninen, teologinen, kasvatustieteellinen sekä yhteiskunta- ja hoitotieteellinen. Viisi ensimmäistä sijaitsee Turussa, loput kaksi Vaasassa.

LIITE 2: Suomen yliopistojen sidosryhmälehdet

Yliopisto	Lehti	Ilmestyy krt/vuosi
Helsingin kauppakorkeakoulu	Avista	2
Helsingin yliopisto	Yliopistolehti	11
Joensuun yliopisto	Univers / Sanansaattaja	9
Jyväskylän yliopisto	Tiedonjyvä	7
Kuopion yliopisto	Kuopion yliopistolehti	5
Lapin yliopisto	Kide	6
Lappeenrannan teknillinen yliopisto	Kuulumisia	6
Oulun yliopisto	Aktuumi	3 – 5
Sibelius-Akatemia	Sibis	4
Taideteollinen korkeakoulu	Arttu	4
Tampereen teknillinen korkeakoulu	Anturi	12
Tampereen yliopisto	Aikalainen	20
Teatterikorkeakoulu	Teatterikorkeakoulu-lehti	2
Teknillinen korkeakoulu	Polyteekki	4
Turun kauppakorkeakoulu	Mercurius	4
Turun yliopisto	Aurora	6
Vaasan yliopisto	Vaasan yliopistolehti	3
Åbo Akademi	Skärgård	4

Tampereen yliopiston *Aikalainen* on ”tieteen, opetuksen ja kulttuurin sanomalehti. Se kertoo tieteen ja kulttuurin uutisia ja käy keskustelua alan ajankohtaisista kysymyksistä” (www.uta.fi/aikalainen). Lehden painos on 9 000 kappaletta ja se ilmestyy 20 kertaa vuodessa. Päätoimittaja on Heikki Laurinolli, tiedetoimittaja Tampereen yliopiston tiedotusyksilöstä. Lehti jaetaan sidosryhmien henkilökunnalle, muihin tamperelaisiin kulttuurilaitoksiin sekä yliopiston henkilökunnalle ja opiskelijoille.

Lapin yliopiston *Kide* on ”yhteisölehti, jossa esitellään koko yliopiston toimintaa eli opetusta, tutkimusta, opiskelua, uutisia, mielipiteitä, hallintoa, henkilöstöä jne. Lisäksi *Kide* osallistuu ajassa liikkuvaan korkeakoulu- ja yhteiskuntapoliittiseen keskusteluun sekä toimii linkkinä yliopiston ja sen sidosryhmien välillä” (www.olapland.fi/kide). *Kide* ilmestyy kuusi kertaa vuodessa ja se leviää Lapin läänissä lukioihin, ammattioppilaitoksiin, poliittisille päättäjille, virkamiehille, kirjastoihin, tiedotusvälineille sekä hovi- ja alioikeuksiin. Lisäksi lehden saavat lappilaiset yritykset sekä yliopiston henkilökunta, opiskelijat ja alumnit. *Kide* menee myös ulkomaille Suomi-instituutteihin ja yhteistyöyliopistoihin sekä suurlähetystöihin Suomessa. Lehteä toimittaa Lapin yliopiston viestintäyksikkö ja sen päätoimittaja on lehdistöpäällikkö Olli Tiuraniemi.

LIITE 3: Tutkimusaineistoon kuuluvat artikkelit

Koodi	Lehden numero	Sivut	Otsikko	Kirjoittaja
Helsingin kauppakorkeakoulu, Avista				
1	2/2005	17-19	Pienyrityskeskus – johtava yrittäjyyden ja pk-yritysten koulutus- ja tutkimuskeskus	Tiina Toivakka
2	1/2005	18-19	Taisto Lehti uskaltaa yrittää – ja kannustaa siihen muitakin	Terttu Forsström
Helsingin yliopisto, Yliopisto-lehti				
3	8/2006	56	Elämää palkkatyön tuolla puolen	Marja Jalava, tutkija, Helsingin yliopiston historian laitos
4	11/2004	16-17	Kaupallisuus täällä tänään	Elias Krohn
5	9/2003	5	Pääkirjoitus: Ihaneyliopisto	Risto Ihamuotila, Helsingin yliopiston kansleri
Joensuun yliopisto, Univers				
6	7/2006	20-21	Yrittäjyyskasvatukselle on tilaa jo päiväkodeissa	Sari Eskelinen, tiedostussihteeri, Joensuun yliopiston viestintäyksikkö
Joensuun yliopisto, Sanansaattaja				
7	5/2004	6	Lyytistä kyytiä yrittäjyyskasvatukseen	Ari Kainulainen, Lyyti-projektin projektipäällikkö
8	5/2004	7	Yrittänyttä ei laiteta	Päivi Atjonen, kasvatustieteen professori, Joensuun yliopisto
Jyväskylän yliopisto, Tiedonjyvä				
9	5/2006	3	Pääkirjoitus: Taide, talous ja teknologia kaipaavat lähentymistä	Aino Sallinen, Jyväskylän yliopiston rehtori
10	6/2005	3	Pääkirjoitus: Vuotaako innovaatioketju?	Aino Sallinen, katso edeltä.
11	6/2005	16	Yliopistopohjainen yritys ei synny hetkessä – Tutkimus ei ole vielä tuote	Anitta Kananen, toimitussihteeri, Jyväskylän yliopiston viestintäyksikkö
12	7/2004	14-15	Virtuaaliareena toi ohjauksen avuksi – Uutta ryhtiä humanistien jatko-opiskeluun	Anitta Kananen, katso edeltä.
13	6/2004	16	Yrittäjyysvajetta täyttämään?	Hannu Tervo, kansantaloustieteen professori, Jyväskylän yliopisto
14	5/2004	8-9	Synnynnäistä taitajaa ei tunneta – Yrittäjyyteen kasvetaan	Anitta Kananen, katso edeltä.
15	5/2004	17	Nuorille halutaan antaa pehmeämpi mielikuva yrittäjyydestä	Jenni Räninä

16	2/2004	15	Humanisteille yrittäjyysoppia	Anitta Kananen, katso edeltä.
17	1/2004	24	Innovaatiot ja yrittäjyys suunnitelmissa	Anitta Kananen, katso edeltä.

Kuopion yliopisto, Kuopion yliopistolehti

18	4/2006	15-16	Ristiretkellä suomalaisten jääkaapeille	Ulla Kaltiala, toimittaja ja alumni-koordinaattori, Kuopion yliopiston viestintäyksikkö
19	2/2005	15-17	Yrityshautomossa kehittyvät elinvoimaisia yrityksiä	Ulla Kaltiala, katso edeltä.
20	1/2005	7-8	Hoivayrittäjä – väsynyt mutta onnellinen?	Ulla Kaltiala, katso edeltä.
21	1/2005	9-10	Reaktioketjusta vauhtia naisten yrittäjyyteen	Ulla Kaltiala, katso edeltä.

Lapin yliopisto, Kide

22	5/2004	16-17	CHO CHO -suunnittelijalle siivet selkään	Kirsi-Maria Päiväniemi, yrittäjä
----	--------	-------	--	----------------------------------

Lappeenrannan teknillinen yliopisto, Kuulumisia

23	4/2005	14	Yrittäjyyskasvatus opettaa elämään	Päivi Valtonen
24	4/2005	15-16	Rehtori liputtaa oma-aloitteisuuden puolesta	Ulla Ylönen, Viestintäpalvelu Ulla Ylönen Ky
25	4/2005	17-18	Kokemuksia ja odotuksia teknologiayrittäjyyskoulutuksesta	Ahti Lehtomaa
26	4/2005	18-19	Joustavaa, luotettavaa opiskelijamyönteistä yrittäjyyskoulutusta	Ahti Lehtomaa
27	5/2004	26-27	Ysiluokkalaiset innostuivat yrittämisestä	Ulla Ylönen, Viestintäpalvelu Ulla Ylönen Ky, Kaija Lankia ja Heidi Olander

Oulun yliopisto, Aktuumi

28	1/2005	10-11	Idea voi syntyä tappiosta	Tuomas Rytky
----	--------	-------	---------------------------	--------------

Sibelius-Akatemia, Sibis

29	2/2004	2	Pääkirjoitus: Musiikkialan monenlaiset yrittäjät	Pekka Vapaavuori, Sibelius-Akatemian rehtori
----	--------	---	--	--

Taideteollinen korkeakoulu, Arttu

30	3/2006	51	Edelläkävisyys kysyy uusia rakenteita	Pekka Saarela, Taideteollisen korkeakoulun hallintojohtaja
----	--------	----	---------------------------------------	--

31	4/2004	2-3	Pääkirjoitus: Voiko Helsingistä tulla kosmopoliittinen kulttuurikaupunki?	Yrjö Sotamaa, Taideteollisen korkeakoulun rehtori
32	3/2003	34	Tee työtäs laulellen	Paula Susitaival, taiteen kandidaatti, muotoilija
Tampereen teknillinen yliopisto, Anturi				
33	6/2006	11	Yrittäjä nauttii suorituspaineista	Ei mainita.
34	8/2005	13	Mikko Koivumäki perusti firman jo teekkarina. ”Yrittäjälle yrityksen kasvu on uralla etenemistä”	Ei mainita.
35	3/2005	2	Yrittäjyys on hyvä vaihtoehto	Mikko Nieminen, Tampereen teknillisen yliopiston yritysasiainjohtaja
36	2/2005	3	TTY:n yrittäjyyspalveluille tulossa uusi konsepti	Katja Ayres, Anturin päätoimittaja
37	7/2003	9	Harkkutyöstä tuli viitonen ja firma	Katri Lehtinen
38	6/2002	9	”Tarvitaan idea ja muutama tyyppi” Yrittäjäksi aikova saa monenlaista apua	Sara Riihimäki, Tampereen teknillisen korkeakoulun ylioppilaskunnan tiedotussihteeri

Tampereen yliopisto, Aikalainen

39	9/2006	8	Kaupallinen lukutaito hukassa	Heikki Laurinolli, Aikalaisen päätoimittaja, Tampereen yliopiston tiedotusyksikkö
40	9/2006	9	Humanismi ja bioala kohtaavat bisneksen	Heikki Laurinolli, katso edeltä.
41	3/2004	7	Ideaverstas tuotti kaksi yritystä	Pirjo Achté, Tampereen yliopiston tiedotusyksikkö
42	14/2003	6	Suomessa huippuolot yrittäjille	Ari Ojapelto
43	17/2003	6-7	Kasvatustieteen uusi professori ottaa etäisyyttä ajan trendeihin ja rakentaa vastaliikettä uusliberalismille. Kriittisen ajattelun puolustus	Heikki Laurinolli, katso edeltä.
44	11/2003	7	Ksylimä, interferoni, Benecol, Linux ja wap jäivät liiketoimintaflopeiksi. Suomi ei suosi bisnestä	Heikki Laurinolli, katso edeltä.

Teknillinen korkeakoulu, Polysteikki

45	1/2005	26	Minustako yrittäjä?	Sampsa Laine, Data Rangers Oy:n toimitusjohtaja
----	--------	----	---------------------	---

Turun kauppakorkeakoulu, Mercurius

46	YTKK 2006	24- 25	Yrittäjyys on kansainvälisyyttä	Antti Paasio, professori ja Jarna Heinonen, dosentti, Turun kauppakorkeakoulu
----	--------------	-----------	---------------------------------	---

47	YTKK 2006	13	CEIS – yhteispotkua yrittäjyyteen	Riitta Birkstedt, päätoimittaja
48	4/2006	7	Yrittäjät mukaan opetusyhteistyöhön	Jussi Matikainen, ma. toimittaja, Turun kauppakorkeakoulun viestintäyksikkö
49	3/2006	29	Vieraskynä: Yritetään yhdessä	Matti K. Viljanen, Turun yliopiston vararehtori
50	1/2005	15	Hyvinvointialan yrittäjyyttä kehitetään Satakunnassa verkostoitumalla	Tuula Telin, Kaisu Honkala ja Eevaleena Mattila
51	4/2004	11	Yrittäjämäisten taitojen kouluttaminen on taidetta ja tiedettä	Jarna Heinonen, dosentti, PK-Instituutin johtaja ja Sari-Anne Poikkijoki, koulutuspäällikkö, PK-Instituutti
52	3/2004	4-5	Heikki Lankoski yhdistää yrittämisen ja kauppatieteiden opiskelun: Vaihtoehto uraputkelle	Mikko Grönman, Jokiranta Oy
53	3/2004	2	Pääkirjoitus: Liiketoimintaosaaminen ja yrittäjyys kauppatieteiden haasteena	Antti Paasio, professori, Yritystoiminnan tutkimus- ja koulutuskeskuksen johtaja, Turun kauppakorkeakoulu
54	3/2004	26	Sadat yrittäjät osallistuivat Eurooppalaiseen Yrittäjyyden Päivään	Anu Haveri, Viestintäyritys Sunmedia
55	2/2004	7	Sisäinen yrittäjyys palkitsee menestyksellä	Jarna Heinonen, ma. Professori, Turun kauppakorkeakoulu
56	4/2003	6-7	Opiskelumahdollisuudet paranevat: Yrittäjyys uudeksi oppiaineeksi	Jarna Heinonen, katso edeltä, Paula Kuopusjärvi, assistentti, PK-Instituutti
57	4/2003	36-37	Alumnitapaaminen houkutti paikalle kolme sukupolvea: Yrittäjältä vaaditaan uskoa	Maria Silander
58	3/2003	2-3	Pääkirjoitus: Yliopistot yritystoiminnan ja yrittäjyyden tukena	Tapio Reponen, Turun kauppakorkeakoulun rehtori
59	3/2003	10-12	Miten Varsinais-Suomesta tehdään Suomen yritteliäin maakunta?	Timo Nurmi, projektipäällikkö ja Jari Kaivo-oja, tutkimuspäällikkö, Turun kauppakorkeakoulu
60	3/2003	12-13	Eurooppalainen yrittäjyyden päivä Turun messuilla	Ulla Hytti, Turun kauppakorkeakoulu
61	3/2003	13	Professori Hans Crijs – yrittäjyyden asialla	Paula Kuopusjärvi, ma. Assistentti, Turun kauppakorkeakoulu
62	2/2003	21	Yrittäjien tarinat heijastelevat yksilöllisiä yrittäjäpolkuja	Ulla Hytti, Turun kauppakorkeakoulu
Turun yliopisto, Aurora				
63	4/2006	14-15	Turussa on todellista ja vahvaa bioalan osaamista	Paula Heino

Vaasan yliopisto, Vaasan yliopistolehti

64	3/2005	22	Verkkoyrittäjä nojautuu luottamukseen ja yhteistyöhön	Ei mainita.
65	5/2004	2-4	Yrittäjyyden alkuperää metsästäessä	Toni Mäki
66	1/2003	24-25	Vaasalaisella yrittäjyyskasvatusosaamisella kysyntää sekä kotimaassa että kansainvälisesti	Toni Mäki
67	4/2002	22-23	Yrittäjämäisen liiketoimintamahdollisuuden havaitseminen	Ei mainita.
68	3/2002	10-11	Pohjalaisen yrittäjyyden synty, leviäminen ja alueellinen eriytyminen	Ei mainita.